ADAM öykü

EYLÜL
EKİM
1997
12

ÖZEL SAYI

KISA KISA ÖYKÜ

ÖYKÜLER

Oscar Wilde • Franz Kafka • Ernest Hemingway • Jorge Luis Borges • Dino Buzzati • Raymond Carver • Eduardo Galeano • Sait Faik • Vüs'at O. Bener • Oktay Akbal • Bilge Karasu • Sevim Burak • Ferit Edgü • Tezer Özlü • Necati Tosuner • Hulki Aktunç • Nedim Gürsel • Mehmet Zaman Saçlıoğlu • Yusuf Eradam • Tarık Günersel • Ali Cengizkan • Hürriyet Yaşar • Murat Yalçın • Ayşegül Gürdal • Taner Karakoç • Alınıla Özdek • Max Jacob • Villiers De L'Ilsle Adam • Francis Ponge • Michel Leiris • Macedonio Fernandez • Max Aub • Julio Cortázar • Gomez de la Serra • Augusto Monterroso • György Spiro • Robert Coover • H. E. Francis • Robert Kelly • Stuart Dybek • Barbara L. Greenberg • Brian Aldiss • Bobbie Ann Mason • Jayne Anne Phillips • Toni Cade Bambana • Marilyn Krysel • Renata Seller • Louise Erdrien • Anne Tyler • William Gaddis • Nikos Hulyaras • Rea Galanaki • Niki Reveka Papayorgiu

YAZILAR

Yurdanur Salman-Deniz Hakyemez • Uğur Kökden • Orhan Duru • Ferit Edgü • Necati Tosuner • Nedret Tanyolaç Öztokat • Charles Baxter • Robert Shapard • *Gelenek* • *Yeni Bir Yazınsal Türe Doğru* • *Atlambaçlar, Kapanlar ve Patlangaçlar* • *Uygulamadan Örnekler*

ADAMKİTABEVİ

BİLGİNİN AYDINLIĞI

Adam**Kitabevi**, Beyoğlu'nun kültür mozaiğine yeni bir renk getirdi. Üç katlı mekânında okurlarına on dört bini aşkın kitap çeşidini bir arada sunarken, ilk kez denenen bir uygulamayla, önde gelen 30 yayınevinin, baskısı olan bütün kitaplarını da raflarında eksiksiz olarak bulunduruyor. Ayrıca Adam**Kitabevi**, alanındaki tüm kitap varlığını, kullanıma açık bilgisayarlar yardımıyla okurlarının bilgisine sunuyor.

Kitabevinin birinci katına çıktığınızda, aradığınız kitapların yanı sıra Adam**Mola**'yı da keşfedeceksiniz. Sinema öncesi bir kahve molası için, seçtiğiniz kitaplara, dergilere göz atmak, gazetelerinizi okumak ya da bir dost sohbeti için dingin, sıcak bir cafe-bar...

Kitabevi'nin ikinci katına çıktığınızda çok amaçlı bir salonla karşılaşacaksınız : Adam**Salon**... Türk resminin ustalarının yapıtlarından oluşan sürekli resim sergisi bu salonda. Adam**Kitabevi**'nin söyleşiler, paneller, dinletiler, imza günleri gibi etkinlikleri de bu salonda yapılıyor.

Arayıp da bulamadığınız kitaplar için siparişinizi Adam**Kitabevi**'ne verebilirsiniz. Sizinle ilişki kurulabilecek bir telefon numarası bırakın yeter. En geç bir hafta içinde siparişinizle ilgili bilgi size iletilecektir. Dilerseniz isteğinizi telefonla da bildirebilirsiniz.

Bütün kitaplarını AdamKitabevi'nde eksiksiz bulacağınız 29 yayınevi
Adam, Afa, Altıkırkbeş, Anadolu Sanat, Anahtar, Arkeoloji ve Sanat, Birikim, Can, Cem, Çınar, Dharma, Düşün, Düzlem, E, Gerçek, İletişim, İnter Media, İyi Şeyler, Korsan, Metis, Oğlak, Önel, Parantez, Remzi, Sarmal, Say, Sel, Tarih Vakfı-Yurt, Yapı Kredi.

ADAM**KİTABEVİ**
Küçükparmakkapı Sokak, 17, Beyoğlu-İstanbul

Fakir Baykurt

Fakir'in başarısı insanları tutuşu, insanları anlattığı dilin onlara uyuşu.. Yapmacığı olmayışı, romanın yapısının uygunluğu, güzelliği...

– Yaşar Kemal

KAPLUMBAĞALAR

KÖYGÖÇÜREN

YILANLARIN ÖCÜ

ve

yeni romanı

YARIM EKMEK

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 12
Eylül-Ekim 1997
ISSN 1300-7556

Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : **İnci Asena**

Genel Yayın Yönetmeni : **Semih Gümüş**

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr • **Fiyatı :** 600.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 700.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.600.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.800.000 TL - Yurtdışı Yıllık 70 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 40.000.000 TL; yarım sayfa 20.000.000 TL; çeyrek sayfa 10.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖZEL SAYI

KISA KISA ÖYKÜ

ÖYKÜ

Oscar Wilde • Franz Kafka • Ernest Hemingway • Jorge Luis Borges • Dino Buzzati • Raymond Carver • Eduardo Galeano • Sait Faik • Vüs'at O. Bener • Oktay Akbal • Bilge Karasu • Sevim Burak • Ferit Edgü • Tezer Özlü • Necati Tosuner • Hulki Aktunç • Nedim Gürsel • Mehmet Zaman Saçlıoğlu • Yusuf Eradam • Tarık Günersel • Ali Cengizkan • Hürriyet Yaşar • Murat Yalçın • Ayşegül Gürdal • Taner Karakoç • Almıla Özdek • Max Jacob • Villiers De L'Isle Adam • Francis Ponge • Michel Leiris • Macedonio Fernandez • Max Aub • Julio Cortázar • Gomez de la Serra • Augusto Monterroso • György Spiro • Robert Coover • H. E. Francis • Robert Kelly • Stuart Dybek • Barbara L. Greenberg • Brian Aldiss • Bobbie Ann Mason • Jayne Anne Phillips • Toni Cade Bambana • Marilyn Krysel • Renata Seller • Louise Erdrien • Anne Tyler • William Gaddis • Nikos Hulyaras • Rea Galanaki • Niki Reveka Papayorgiu

BİR KİTAP BİR YAZI

Yurdanur Salman-Deniz Hakyemez • Uğur Kökden • Orhan Duru • Ferit Edgü • Necati Tosuner • Nedret Tanyolaç Öztokat • Charles Baxter • Robert Shapard • Gelenek • Yeni Bir Yazınsal Türe Doğru • Atlambaçlar, Kapanlar ve Patlangaçlar • Uygulamadan Örnekler

Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

ADAM

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ÖYKÜLEMENİN ÖYKÜSÜ

YURDANUR SALMAN – DENİZ HAKYEMEZ

> "Hepsi aynı anda Kaynak'tan fışkıran öyle çok sayıda, öyle değişik renklerde Öykü Irmakları vardı ki pırıl pırıl, akkor ışığa gömülmüş kocaman bir sualtı pınarına benziyordu burası. Harun, Kaynak'ın Tıkaç'la kapatılmasını engeleyebilirse her şeyin yoluna gireceğini o anda anladı. Yenilenen Öykü Irmakları, kirlenmiş suları temizleyecekti..."
>
> – Salman Rushdie, *Harun ile Öyküler Denizi*

Giriş

İnsanın bir tanımı da 'öyküleyici hayvan' olabilir, çünkü 'insan içine düştüğü halleri' ya da 'kendi içine düşen halleri' anlatma, aktarma, işaretle, sözle ya da resimle dışavurma gereksinmesiyle birlikte varolagelmiştir. Durum böyle olunca, tarihin bütün dönemlerinde, çeşitli ekinlerde öykülemenin bin bir değişik biçime girmesine şaşmamak gerekir. Gene de öykülemede her zaman bir 'şaşırtıcı' öğe vardır, çünkü öykü 'yaşayıp anlatan' açısından bilinse de, aktarılan açısından her zaman yepyeni olmuştur. Sıradan olayların anlatılması bile yerin, zamanın, biçemin, vurgunun vb. değişmesiyle çarpıcılık kazanabilir. Örneğin, aynı izlekler değişik ekinlerin peri ya da halk masallarında, çeşitlemelerle yinelenir durur. Eski çağlara özgü mitoloji öykülerinin geliştirilip ayrıntılandırılmış biçimlerine bazı din kitaplarında yeniden rastlarız. Umutsuz ya da mutlu aşk öyküleri (*Tristan ve Isolde, Troilus ile Kressida, Romeo ile Juliet, Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı* vb.) çağlar boyunca değişik çeşitlemeleriyle anlatılır, yazılır, yayımlanır; müzikallere, filmlere, hatta beyaz (kitap) dizilere, pembe (televizyon) dizilere konu olur.

Yazında öykülemenin tarihçesi kısa bir yazıya sığdırılamayacak ölçüde uzun, ayrıntılı ve karmaşıktır. Bu nedenle, yazın incelemelerinde 'kısa öykü' terimiyle nitelendirilen yazın türünü tanımlamaya çalışmak, tarihçesini ve evrimleşmesini izleyebilmek, 'üst', 'alt' ve 'yan' türlerini belirleyebilmek büyük çabalar gerektirir. Kısalığı nedeniyle dolanımı kolay, daha çok sayıda okura ulaşma olasılığı yüksek olsa da, inceleme, eğitim ve yayıncılık açısından bakıldığında, kısa öyküye hak ettiği önemin verilmediği, bu nedenle de kısa öykünün görmesi gereken ilgiyi görmediği söylenebilir.

Öykülemenin Tarihçesi

Sözlü gelenekte öykülemenin canalıcı bir önem taşıdığını biliyoruz. Örneğin Eskimolar gibi topluluklar, doğayla giriştikleri zorlu varolma savaşında edindikleri son derece önemli bilgileri, deneyimleri, birikimleri uzun, soğuk kış gecelerinde bir sonraki kuşağa koşuklu, ham dizeler biçiminde ezberleterek aktarıyorlardı. Aslında her ekinin, yazılı döneme geçmeden önce oluşturduğu benzer düzyazı ya da koşuk öykülemeler ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa, ozanlardan

halka aktarılıyor, o topluluğun varoluş gerekçelerini, yaşama koşullarını, biriktirdiği mutlu ve acılı deneyimleri, dersleri neredeyse sözlü bir 'başvuru kaynağı' biçiminde kullanıma hazır tutuyordu. Bu yolla topluluğun üyeleri, yalnızca bilgilendirilmekle kalmıyorlar, aynı zamanda toplumsallaştırılıyor, kısa yoldan deneyimli ve dayanıklı kılınıyor, kısa ve özlü bir biçimde devraldıkları bilgilerle yaşamı – büyük olasılıkla geliştirip zenginleştirerek – sürdürebiliyorlardı.

Çeşitli tarih dönemlerinde ortaya çıkan (Mısır, İskandinav, Yunan, Roma, Hint, Kızılderili, İnka, Çin vb.) mitolojiler, geçmiş deneyimleri özlü öyküler, mitler, masallar, destanlar vb. içinde kodlayarak koruyor ve aktarıyorlardı. Yazılı ekine tam olarak geçilmesinden sonra, aynı türden bilgiler *İlyada, Odysseia* gibi tarih-öykülerde, Hesiodos ve Ovidius gibi yazarların *Tanrıların Doğuşu, İşler* ve *Günler, Tufan* vb. gibi yaratılış öykülerinde, *Talmud, Tevrad, İncil, Kuran, Veda* gibi din kitaplarında dizgeli bir biçimde, daha geniş topluluklara öğretiliyordu.

Uzunluğu, karmaşıklığı ve toplumsal boyutu nedeniyle öykülemede bir 'üst tür' olarak kabul edilebilecek romanı bu yazının kapsamı dışında bırakarak, yazında 'kısa öykü' denen türün akrabalarına 'alt' ve 'yan' türlerine (dedektif, mizah, korku, gerilim, aşk, vb. öyküsü) kısaca göz atabiliriz.

(Kısa) Öykünün Ataları ve Akrabaları

Yazın terimleri sözlüklerinde, kısa öykünün öncüleri, ataları, akrabaları, yakınları olarak, yazınsal kısa öykünün zaman içinde gelişip serpilmesine kaynak ve örnek oluşturan türler şöyle tanımlanıyor :

Fıkra (anectode) : Bir kişiye, olaya ilişkin öykü ya da kısa anlatı. Fıkra tarzında sapmalar, düzyazı olsun şiir olsun, anlatının ortak özelliğidir.

Hayvan Destanları (beast epics) : Hayvanları konu alan, sahte destan biçemini benimseyen, çoğunlukla uzun kinayeli öykü. Phaedrus'un derlediği ilk Latin fablları, Avrupa yazın dizgesi içinde bulunan çok sayıda fabl için Ezop'tan sonra en önemli esin kaynağı oldu. Hayvan destanının amacı, çoğu fablda olduğu gibi yergiydi. Orwell'ın *Hayvanlar Çitliği* (Animal Farm) adlı yapıtı (1945) günümüz hayvan destanı geleneği içinde sayılır.

Hayvan Meselleri (beastiary) : Düzyazı ya da şiir olarak kaleme alınmış, (belli kişileri simgeleyen) hayvanların davranışları aracılığıyla ahlak dersi vermeyi amaçlayan, ortaçağa özgü öğretici yazın türü. İlkörneği büyük olasılıkla, birçok dile çevrilmiş olan Yunan *Physiologus*'dur.

Bylina : Bir kahramanlık öyküsünü konu alan uyaksız halk şarkıları ya da destanlar için kullanılan Rusça terim. Sözlü yazın geleneğinin bir parçası olan *byliny, skazateli* adıyla bilinen profesyonel şarkıcılar tarafından söylenirdi. Çoğu *byliny*, savaşçıların ve mitsel ya da yarı-mitsel kahramanların serüvenlerini konu alır.

Exemplum : Bir ders vermek amacıyla kaleme alınmış kısa anlatı. Bu terim, her şeyden önce ortaçağ vaızlarında anlatılan öyküleri tanımlamak için kullanılır. Exemplum yazın dünyasına sonradan girmiştir. Bu türün iyi örnekleri olarak Chaucer'un *The Pardoner's Tale* (Afnameci'nin Hikâyesi) ve *The Nun's Priest's Tale* (Rahibe'nin Yanındaki Papazın Hikâyesi; XIV. yy. sonları) gösterilebilir.

Fabl (fable) : Düzyazı ya da şiir biçiminde, ders vermek amacıyla kaleme

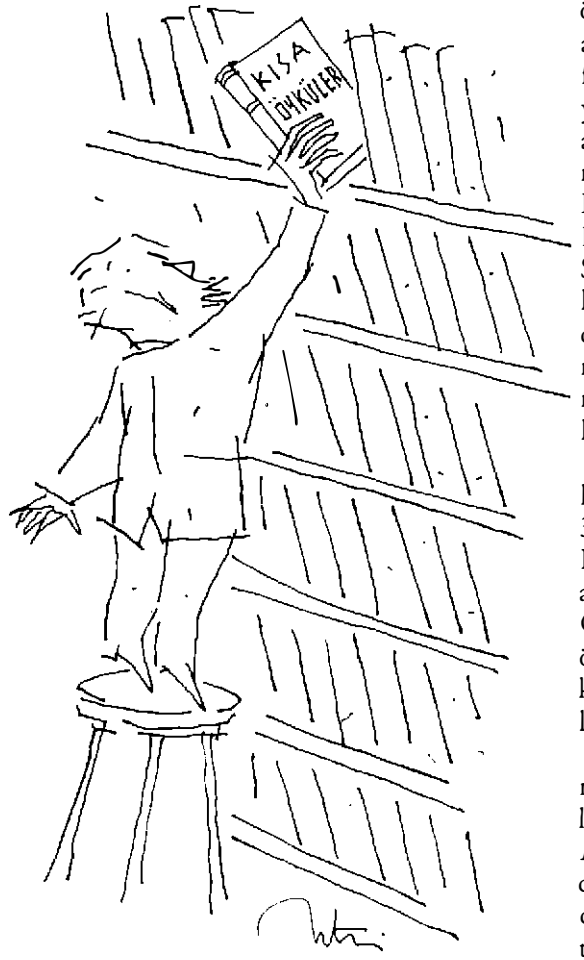

alınmış kısa anlatı. Kişiler genellikle insan olmayan yaratıklar ya da cansız nesnelerdir. Yazınsal fablın belirleyici özelliği, insanların hayvanlar yoluyla anlatılmasıdır; bu özelliğiyle yazınsal fabl, ilkel halkların günümüzde de yaratmaya devam ettikleri fabllardan ayrılır. Bu tür, büyük olasılıkla Yunanistan'da doğdu; ilk fabl derlemesi Ezop'a atfedilmiştir (İ.Ö. VI. yy.). Hint fabllarının ünlü bir derlemesi İ. S. 300 yılında, büyük olasılıkla Sanskritçe yazılmış *Bidpai*'dir. Bu türde dünyanın en büyük ustası olarak tanınan La Fontaine, öykülerinin çoğunu Ezop'tan ve Phaedrus'tan alıp kendi şiir diline çevirmiştir.

Koşuk Masal (fabliau) : Sekizli hece ölçüsüyle yazılmış, genellikle 300 ila 400 dizeden oluşan kısa anlatı. Bu yazın türü İ. S. 1150-1400 yılları arasında Fransa'da ortaya çıktı. Gündelik dille yazılmış bu gülünç öykülerde genellikle din adamlarına karşı çıkılırdı; yergi dolu, sert bir anlatımları vardı.

Uydurmaca (fabulation) : 'Roman olmayan'ı anlatmak için kullanılan bu terimi Robert Scholes, *The Fabulators* adlı yapıtıyla (1967) gündeme getirmiştir. *Fabulation*, kinayeden, söz cambazlığından ve gerçeküstü etkilerden yararlanır. Bu terimi ilk kez Caxton, *Fabulator* adlı yapıtında, 1484'te kullanmıştır.

Peri Masalı (fairy tale) : Peri masalı halk yazınından çıkmıştır ve sözlü geleneğin bir parçasını oluşturur. Grimm kardeşler o ünlü derlemelerini, *Halus Marchen*'i ya da *Aile Öyküleri*'ni ortaya koyuncaya kadar da kimse bunları yazıya dökmemiştir. Yazıya dökülmüş biçimiyle peri masalı, çeşitli doğaüstü serüvenler yaşadıktan sonra sonsuza dek mutlu olan kahramanın başından geçenleri konu alan düzyazı anlatı olarak tanımlanabilir. Büyüler, tılsımlar, gözbağları ve efsunlar, insan doğasına ve ruhuna göndermelerle örülen bu tür öykülerin yapı taşlarıdır. Peri masallarının kaynağı bilinmemektedir. Bu öykülerin Doğu'dan gelmiş olduğuna inanılır.

Halk Masalı (folk tale) : Halk masalları da, halk şarkıları gibi sözlü geleneğin bir parçasıdır. Halk öykülerinin arasında masallar, fabllar, inanılmaz öyküler, kelime oyununa dayanan uzun ve soğuk esprili fıkralar, hayalet öyküleri, devlere ya da azizlere ilişkin öyküler, canavarları ve ruhları, karı-kocaları konu alan öyküler, efendi-köle öyküleri ve '*rhozzum*' adıyla bilinen, genellikle o bölgeden alınan kişilerle ilgili kısa mizah öyküleri vardır.

Çerçeve Öykü (frame story) : Çerçeve öykü, içinde başka bir öykü, başka deyişle öykü içinde bir öykü ya da öyküler dizisi barındırır. Tanınmış örnekleri *Binbir Gece Masalları* (hangi tarihte yazıldığı bilinmeyen, ama İ. S. IX. yy'da yazıldığı düşünülen; *Arabian Nights*), Boccaccio'nun *Decameron*'u (1353), Chaucer'ın *Canterbury Hikâyeleri* (Canterbury Tales), Navarre'lı Marguerite'in *Heptameron*'udur (1558).

Gesta : *Gesta* yaşanmış ya da hikâye edilmiş serüven öyküleridir. Bu türe örnek olarak, ilk Haçlı Seferi'ni konu alan ve ortaçağda Latince yazılmış bir günce olan Gesta Francorum, Truva'nın yıkımını anlatan *Gesta Historiale* (XIV. yy.), ortaçağa özgü bu tür öykü derlemelerinin en ünlü örneği olarak *Gesta Romanorum* (XV. yy) gösterilebilir. *Gesta Romanorum*, azizlerin yaşamlarını konu alan öykülerden, romanslardan, eski Yahudi ve Hint öykülerinden oluşmuştu.

Grotesk : Bu sözcük, İtalyanca'da mağaralar anlamına gelen grotte'ten türemiştir. *Grotesk*, genellikle mağaralarda bulunan ve daire içine alınmış kabartmalardan, sfenkslerden, yaprak ve dal biçimlerinden, kayalardan ve çakıl taşlarından oluşan bir tür süslemedir. Daha sonra bu terim insan, hayvan, meyve vb.'yle ilgili izlek ve biçimlerin bir arada işlendiği resimler için kullanılmaya başlanmıştır. Grotesk, aynı zamanda, çirkin bir insan yüzü ya da hayvan başı biçiminde oluk ağızlarını, korkunç şeytani şekilleri, bir arada kullanılan izlek ve özneler gibi mimari süslemeleri anlatmak için kullanılır. Grotesk, yazınsal bağlama büyük olasılıkla XVI. yy'da Fransa'da geçmiştir. Sözcük, yazın bağlamında düzenli olarak XVIII. yy'da, akıl çağında ve Neo-klasik dönemde kullanılmaya başlanmıştır; bu dönemde saçma, garip, abartılı, acayip ve yapmacık olanı, kısacası arzu edilir uyum, denge ve oran normlarından sapmayı belirtmek yaygın bir tutumdu. Buna koşut olarak, yazarlar da groteski güldürü ve yergi amacıyla kullandılar. Yazında grotesk öğeler karikatürde, parodide, yergide, kaba sözlerde, taşlamada, kara mizahta, korku öykülerinde ve Saçma Tiyatrosu'nda göze çarpar.

Uzun Öykü (nouvelle) : Tek bir durumu ya da olayı ele almasıyla roman'dan ayrılır. Öyküde olup bitenler, beklenmedik bir doruk noktasına doğru ilerler; gülünç ya da acıklı olabilir. *Nouvelle, novella*'yla bağlantılıdır. XVI. yy'dan sonra *nouvelle*, yazın dünyasının tanıdığı bir tür oldu. XIX. yy'da bu türün en önemli yazarları Flaubert ve Maupassant, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Prosper Merimée, Joseph-Arthur Gobineau ve Anatole France'dır.

Uzun Öykü (novelette) : Romandan kısa, öyküden uzun olan kurmaca yapıt. Genellikle, çok satılan ama yazınsal değeri yüksek olmayan 'ucuz' öyküleri, aşırı duygusal aşk öykülerini ve korku öykülerini adlandırmada, aşağılayıcı bir anlamda kullanılır. Amerika'da bu terim, kısa öyküyle *novella* arasında kalan 'uzun kısa öyküler'i anlatmak için kullanılır.

Uzun Öykü (novella) : Aslında *novella*, Boccaccio'nun yarattığı türden bir

düzyazı anlatı, bir kısa öykü biçimiydi. *Decameron* (1471) bu tür öykülerin toplanmasından oluşur. Almanlar, bu türün en üretken uygulayıcıları oldular. Goethe bu konuyu şöyle özetlemişti : "*Novelle*'in konusu kimsenin duymadığı yaşanmış bir olay değil de, nedir?" Bu türün genel özellikleri, destansı niteliği ve tek bir olayla, durumla (ya da çelişkiyle) ilgilenmesiydi. *Novella*, tek bir olay üzerinde yoğunlaşır, bunu rastlantıyla aktarıyormuş izlenimi verirdi. Olayda beklenmedik bir dönüm noktasının bulunması gerekirdi; böylece mantıklı bir çıkarım bile olsa, sonuç okuru şaşırtırdı. Çoğu *novella* somut bir simge de içerirdi; bu da anlatının özünde yatan değişmez bir noktaydı. Uzunluğu birkaç sayfadan iki-üç yüz sayfaya kadar değişebilirdi. Günümüzde bu terim, daha çok uzun öyküyü kısa öyküden ya da kısa romanı eksiksiz bir romandan ayırmak için kullanılır. Orta uzunluktaki bu türün örnekleri arasında, Tolstoy'un *Kazaklar* (*The Cossacks*; 1852) ve *İvan İlyiç'in Ölümü* (*The Death of Ivan Ilyich*; 1886), Thomas Mann'ın *Tonio Kröger* ve *Venedik'te Ölüm* (*Tod in Venedig*; 1913), Hemingway'in *Yaşlı Adam ve Deniz* (*The Old Man and the Sea*; 1952) gibi yapıtlar vardır. Bazıları bu sıralamaya Conrad'ın üç uzun kısa öyküsünü de ekler : *Youth* (Gençlik), *Karanlığın Yüreği* (*Heart of Darkness;* 1902) ve *Typhoon* (Kasırga; 1903). Bu türün örnekleri arasında da, salt yaşanan olay(lar)ın anlatılmasından deneyimlerin aktarılmasına, 'masum' öykülemeden ahlak dersi vermeye, yaşama yönergesi önermeye, deneyim aktarmaya, yaşam felsefesi öğretmeye dek uzanan bir yelpaze görülebilir.

Bir Yazın Türü Olarak Kısa Öykü

Ian Reid'e göre, öykü anlatma itkisi, tek bir anlatı örüntüsüne sığdırılamayacak ölçüde doğurgan ve bastırılamaz bir itkidir. XIX. yy'da eleştirmenler, her türlü 'doğru' kısa öyküde, çok sıkı dokunup geliştirilmiş bir kurgu tasarımının bulunması gerektiği üzerinde ısrar etmişlerdir. Oysa bazı modern yazarlar, hem kurmacayı çeşitli ilkörnek tarzlarına geri dönerek, hem de romanda kullanılan anlatı tekniklerinden uzaklaşarak şiirde ve tiyatro yapıtlarında kullanılan yöntemlere yaklaştırmışlardır.

'Kısa öykü' teriminin açıklığa kavuşturulması gerekir. Burada en azından bir kurgu, anlatılan eylemlerde bir ardıllık söz konusu mudur, yoksa 'kısa öykü' yalnızca durağan bir betimleme olabilir mi?

'Öykü'nün ne anlama geldiği temel bir sorudur. Hepimiz bir öykünün ne demek olduğunu biliriz : Öykü, olayların anlatılmasıdır. O zaman da, "Olayı oluşturan nedir?" sorusu gündeme gelir. En küçük boyutlu öyküyü bile oluşturabilmek

Öykü'nün ne anlama geldiği temel bir sorudur. Hepimiz bir öykünün ne demek olduğunu biliriz : Öykü, olayların anlatılmasıdır. O zaman da, "Olayı oluşturan nedir?" sorusu gündeme gelir. En küçük boyutlu öyküyü bile oluşturabilmek için kaç olay biraraya gelmelidir? Bu olayların hepsinin arasında mantıksal bir bağ bulunması gerekli midir?

için kaç olay bir araya gelmelidir? Bu olayların hepsinin arasında mantıksal bir bağ bulunması gerekli midir? Gerald Prince bu sorulara *A Grammar of Stories* (Bir Öyküler Dilbilgisi) adlı kitabında şu yanıtları veriyor : Olay, en yalın tümceyle özetlenebilecek bir yapısal birimdir : Örneğin, "Adem, her şeyin Havva'nın suçu olduğunu söyledi," tümcesi, tek bir olayı anlatır; oysa, "Adem, başlangıçta kendisini elmayı yemeye kandıran Havva'yı suçladı," iki olayı anlatır. Gene de, bu örneklerin ikisi de gerçek anlamda bir öykü oluşturmaz. Prince'e göre, bir öykünün oluşması için en az üç ya da daha fazla sayıda olayın birbirine eklenmesi, bu olaylardan en az ikisinin farklı zamanlarda yer alması ve nedensellik bağıyla birbirine bağlanması gerekir.

Gerçekten de çeşitliliğine, ele avuca sığmazlığına, biçim ve biçemle giriştiği korkusuz deneyimlere bakılacak olursa, okurlarına yaşattığı başdöndürücü şaşkınlığa ve heyecana karşın, bir yazın türü olarak kısa öykü, belki en iyi biçimde, 'tanımlanamaz' denerek tanımlanabilir.

Bir yazın türü olarak kısa öykünün eksiksiz biçimini alması, Romantizm'in yükseliş dönemine rastlamıştır. Bu da kısa öykünün, özünde Romantizm'e uygun bir biçim olduğunu anıştırır. Kısa öykü, Romantizm'e özgü düzyazı biçimidir. Romantik şiir gibi kısa öykü de önemli bir an, bir algılama anı üzerinde yoğunlaşır. Bir olayın içsel anlamı üzerinde, birdenbire geliveren anlık sezgiler üzerinde, James Joyce'un kullandığı anlamda *epiphanies** üzerinde yoğunlaşarak örülür. Özlü ve incelikli olması nedeniyle kısa öykü, bireyin en uyanık ya da en yalnız olduğu durumları tam bir dakiklikle yakalayabilir.

Kısa öykü çok büyük değişkenlik gösteren bir yazın türüdür. Bu nedenle, kısa öykünün sınırlarının belirlenebilmesinde, tam olarak tanımlanabilmesinde karşılaşılan büyük güçlük nedeniyle pek çok kaynakta, kısa öykü yerine 'kısa kurmaca' ya da 'kısa anlatı' terimi yeğlenir. Gerçekten de çeşitliliğine, ele avuca sığmazlığına, biçim ve biçemle giriştiği korkusuz deneyimlere bakılacak olursa, okurlarına yaşattığı baş döndürücü şaşkınlığa ve heyecana karşın, bir yazın türü olarak kısa öykü, belki en iyi biçimde, 'tanımlanamaz' denerek tanımlanabilir. Örneğin, çeşitli kaynaklarda kısa öykünün tanımlanmasında şu gibi çok değişik ve çelişik yaklaşımlara rastlanabiliyor :

- R. E. Bates'e göre, "Kısa olsun uzun olsun, şiirsel olsun düzanlatısal olsun, kurgusal olsun gevşek dokulu olsun kısa öykünün elden kayan, inatçı, sonsuz bir akışkanlığı vardır."
- Susan Lohafer'e göre, "Tanıdığımız kısa öykü, yazınsal dışavurumun eski, belki de en eski sanatsal biçiminden doğmuş, görece yeni bir sanat türüdür. Bu tanıma bakarak kısa öykünün Poe, Gogol, Turgenyev ve Maupassant gibi birkaç yazarın, masalın davranışlarını cilalamayı, fazlalıklarını alarak ona yeni bir biçim kazandırmayı öğrenmeleriyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz."
- Bernard Bergonzi'ye göre, "Modern kısa öykü yazarı dünyayı belli bir biçimde görmek zorundadır, çünkü kullandığı tür içten içe indirgemeci bir etki

yapar." Kısa öykü, "deneyimi süzgeçten geçirerek yenilgi ve yabancılaşma gibi birincil öğelere indirgeme" eğilimindedir.

- Alberto Moravia kısa öyküyü şöyle tanımlıyor : "[Kısa öykü] kuşkuya hiç yer bırakmayacak ölçüde, romandan daha arı, daha temel, daha lirik, daha yoğunlaştırılmış ve daha mutlak bir yazın sanatıdır."
- Brander Mathews'a göre, "[kısa öykü] lirik şiir kadar bireysel ve en az onun kadar çeşitlidir."
- Nadine Gordimer'e göreyse, "[kısa öykü] şiire daha yakın düşen, büyük ölçüde özelleştirilmiş ve ustalıklı bir biçimdir."
- Thomas A. Gullason'a göre de, "Modern kısa öykü yazarlarının çoğu, kullandıkları yazınsal aracın romandan çok şiire yakın düştüğünde birleşirler."
- Elizabeth Bowen da bu konuda şöyle diyor : "Kısa öykü... [deneyime karşı gösterilen duyarlığın] deneyimin ta kendisini oluşturması açısından şiire yakın düşer."
- İngiltere'de kısa öykünün ustası olarak kabul edilen V. S. Pritchett'sa, "yanlış (seçilmiş) bir sözcük, yanlış yere yerleştirilmiş bir paragraf, yetersiz bir anlatım ya da gereksiz bir açıklama, biçimsel açıdan şiire çok yakın olan bu yazın türünde öldürücü kaçaklara yol açar. [Kısa öykü] baştan aşağıya damıtılmış olmalıdır," diyor.

Bu tanımlardan birtakım ipuçları çıkaracak olursak, kısa öykünün 'olmazsa olmaz' özelliklerinin özlülük, yoğunluk, şiirlilik, haslık, yadırgatıcılık vb. olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Nitekim, yaratıcı bir dille örülmüş kısa öykülerde, şiir tadı ya da şiirin okura yaşattığına benzer zengin çağrışımlar hep ağır basar. Eski çağlardan beri, şiir biçimi ve diliyle aktarılan uzun ya da kısa öykü örnekleri bulunduğu gibi, modern kısa öyküler arasında kendini açıkça düzyazı şiir, düzyazı balad diye tanımlayan kısa ya da kısa kısa öyküler vardır.

Kısa Öykünün 'Yan' Türleri

Bir yazın türü olarak kısa öykü skeç, dedektiflik öyküsü, yergi ya da siyasal taşlama öyküsü, aşk öyküsü, gerilim ya da korku öyküsü, doğaüstü öykü, O'Henry türü öykü vb. gibi yan türlere ayrılabilir. Yazın terimi sözlüklerine giren bazı 'yan' tür tanımlar şunlardır :

Skeç (scetch) : Dar tanımıyla skeç, gerçek anlamda durağandır. Bir durumu konu alır. Bir şeyin, bir yerin ya da bir kişinin nasıl olduğunu anlatır. Joyce'un "Clay" adlı öyküsü buna bir örnektir.

Dedektiflik Öyküsü (detective story) : Bir gizemin, çoğunlukla da bir cinayetin dedektif tarafından çözüldüğü öykü. Bu tür öykünün alışılmış öğeleri, çözülmesi olanaksız gibi görünen bir cinayet, işbirliği yapmaktan kaçınan ya da pek zeki olmayan polis, tuhaf bir kişiliği de olabilecek (genellikle amatör) bir dedektif, dedektifin sorunlara açıklık getirmesine yardımcı olacak sırdaşı, değişik şüpheli kişiler ve okuru yanlış yönlendirmek için dikkatle yerleştirilmiş tuzaklar, ikinci dereceden kanıtlar nedeniyle suçlu gibi görünen bir şüpheli, dedektifin, katili nasıl bulduğunu anlattığı beklenmedik, şaşırtıcı bir çözüm bölümüdür. İyi bir dedektiflik öyküsü, olayların çözülmesinde kusursuz bir mantık ve akıl yü-

rütme süreci sergiler. Başlıbaşına bir tür olarak ilk dedektiflik öyküsünün E. A. Poe'nun *Morg Sokağı Cinayetleri* (*Murders in Rue Morgue;* 1841) ve kısa süre sonra yazdığı *The Purloined Letter*'dır (Çalınmış Mektup).

Doğaüstü Öykü (supernatural story) : Şu ya da bu şekilde hayaletler, gulyabaniler, hayaller, sanrılar, iyi ya da kötü ruhlar, geceleri ortaya çıkan şeylerle, büyüler, efsunlar, mucizeler, tılsımlar, korku salan bir atmosfer ve tekin olmayan yaratıkların varlığıyla, tüyleri diken diken eden ve insanı ürperten, normalüstü ya da duyumsal algılama dışı her türlü şeyle, tekinsiz ve esrarlı olanla, (Coleridge'nin sözleriyle) doğaüstü güçler taşıyanla ilgilenen öyküler için kullanılabilecek kapsayıcı bir terim. Milton'ın, *Comus*'ta aşağıdaki dizeleri yazarken eksiksiz bir hevesle betimlediği dünyadaki şeylerle ilgilenen her öykü bu türe girer.

> Şekiller, seslenen uğursuz gölgeler,
> Kumsallarda, kıyılarda, ıssız yabanıl kırlarda
> İnsanların adını heceleyen çalımlı diller.

Bu yan türleri, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış bölümlemeler olarak değil de, üst üste binen, örtüşen, geçişmeli yan türler olarak düşünmek daha doğru bir yaklaşım olur.

Kısa Kısa Öykü

Elbette insan zihni uğraştığı, dikkatini verdiği inceleme nesnelerini adlandırmak, tanımlamak, sınıflandırmak, sınırlarını, içeriğini, niteliklerini, türünü belirlemek gibi bir tutkudan kendini kurtaramıyor. İnsanın, dünyasına çeki düzen verme gereksinmesi olarak bu, anlaşılabilir bir tutumdur. Bu nedenle, kısa öykü bile tam olarak tanımlanamazken, kısa kısa öyküye bir tanım yakıştırmak gerekirse, kısa öykü için belirlenen 6000 ile 8000 sözcük sınırını nirengi noktası alarak, ilk adımda 'kısa kısa öykü'nün çok daha az sayıda sözcükle yazılmış öykü olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, uzun olsun kısa olsun, kısa kısa olsun öyküleri sözcük sayısı, uzunluk vb. gibi niceliksel ölçütlere vurarak tanımlamak yanıltıcı bir tutum olabilir, çünkü yazınsallık açısından bakıldığında hepsinde değişmez ya da yoğunlukça değişen ölçüt, yazın öyküsüne yaraşır özü, yoğunluğu, tadı ve niteliği taşıyıp taşımadıklarıdır.

Böylelikle kısa kısa, öykünün birden fazla fikri birden fazla yönde geliştirip işleyebilecek 'uzun' kısa öyküye göre, tek bir fikri tek bir yönde, yoğun bir biçimde işleyen öykü olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim Lars Görling'in buraya 'aşırı' bir kısa kısa örnek olarak alınan öyküsünü ya da Vladimir Korolenko'nun "Adam Öykü"de yayımlanan (bkz. Eylül-Ekim 1996, Sayı 6, s. 94) metnini, kısa kısa öykünün 'tanıma gelmez' örnekleri arasında sayabiliriz.

Burada, kısa kısa öykü dermecelerinin yapılıp bu tanım altında yayımlandığını belirtmekte yarar var; bu demektir ki yazarlar ve dermeceleri oluşturan yayımcılar böyle somut bir ayrımı gözetiyor ve uyguluyorlar.

➔

LARS GÖRLING

Opus Dei

Birinci eğri erkeği gösteriyor.
İkincisi kadını.
Üçüncüsü duygularının ortalamasını.
Tek tek noktalarsa
gözlemlerin yapıldığı anları gösteriyor.
Her dikey çizgi bir haftayı.
Her yatay çizgi bir duygu değerini.
Her şey 7 Temmuz'da başladı
30 Kasım'da sona erdi.

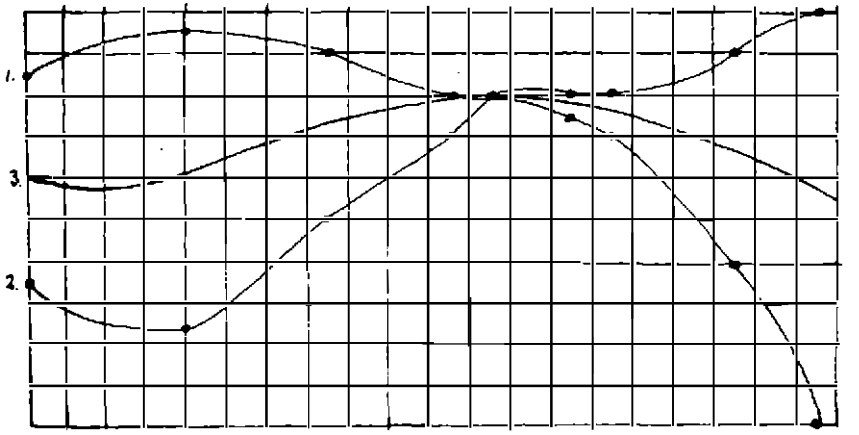

Lars Görling (1931-1966), İsveç'in tanınmış sinema yönetmenlerinden biri olmanın ötesinde, şair ve yazar. İlk romanı *Triptyk* (1961). İdeolojiler dışı bir devrimci olarak tanınan Görling, yapıtlarında insan haklarını yansıttı. Ansızın gelen ölümü sırasında sanatının da doruğunda düşünülüyordu.

Opus Dei : Tanrı'nın işi; akıl erdirilemez şey. – ç. n.

Post-Modern Kısa Öykü

Çağımızda öbür yazın türlerinde biçim, biçem ve kurguyla girişilen deneyimler, yakın zamanlarda yazılan kısa öykülerde de, belki daha büyük boyutlarda olmak üzere gözlemleniyor. Aşağı yukarı iki yüz yıllık tarihinden bu yana kısa öykü belki de en çeşitlendirilmiş dönemini yaşıyor. 'Klasik' öyküleme çerçevesi, konu birliği, biçem ve söylem tutarlılığı, tür ya da yan tür tanımlarına uygunluk vb. gibi belirleyici özellikler yavaş yavaş kayboluyor. Bunda belki okur sayısının artması, okurların eğitim – yazın eğitimi – düzeyinin yükselmesi, 'üstün okur'un öykü metnine kendinden daha çok bilgi, yorum ve çağrışım ekleyebilme yetisi ve becerisi, yaşamın ve deneyimlerin akışının hızlanması, parçalanması, kopuntularla oluşması, yazarın da okurun da yazın metniyle daha gözüpekçe deneylere, oyunlara girişebilmesi, şimdiye dek görece uzak, birbirinden ayrı kalmış değişik ekin ve yazın dizgelerinin hızla etkileşime girip kaynaşarak birbirlerinden çok daha fazla şeyi ödünç ya da örnek alıp zenginleşmeleri, bütün bu nedenlerin birleşerek girdaplaşması, yazın metinlerinin, bu arada kısa öykü metinlerinin, önceden hiç tahmin edilemeyecek ölçüde çeşitlenmesine, renklenmesine, zenginleşmesine yol açıyor.

Sonuçta, aynı öykü metni içinde değişik biçemlerin kullanıldığını, söylemin bile bile çeşitlendirildiğini, yazıniçi, metinlerarası, türlerarası, dizgelerarası, ekinlerarası vb. göndermelerin sıkça kullanıldığını, kurguyla oynandığını, zamandizinsel öykü anlatımının kasten parçalandığını, değişik bilinç akışı ve bilinç kopukluğu yaklaşımlarının izlendiğini, bilincin kendi üstüne katlanarak metindeki düşüncelerin ve dilin kendi kendisiyle oynaşmaya giriştiğini, sinemasal, resimsel, müziksel tekniklerin devreye sokulduğunu vb. görüyor, 'parçalanmış metinler'den bütünlüklü bir metin oluşturmaya çalışan öykü örüntüleriyle karşılaşıyoruz.

Bir görüşe göre de anlatılabilecek bütün öyküler anlatılmış, anlatılmamış öykü kalmamıştır. Bugün artık öykülerde, biçem sergileme, kurgu örme, metin dokuma virtüözlüğü sergilenmektedir. Yazarlar, okurların zekâsı, çağrışım güçleri ve bilgileriyle oynamaktadırlar. Bu nedenle de okurlar, en az yazar(lar) ölçüsünde bilgili, oyuncu, yaratıcı, zengin çağrışımlara açık olmak zorundadırlar. Elbette yaratıcı bir öykü, yazarı ölçüsünde okurundan ve yorumcusundan da ustalık, sezgi ve alımlama gücü bekler.

Yazın Beğenisinin Geliştirilmesinde Kısa Öykünün Önemi

Son olarak da, bir yazın türü olarak kısa öykünün 'erdemi'ne övgüde bulunmak gerekir. Şiirin yoğunluğu ve zorluğu, romanın uzunluğu, okurun zamanını, dikkatini ve belleğini zorlama özelliği göz önüne alınacak olursa, kısa öykünün yazın türü olarak ayrıcalıklı bir konumda bulunduğu söylenebilir. Çünkü iyi bir kısa öykü, metninin dokusu içinde şiirin tadını duyurmanın yanı sıra romanın ayrıntılı ve dolambaçlı öyküleyişini özlü bir biçimde sunacaktır.

Bu nitelikleriyle kısa öykü, yazın beğenisinin edinilmesi, edindirilmesi ve geliştirilmesinde bir köprü oluşturabilir. Zamandizinsel olsun, türlere, ülkelere, yazarlara göre derlenmiş olsun, kısa öykü dermeceleri genç yazın okurları için paha biçilmez özellikler ve değerler taşır. Batı'da haftalık dergilerde, gazetelerin

pazar eklerinde düzenli olarak yeni kısa öykü örneklerinin yayımlanması, okurları yazın estetiği konusunda eğitmeye yönelik bir tutum olarak da yorumlanabilir kuşkusuz.

Kitaplar, yolculukların vazgeçilmez yoldaşlarıdır. Kısa öykülerse, kısa aralıklarla soluk almaya, kısa sürelerde yoğun tatlar sunmaya, yoğun nesnel ya da öznel deneyimleri şiirli bir dille aktarmaya yatkın olmaları nedeniyle küçük büyük, deneyimli deneyimsiz, sabırlı sabırsız okurlara her zaman, her yerde yazın beğenisi kazandırmaya, yazın tadı sunmaya hazır metinlerdir.

Öyleyse bir deneyim aktarma aracı olarak insanlığın en eski ve en büyük keşiflerinden biri olan kısa öykünün, başlangıçtaki işlevini, çeşitlenip zenginleşerek estetik boyutta bugün de sürdürdüğü söylenebilir. Yeter ki dünyamızın yaratıcı öykü kaynakları, kirlenmeden bilinç ve özenle korunabilsin! ⚄

**epiphanies* : aydınlanma, vahiy anları (Tanrı'nın insana görünmesi) – ç. n.

Kaynakça

Abrams, M. H., *A Glossory of Literary Terms*, Harcourt Brace College Publishers, Orlando, Florida, 1993.

Fowler, Roger (yay), *A Dictionary of Modern Ciritical Terms*, Routledge, New York, 1995.

Loafer, Susan, *Coming to Terms with the Short Story*, Lousiana State University Press, Baton Rouge ve Londra, 1983.

Reid, Ian, *The Short Story*, Methuen & Co. Ltd., Londra, 1977.

Hall, James B. ve Hall, Elizabeth C. (yay.), *The Realm of Ficton*, McGraw-Hill Inc., A.B.D., 1977.

KISA KURMACA

UĞUR KÖKDEN

Üç beş sözcük. Kısa tutulmuş, ince işlenmiş, gösterişten uzak, köşeli beş on cümle. Belirsizlik. Betimleme, çözümleme, anlatı, olay, benzetme, eğretileme en alt düzeye indirilmiş. Yorumlama sınırlı. Hem geniş bir özgürlük havasına, hem katı kurallara sahip.

DÜZYAZININ bu en kısa türünün bir adı yok. Eğer, gerçekten ayrı bir türse, bu kısa-kısa öykünün adı yok. Deneysel öyküler, bir bakıma.

Tanımı, sınırı, kapsamı da yok. Belirsiz. Kalıpları kıran, kural dışı akıcı bir uyumla ve belirsizlikle yüklü bir yeni tür. Şu ya da bu yana akabiliyor, tıpkı bir protoplazma gibi. Ancak belli bir noktaya (amaca) yönelik yaklaşımlar var. Sayısız anlık görüntüler. Sonsuz yaklaşımlar.

Ama, kendi kendine yetiyor.

Ferit Edgü, "Başı ve sonu yok, başı ve sonu okura bırakılmış; okurun düşgücüne," diyor. Gerçekten, yaşananlarla düşlemin en uç noktada kaynaşması. Ancak madensel bir gonga vurulmuşçasına insanı yerinden hoplatan, sinirleri geren, kimi kez kaygı verici aynı zamanda. Edgü'nün resimden ödünç aldığı bir tanımla, *Minimal Öyküler* bunlar.

Yeni bir tür mü, yoksa yeniden canlandırılmış bir tür mü?

Belki yeni bir türün ortaya çıkması yerine, eskinin yeniden biçimlendirilmesi. Birbirini bütünleyen eylem – eylem, kuşkusuz küçük bir bölümüyle anlatılıyor – ve öykülemenin yeniden doğuşu. Kimine göre de kısa kurmaca, kuyruklu bir yalan.

Her koşulda "kısa kurmaca" için bir tanımlama denemesi yapılacak olursa, bu öykü türü şöyle bir çerçeveye oturtulabilir : kısa, yalın, yoğun, dayanıklı ve zengin. Aynı zamanda özel bir vurguya sahip.

Üç beş sözcük. Kısa tutulmuş, ince işlenmiş, gösterişten uzak, köşeli beş on cümle. Belirsizlik. Betimleme, çözümleme, anlatı, olay, benzetme, eğretileme en alt düzeye indirilmiş. Yorumlama sınırlı. Hem geniş bir özgürlük havasına, hem katı kurallara sahip. Bununla birlikte, yaratıcı söylem ortadan kalkmıyor bütün bütüne.

Ne var ki, kesinlikle şiirsel bir düzyazı değil.

Gerçi, bir yandan özlü anlatımıyla düzyazıyı şiire yaklaştırıyor; öbür yandan düşünceyi – sürekli burgulama yöntemiyle – derinleştiriyor. Sözcük az, anlatım sıradan. Karakterler, nerdeyse yok denilecek kadar. Ayrıca, öykünün geçtiği yer de son kertede sınırlı bir alan.

Asıl, sonuç hedefleniyor.

Son paragraf, son cümle, son satırda yer alan vurucu sonuç! Sonuncu sözcüğe yükleniyor nerdeyse, o çarpıcı etki. Beklenmedik, kesin, keskin şaşırtıcı etki. Kısaca, tek bir şahmerdan darbesi. Tek, tok!

Klasik geleneğe daha yakın kimi öykücülerdeyse tüm öyküye yedirilmiş, verilmek istenen "ana düşünce". Kafka'nın "İmparator"unda okuduğumuz gibi. Baştan sona gizemli, kapalı, iç geçişli bir dokuya sahip, bu düşünce. Borges'in "Labirent"ini çağrıştıran bir iç yapı.

Buna karşılık, Cibran'ın "Tilki" öyküsünde her şey üç cümleciğin içine sığdırılıyor. Ama, Halil Cibran bir şair!

Söz konusu kısa kurmaca öyküler, geçmişte, Sadi'nin *Gülistan*'ındaki kısa "kıssalar"a benziyor. XIII. yüzyılın ünlü Şiraz'lı kaside şairinin düzyazılarına. Gerçi, onlar belirli bir öğretici amaca yönelmişlerdi; ancak, olgunlaştırılmış bir düşünce ve özgün bir görüşün çevresinde serpilip geliştikleri de bir başka gerçek!

Bununla birlikte, kısa kısa öykü de, bireysel ya da toplumsal bir sorunu konu edebiliyor pekâlâ. Sözgelimi, Max Aub'un üç beş satırla tüm bir yaşamın iniş çıkışlarını özetlemeyi başardığı "Aykırı Kişi" öyküsünde olduğu gibi. Aslında ustalık da, kim bilir, olabildiğince sınırlı bir çerçeve içine yoğun bir öykü yapısını yerleştirebilmek!

J. Cortazar'ın "Sevi'77" isimli öyküsü de öyle değil mi?

Bu arada, Michel Leiris'nin "Eski Düş"ünü de – koşullara ve zamana direnebilecek – gerçek bir yapıt saymak gerekiyor. Leiris'nin "2-3 Nisan 1934" başlıklı öteki öyküsüne gelince, tam anlamıyla Oscar Wilde'vari bir kısa kurmaca: gelecekte ne olacağının bugün çıkan bir dergide yayınlanmış olması.

Benzer biçimde Max Jacob ise, anlattığı yaşlı köylü öyküsüyle, birkaç kalın çizgi içinde köylülük karakterini ne güzel sergiler! En ekonomik ve çarpıcı ölçeği kullanarak.

Anglo-amerikan anlatım geleneğinin bir yan ürünü sayılacak kısa kurmaca, elbet Prosper Mérimée'nin öykülerine benzemeyecek. Belki, günümüzün koşulları kısa kurmacayı gerekli kılıyor? Hıza düşkün – aynı zamanda hızın kurbanı – bir izleyici kitlesi çıkmış durumda, zamanımızda ortaya.

Anglo-amerikan anlatım geleneğinin bir yan ürünü sayılacak kısa kurmaca, elbet Prosper Mérimée'nin öykülerine benzemeyecek. Belki, günümüzün koşulları kısa kurmacayı gerekli kılıyor? Hıza düşkün – aynı zamanda hızın kurbanı – bir izleyici kitlesi çıkmış durumda, zamanımızda ortaya.

Belki de, yüzyılın son çeyreğinde üç beş kişi ABD'de bir araya gelip sanal bir seçkiyi gerçek kılmak için, "nasıl etkili bir yapıt ortaya konabilir?" düşüncesinden yola çıkarak kısa kurmacayı yarattılar? Gerçi, neden yazıldıklarını bilmiyoruz tam anlamıyla; ama, bilmeli miyiz?

Öte yandan, Avrupa'da – yan sayfalarda örnekleri görüldüğü üzere – birtakım

kısa öykü uygulamalarına rastlanmıyor değil. Çok önceleri ve şimdi. Sözgelimi Villiers de l'Isle-Adam, Oscar Wilde, Francis Ponge, Kafka, Max Jacob, Michel Leiris, Max Aub gibi, hepsi bu yüzyılın ilk çeyreğini dolduran ürünler vermiş yazarlar...

Burada, bir ölçüde rastgele derlenen kısa kısa öyküler, bir çeşit türler ve biçimler sergilemekte : Eskiler, yeniler. Avrupa, Amerika. Latin Amerika. Yahudi köktendincilik akımına hasidliğin modern ve ortaçağa özgü kolları, eski geleneklere dayanan ya da çağdaş anlamda kısa kurmacalar. Masalsılar. Meseller. Düzyazımsı koşuklar. İskandinav "kennig"leri.

Dünya gerçekliği, böylece, bir düşünce ve imgelem oyununa indirgenmiştir. Kafka'nın öyküsünde, İmparator, haberciyle nasıl bir haber gönderiyordu acaba? Peki, pencerenin önüne oturup gelecek "haber"i düşleyen kim?
Aslında simgelerle oynayan bir matematikçi sayılır, kısa kurmaca yazarı.

Örnekler arasında yer alan 1883 tarihli bir öykü – Villiers de l'Isle-Adam'ın *Acımasız Massallar*'ından alınmış – daha da dikkat çekici; ölülere gönderilen çiçeklerin çalınıp yeniden satışa ve bir kez daha toplumun kibar katmanlarının hizmetine sunulması.

Ama, günümüzde bunun yadırganan bir yanı var mı? Mezarlıktaki talan, her çeşit nesneye yönelmiş durumda. Yalnız "cehennem çiçekleri" değil, ölü bedenlerin bile çalındığı acımasız bir çağdayız.

Öte yandan, Borges'in karmaşık ve incelikli öykülerine gelince, okur her zaman – daha yolun başında – şaşırır kalır : bu iç içe geçmiş sık gözlü ağların gerçek acaba hangi ilmeğinde bulunuyor diyerek.

Alışılmış anlatı biçimlerinin dışına çıkan bir anlatı biçimi ve birimi, onunki. "Tutsak" öyküsü bir örnek sözgelimi. Aslında ona, "Boynuz Saplı Bıçak" demek daha uygun olurdu, belki. O kısa kurmacada iki şaşırtıcı son bir arada : çocuğun evini tanıması, yeniden evini terketmesi.

"Pedro Henriquez Ureña'nın Düşü"yse, her bakımdan bir Borges öyküsü. Böyle bir öykü, hiçbir türün özetlenmiş biçimi olamaz. Sanki, kendi içinde bir tür. Yazara özel bir öykü! Kalıcı ve önemli bir etki uyandırmakla birlikte, pek öykü de sayılmayacak bir kısa kurmaca.

Üstelik, zamansız! Hiçbir zamanın içine girmiyor.

En küçük bir alan içine yoğun bir dramatik deneyimi sığdırmak! İnsanlarda bazı duyguları uyandırabilmek! Kuşkusuz, ses her şey burada.

Kısa kurmaca, kimi zaman da insanın kendi öz varlığına yöneltiyor dikkati : Brecht'in "Bay Keuner "öyküsünde görüldüğü gibi.

Ya da, Cortazar'ın "Açıklamaların Yazgısı" öyküsünde, Thomas Bernhard'ın "Piza ve Venedik"inde rastlandığı üzere, kısa kurmaca belirli bir simgeye yer verir. Kaldı ki, Borges'deki "düş" de bir başka simge; tıpkı, kendisinden kaçınılamayan "labirent" gibi.

Dünya gerçekliği, böylece, bir düşünce ve imgelem oyununa indirgenmiştir.

Kafka'nın öyküsünde, İmparator, haberciyle nasıl bir haber gönderiyordu acaba? Peki, pencerenin önüne oturup gelecek "haber"i düşleyen kim?

Aslında simgelerle oynayan bir matematikçi sayılır, kısa kurmaca yazarı.

Kimi zamansa, görünür uçarılığının altında ölçülü bir örgüye sahip bir yapıda çıkar ortaya kısa öykü. Tutarlıdır, belirli bir yoğunluğu sürdürür, sağlam bir düşünce örgüsü sergiler. Dahası, somut bir olay karşılar okuru : Dino Buzzati'nin "Falcı Kadını", Robert Kelly'nin "Kristal Tespih"i, gene Brecht'in "Dostluk Hizmetleri" ve Oscar Wilde'ın "Usta" isimli öyküsünde karşılaşılan olay omurgası gibi.

Türk öykücüleri arasında bu türe hakkını verenler, onu deneyenler de hiç az değil. Bunlar arasında Ferit Edgü, Tezer Özlü, Sevim Burak başta geliyor.

"Rotterdam" isimli öyküsünde, Tezer Özlü'nün birkaç cümlesi içine neler sığmamış? Kent, kanallar, deniz, ışık, gece güneşi, yüzünü gece güneşine doğru tutan yaşlı bir insan...

Ama, temelde, kendini gösteren iğretilik, köksüzlük, uzaklarda olma duygusu. Olayların yalnızca gözlemcisi olmaktan ileri gidememek. Ne var ki, görmek gözlemlemek yazarın ilgisini çekmiyor o denli. Onu insanlar ilgilendiriyor. Yaşanmış düşüncelerinden konuşacak birini arıyor.

Sevim Burak'ın yazış biçimi, zaten kendiliğinden buna elvermekte. "Bremen Vaporu" örneğinde – sözgelimi – görüldüğü gibi. Büyükbabanın çalıştığı vapurdaki sis düdüklerinin dramatik öyküsü.

Her Bremen seferinde, büyükbabanın uzaklardan gelen, gelişi yıllar sürmüş sesi duyulur. Bu kısa kurmacanın da ana öğesi, "ses"tir.

Nedim Gürsel'de, daha çok betimleme görülüyor. Bir kentin, bir sokağın, kire batmış binlerce yapının anlatılması. Yeryüzünde rastlanan sayısız sokaklardan herhangi, sıradan birinin öykülenişi. Genç, özlem dolu bir kısa öykü. Ne ki, işitsel/söze dayalı günlük yaşamımız, sanki kısa öyküye daha uygun.

Yeşim Dorman'ın "Vaftiz Töreni"yse (Sainte-Pulchèrie), Sevim Burak'ın evlilik mozaiğini aktaran kısa kurmacasına yaklaşıyor. Acaba bu tür öyküler, "yelpaze biçimindeki midyenin içine yerleşmiş görünmez bir inci" mi? "Hazal", belki daha değişik. Daha doyurucu, içtenlikli. ⊠

OSCAR WILDE

Usta

YERYÜZÜNÜ karanlık sarınca, Arimathea'lı Yusuf çam dallarından bir meşale yakarak dağdan vadiye inmişti. Kendi ülkesinde yapacağı işler vardı çünkü.

Umutsuzluk Vadisi'nde, çakmak taşları üstünde diz çökmüş ağlayan, çıplak bir delikanlı gördü. Saçları bal rengindeydi, beyaz bir çiçek gibiydi gövdesi; ama gövdesini dikenlerle yaralamış, saçlarını taç yerine küllerle örtmüştü.

Malı mülkü olan Yusuf, ağlayan, çıplak delikanlıya dedi ki : "Üzüntünün bu kadar büyük olmasına şaşmıyorum. O, doğru bir adamdı."

Delikanlı cevap verdi : "O'nun için değil, kendim için ağlıyorum. Ben de şarabı suya çevirdim; cüzamlıları iyileştirip körlere ışık verdim. Sularda yürüdüm, mezardakilerin içlerinden cinleri sürdüm. Yiyecek olmayan çöldeki açları doyurdum; dar evlerinden kaldırdım ölüleri; bir isteğimle, büyük bir kalabalığın önünde, kısır bir incir ağacı meyve verdi. Bu adamın bütün yaptıklarını ben de yaptım. Yine de çarmıha germediler beni."

Çeviren : Ülkü Tamer

Oscar Wilde (1854-1900), kısa yaşantısına karşın, 19. yüzyılın günümüzde de en fazla okunan, en ürpertici romanlarından birini (*Dorian Gray'in Portresi*) yazmış; çocukluk ve ilkgençlik dünyalarına hemen hep "biraz gaddarlaşan" hüzünlü öyküleri ile içerden bakabilmişti.

FRANZ KAFKA

İmparatorun Haberi

DENİR Kİ : İmparator sana, sen tek kişiye, sen zavallı kuluna, imparator güneşinin önünden çok, çok uzaklara kaçan sen minicik gölgeye, işte dosdoğru sana ölüm döşeğinden bir haber yollamıştır. Yatağının başucunda haberciye diz çöktürmüş ve kulağına fısıldamıştır haberi; hatta pek önem verdiği bir haber olduğundan, haberciye tekrarlatıp kulağına söyletmiştir. Sonra da başını sallayarak söylenenin doğruluğunu onaylamıştır. Ve ölümünü izleyen bütün kalabalık önünde – aradaki duvardan engeller yıkılıp sarayın yukarılara doğru uzayıp giden dış merdivenlerinde, devletin büyükleri halka yapmış dikilmektedir –, bütün bu seyirci kalabalığı önünde haberciyi salmıştır imparator. Haberci, hemen yola koyulmuştur; güçlü kuvvetli, yorulmak bilmez biridir; bazen bu kolunu, bazen öbür kolunu uzatarak kalabalık arasından yol açar kendine. Bir direnişle karşılaştı mı, güneş resmi bulunan göğsünü gösterir; hiç kimseye nasip olmayacak bir kolaylıkla ilerleyip durur. Ancak, kalabalık da işte öylesine büyüktür, odaların sonu gelmez bir türlü. Kalabalıktan bir kurtulsa, nasıl da kuş gibi uçacak ve sen de Allah bilir çok sürmeden onun şahane yumruk seslerini kapında duyacaksın. Ama işte nasıl boşuna çırpınıp durur; hâlâ sarayın en içteki odalarından güçlükle yol bulup geçmeye çalışmaktadır; ve asla bu odaların üstesinden gelemeyecektir; gelse de bir şey kazanmış olmayacak, bu kez merdivenlerden inmeye çalışacaktır. Merdivenleri de inse, yine bir şey elde edilemeyecek, bu kez avlulardan geçmesi gerekecektir ve avlular bitecek, birinci sarayı içine alan bir ikinci saray çıkacaktır karşısına; ardından yine merdivenler, yine avlular; ve bin yıllar boyu sürüp gidecektir böylece. Haydi sonunda en dış kapıdan kendini dışarı atabildi diyelim – ama dünyada, dünyada olmaz böyle bir şey – bir de bakacak ki, daha yeni duruyor karşısında başkent, dünyanın merkezi başkent, tortusu dağ gibi başkent; kimse bir yol bulup geçemez içinden, hele bir ölünün haberiyle asla! Sana gelince : Pencerenin önünde oturur, akşam olunca imparatorun haberini düşlersin.

Kafka'nın Prag'daki evi.

Gelip Geçenler

GECELEYİN bir sokakta dolaşmaya çıkarız da, adamın biri uzakta boy göstererek – çünkü önümüzde sokak bayır yukarı çıkmaktadır ve ayrıca dolunay vardır – karşıdan koşup bize doğru yaklaşırsa, ister güçsüz ve pejmürde kılıklı biri olsun, isterse ardı sıra seğirten biri yakalayın! diye bağırsın, onu tutmaya kalkmaz, koşarak yoluna devam etmesine karşı durmayız.

Çünkü vakit gece olup sokak önümüz sıra dolunayda bayır yukarı çıkıyorsa, buna karşı elden ne gelir! Hem belki bu iki kişi söz konusu kovalamacayı kendileri için bir eğlence diye düzenlemişlerdir; belki her ikisi de bir üçüncü kişinin peşine düşmüştür; belki birincisi suçsuz yere kovalanmaktadır; belki arkadan gelen bir cinayet işler de biz suç ortağı oluruz; belki her ikisinin hiç haberi yoktur birbirlerinden ve her biri davranışının sorumluluğunu kendisi yüklenerek yatmak üzere evine yollanmaktadır; belki uyurgezer kimselerdir ikisi de; belki birincisinin üzerinde silah vardır.

Ve nihayet yorgun olamaz mıyız? Yorgun düşecek kadar şarap içmedik mi? Derken, arkadan gelen ikincisini de göremez olup seviniriz.

Sokağa Bakan Pencere

KİM terkedilmiş bir hayat yaşar, ama yine de bazen insanlar arasına karışmak isteğini duyarsa, kim günün değişik zamanlarını, havadaki, iş durumundaki vb. değişiklikleri dikkate alarak tutunabileceği bir insan kolu görmek isterse, sokağa bakan bir pencere olmadan uzun süre yapamaz. Ve böyle bir kimse hiçbir şey aramayarak, yalnızca bezgin bir adam gibi gözlerini dışardaki insanlarla gökyüzü arasında aşağı yukarı gezdirir, pencere pervazına doğru yönelir de sonra niyetinden cayar ve başını biraz geriye kaykılmış tutarsa, yine de aşağıdaki atlar, peşleri sıra sürükledikleri arabaların ve gürültünün içerisine çekip alır kendisini, hele şükür sonunda insanlarla bir uzlaşmaya götürür.

Almancadan çeviren : Kâmuran Şipal

Franz Kafka (1883-1924) yalnızca 41 yıllık ömründe yazdıklarıyla kendinden sonraki dünya edebiyatını derinden etkilemiştir. Romanları, uzun öyküleri, öyküleri, günlükleri ve mektuplarıyla yaşadığı çağın kötücül ve ürpertici yanlarını benzersiz bir anlatım biçimi ve biçemi içinde yansıtmıştı. Türkçeye bütün yapıtları çevrilen az sayıda yazardan biri oldu.

ERNEST HEMINGWAY

Çok Kısa Bir Öykü

PADUA'NIN sıcak akşamlarından birinde, kasabayı tepeden görebilmesi için onu çatıya taşımışlardı. Gökyüzünde hâlâ baca dumanlarının izleri vardı; ama bir süre sonra ortalık kararadı ve projektörler yandı. Ötekiler şişeleri de yanlarına alıp aşağıya indiler; o ve Luz onların balkondan gelen seslerini duyabiliyorlardı. Luz yatağın üstüne oturdu; bu sıcak gecede içinde serinlik ve tazelik hissediyordu.

Luz üç ay boyunca gece nöbetinde kaldı; hastanedekiler de Luz'a bu izni vermekten hoşnuttular. Ameliyat sırası geldiğinde onu hazırlayan da yine Luz oldu; hatta hazırlanırken birbirlerine espriler yaptılar, arkadaşlardan veya lavman şırıngasından söz edip güldüler. Sonra, anestezi zamanı geldiğinde, o kendisine hâkim olmaya çalıştı; uyuşturucunun etkisi altında saçmalayıp duracağı süre boyunca ağzından bir şey kaçırmak istemiyordu. Koltuk değneklerini kullanmaya başlamasıyla birlikte ateşini de kendi ölçmeye başladı, hem böylece Luz'un yataktan kalkmasına gerek kalmıyordu. Hastanede onlardan başka sadece birkaç hasta daha vardı, hepsi de durumu biliyor ve Luz'a sempati duyuyorlardı. Koridorlardan geçip arka tarafa yürürken, onun yatağında yatmakta olan Luz'u geçirdi aklından.

O cepheye dönmeden önce Duomo'ya gidip dua ettiler. Orası loş ve sessizdi, dua eden başkaları da vardı. İkisi evlenmek istiyorlardı; ama kilisede evlilik duyurusu yapmaya zamanları yoktu, hem zaten nüfus kâğıtları da yoktu. Gerçi zaten kendilerini evli gibi hissediyorlardı, ama bunu herkes de bilsin istiyorlardı; ellerindekini yitirmemek için bunu yapmak zorundaydılar.

Luz'un yazdığı çok sayıda mektubun hiçbirisi ateşkes yapılana kadar ona ulaşmadı. Ateşkes imzalandıktan sora·ise, deste yapılmış on beş mektup cepheye geldi; o da bunların hepsini tarih sırasına sokup bir seferde okudu. Mektuplar birbirine benziyordu; Luz ona hastaneyi, onu ne kadar çok sevdiğini, onsuz hayatını sürdürmesinin olanaksız olduğunu ve geceleri ona duyduğu özlemin dayanılmazlığını yazmıştı.

Ateşkesten sonra onun eve dönüp bir iş bulması konusunda anlaştılar; böylece evlenebilirlerdi. O artık içki de içmeyecekti, Birleşik Devletler'de ne arkadaşlarını, ne de başka birilerini görmek istiyordu; tek yapmak istediği bir iş bulmak ve evlenmekti. Pauda'dan Milano'ya trenle giderlerken Luz'un eve bir an önce dönmeye isteksiz olması yüzünden tartıştılar. Milano'daki istas-

yonda birbirlerinden ayrılma vakti geldiğinde tartışmaları hâlâ çözüme ulaşmamıştı, bu şekilde veda etmek zorunda kalmak onu çok rahatsız etti.

O, Cenova'dan bir gemiye binip Amerika'ya hareket etti, Luz ise bir hastane açmak için Pordenone'ye döndü. Orası yapayalnız ve yağmurluydu, bir de kasabada konaklamakta olan bir tabur vardı. Kışın o yağmurlu ve çamurlu kasabada yaşamaya çalışırlarken taburun komutanı Luz'a sevgi gösterileri yapmaya başladı, Luz daha önce İtalyanları hiç tanımamıştı, sonunda Birleşik Devletler'e mektup yazıp ona ilişkilerinin gençlik aşkından öte olmadığını söyledi. Üzgündü, onun bunu neden yaptığını anlayamayacağını da biliyordu, ama belki bir gün kendisini bağışlayabilir ve güzel duygularla anımsayabilirdi. Bahar ayında evleneceğini ve bu işin bütünüyle beklenmedik bir şekilde gerçekleştiğini de bildirdi ona; tabii ki onu her zaman sevecekti, iyi bir kariyer elde edeceğine olan inancı da tamdı, ne var ki onlar liseli sevgililer gibiydiler ve bu yüzden en iyisi, ayrılmaktı.

Bahar geldiğinde tabur komutanı Luz'la evlenmedi, başka bir zamanda da evlenmedi. Luz, Chicago'ya yazdığı mektuba hiç yanıt alamadı. O ise, kısa bir süre sonra, bir satıcı kızla taksi içinde Lincoln Parkı'ndan geçerlerken belsoğukluğu kaptı.

İngilizceden çeviren : Almıla Özdek

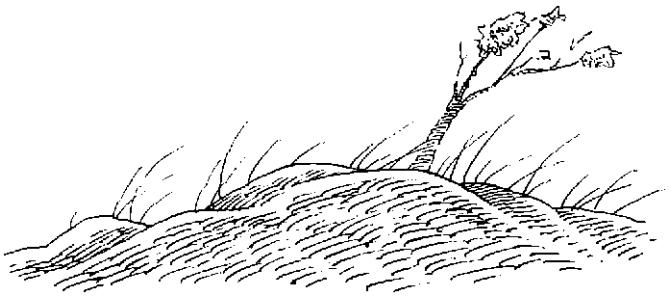

JORGE LUIS BORGES

Tutsak

BU ÖYKÜ Junin veya Tapalgué'de anlatılır. Bir Kızılderili saldırısından sonra, bir çocuk ortadan kaybolur; Yerlilerin kaçırdığı söylenir. Ana babası boşuna aranıp dururlar; yıllar sonra, iç topraklardan gelen bir asker onlara oğulları olabilecek, mavi gözlü bir Yerliden söz eder. Sonunda izini bulurlar (yazı koşulları belirtmiyor, ben de bilmediğimi uydurmak istemiyorum) ve tanıdıklarını sanırlar. Çöl ve yabanıl yaşamın izlerini taşıyan adam, artık anadilinin sözcüklerini anlamaz, yine de, ilgisiz ve uysal, eve götürülmesine ses çıkarmaz. Kapının eşiğinde durur, belki ötekiler de durduğu için. Kapıya bakar, anlamaz gibi. Birden başını eğer, bir çığlık atar, koşarak koridoru ve iki geniş avluyu aşar ve mutfağa dalar. Hiç duraksamadan, ocağın dumandan kararmış baca aralığına kolunu sokup, küçükken oraya sakladığı boynuz saplı küçük bıçağı çıkarır. Gözleri sevinçle parlar ve ana babası gözyaşlarını tutamaz, çocuklarına kavuşmuşlardır.

Belki bu anıyı başkaları izlemiştir, ama Yerli dört duvar arasında yaşayamaz ve bir gün çölüne döner. Geçmiş ve şimdinin birbirine karıştığı o baş döndürücü anda ne hissettiğini bilmek isterdim. Yitik oğlu bu esrimede doğup öldü mü, yoksa yeni doğmuş bir bebek veya bir köpek gibi bile olsa, ana babasını ve evini tanımayı başardı mı bilmek isterdim.

Martin Fierro

BAŞTA dev gibi görünen, sonradan şanın büyütmesiyle gerçekten devleşen ordular işte bu kentten çıktılar. Yıllardan sonra, askerlerden biri döndü ve sesinde bir yabancı vurgusuyla Ituzaingo ve Ayacucho adındaki yerlerde başından geçen öyküleri anlattı. Şimdi bunlar sanki hiç olmamış gibi.

Bu ülke iki zorbalığa tanık oldu. İlkinde, La Plata çarşısından çıkan bir at arabasının tepesindeki adamlar beyaz ve sarı şeftali diye haber verdiler; bir çocuk örtüyü kaldırınca, altında Birlikçiler'in, sakalları kana bulanmış kafalarını gördü. İkincisi çok kişi için tutsaklık ve ölüm, herkes için bir huzur-

suzluk; gündelik işlerden bir lekelenmişlik duygusu, sürekli bir aşağılanma anlamına geldi. Şimdi bunlar sanki hiç olmamış gibi.

Bütün sözcükleri bilen bir adam titiz bir seviyle yeryüzünün bitki ve hayvanlarına baktı ve belki de sonsuza dek, onları betimledi ve madeni eğretilemelerle hareketli günbatımlarını ve ayın biçimlerini kâğıda döktü. Şimdi bunlar sanki hiç olmamış gibi.

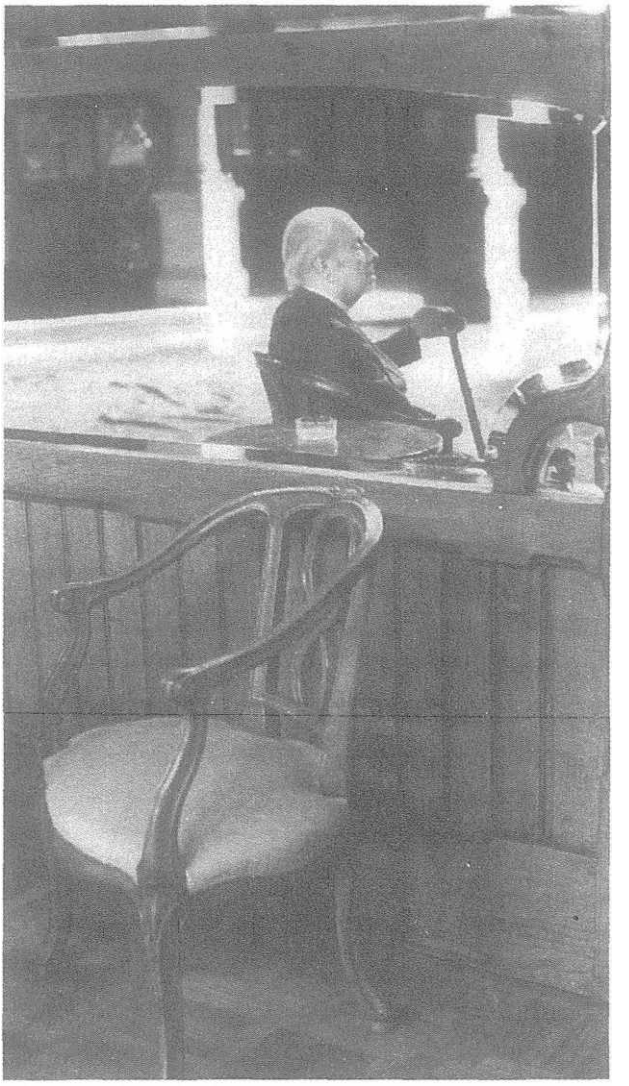

Yine burada, kuşaklar, sanatın özlediğini oluşturan sıradan ve bir anlamda sonsuz değişimleri tanıdı. Şimdi bunlar sanki hiç olmamış gibi, ama 1860 küsurda, bir otel odasında, adamın biri bir dalaşmayı düşledi. Bir *gaşo* bıçağının ucunda bir melezi kaldırıp, kemik torbasıymışçasına yere savurur, can çekişip ölmesini seyreder, kaçtığı sanılmasın diye uyuşuk uyuşuk atını çözüp eyerler. Bir kez olan, alabildiğine yinelenir; gözle görülen ordular gider, geriye acınacak bir bıçak dalaşı kalır; bir adamın düşü herkesin belleğinin bir parçası olur.

Pedro Henriquez Urena'nın Düşü

1946 yılının bir günü tan sökerken Pedro Henriquez Urena'nın gördüğü düşün tuhaf yanı, imgelerden değil, ağır ağır gelen sözcüklerden oluşmasıydı. Onları söylemeyen ses kendisininki değildi, ama benziyordu. Ses tonuysa, izleğin dokunaklı olasılıklarına karşın, nesnel ve sıradandı. Kısa süren bu düş sırasında, Pedro odasında uyuduğunun ve karısının yanında bulunduğunun bilincindeydi. Karanlıkta düş ona seslendi :

Birkaç gece önce, Cordoba Caddesinin bir köşesinde, Borges'le sen İsimsiz Sevillalının *Ey ölüm, kendini duyurmadan bazen okta geldiğin gibi gel* yakarısını tartışmıştınız. Dizenin, Latince bir metnin kasıtlı bir yankısı olduğundan, böylesine alıntılamanın edebiyatın ticaretten daha az önem taşıdığı bizim bugünkü aşırma kavramına yabancı bir çağın alışkanlıklarına ters düşmediğinden şüphelenmiştiniz. Ama şüphe duymadığınız, şüphe duyamayacağınız, bu diyaloğun kehanet olduğuydu. Birkaç saat sonra, La Plata Üniversitesi'ndeki dersine yetişmek için, Constituciôn'un son peronuna aceleyle gideceksin. Trene bindikten sonra, çantanı fileye yerleştireceksin ve pencere kenarındaki yerine oturacaksın. Adını bilmediğim, ama yüzünü seçtiğim biri seninle konuşmaya çalışacak. Karşılık vermeyeceksin, çünkü ölmüş olacaksın. Bu sabah da, her günkü gibi karından ve kızlarından ayrılacaksın. Bu düşü anımsamayacaksın, çünkü olayların gerçekleşmesi için unutma gereklidir.

(*Gölgeye Övgü*)
Çeviren : Münir H. Göle

Jorge Luis Borges (1899-1986) modern dünya edebiyatının en önemli ufuk açıcılarından biri sayılıyor. Oysa 1960'ların sonuna dek ülkesinde bile pek az tanınan bir yazardı. Kendi deyişi ile, "Kendisine ün gibi yavaş yavaş gelen bir körlüğün" gittikçe kısaltığı öyküler, kurgular, masallar, denemeler, şiirler ve bunlardan oluşmuş farklı bileşimler kaleme alan Borges, son on yılda, *Atlas, Kum Kitabı, Borges ve Ben, Düşsel Varlıklar Kitabı* vb. ile *Ölüm ve Pusula* ve *Yolları Çatallanan Bahçe* gibi derlemelerle dilimize en çok çevrilen yazarlardan biri.

DINO BUZZATI

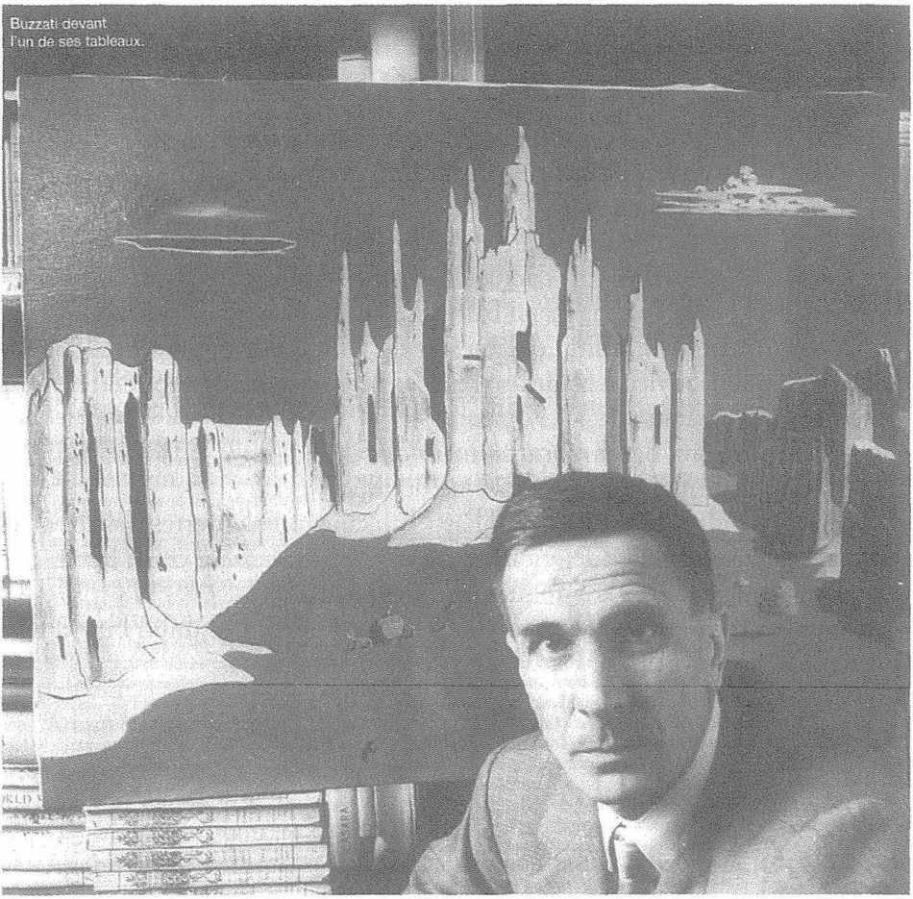

Köpek

PIAVE Sokağı, ikindi sonu, bokser köpeği, bir gençle çene çalan yaşlı sahibinin önünde ağır ağır sürtüyor. Arada bir köpek durup havaya bakıyor. Ağaçlara mı? Bakıyor, bakıyor. Hayır, hayır ağaçlara değil. Artık ağaç kalmadığı halde hâlâ bakıyor havaya. Gökyüzüne mi? Fakat sahibi arkasında, köpek yoluna koyuluyor yine, ağır ağır.

Falcı Kadın

SORDULAR ölüm cezasına çarpılana nedir son dileği diye.

– Bir falcı kadına fal baktırmak isterdim, cevabını verdi.

– Hangi falcı kadına?

– Amelia'ya, dedi, Kıralın falcısı Amelia'ya.

Amelia, bilmeyen yoktu, falcı kadınların en ustasıydı ve Kral öyle bir güven beslerdi ki ona, Amelia'ya fal baktırmadan asla bir karar almazdı.

İdam hükümlüsü, kiminle karşı karşıya olduğunu bilmeyen falcı Amelia'ya götürüldü böylece. Kadın sol elin avuç içini gözden geçirdikten sonra gülümseyerek dedi ki :

– Çok şanslısın, oğlum, ömrün uzun olacak.

– Yeter! dedi mahkûm ve cezaevine döndü.

Öykü yayıldı hemen ve herkes bastı kahkahayı. Fakat ertesi sabah, adam darağacına götürüldüğünde, uğursuz darbeyi vurmak üzere cellat henüz yeni kaldırdığı baltasını yere koyup hıçkırmaya başladı.

– Hayır, hayır! diye haykırıyordu, gelmez elimden! Düşünün bir, ya Kıral Hazretleri duyacak olursa! Katiyen gelmez elimden!

Ve uzağa fırlattı baltasını.

(*Tanrı Görmüş Köpek*)
Çeviren : İhsan Akay

Dino Buzzati (1906-1972) yirminci yüzyıl İtalyan edebiyatının en önemli adlarından. Fantastik yaklaşımını etkileyici bir düşgücü ve duyarlıkla ustaca birleştiren Buzzati, Türkçede de özellikle ünlü romanı *Tatar Çölü* ve *Öyle Bir Aşk, Ayılar Yönetimde, K. Balığı* ve *Tanrı Görmüş Köpek* gibi roman, masal ve öyküleriyle tanınıyor.

RAYMOND CARVER

Oyuncak

GÜNÜN ilk saatlerinde hava dönmüş ve kar çamurlu su haline gelerek erimeye başlamıştı; şimdi de, arka pencereye bakan omuz yüksekliğindeki küçük pencereden aşağı akıyordu. Sokaktaki arabalar da çamurlu kara bulanmışlardı, üstelik sokak yavaş yavaş karanlığa bürünüyordu. Ama karanlığa bürünen, yalnızca dışarısı değildi.

Kadın yatak odasının kapısına geldiğinde, adam eşyalarını bir bavula sığdırmaya uğraşıyordu.

"Gideceğin için çok memnunum!" dedi kadın. "Beni duydun mu, çok memnunum!"

Adam eşyalarını bavula koymaya devam etti.

"Seni orospu çocuğu! Gideceğin için çok memnunum!" Kadın ağlamaya başladı. "Suratıma bakmaktan bile âcizsin, değil mi?"

Sonra, bebeğin yatak üzerinde duran resmini fark edince, hemen onu oradan aldı.

Adam kadına döndü, kadın gözyaşlarını sildi ve oturma odasına gitmeden önce bir kere daha adama baktı.

"O resmi geri ver," dedi adam.

"Eşyalarını topla ve defol," dedi kadın.

Adam cevap vermeden bavulunu kapattı, paltosunu giydi, ışığı söndürmeden önce son bir kere daha odaya göz gezdirdi. Sonra, o da oturma odasına geçti. Kadın mutfak kapısının eşiğinde duruyordu, bebek kucağındaydı.

"Bebeği istiyorum," dedi adam.

"Sen aklını mı yitirdin?"

"Hayır, ben sadece bebeği istiyorum. Sonra birisini gönderip onun eşyalarını aldırırım."

"Bebeğime dokunamazsın," dedi kadın.

Bebek ağlamaya başlamıştı, kadın bebeğin başını sardığı örtüyü kaldırıp onu pışpışlamaya başladı.

Adam kadına doğru yürüdü.

"Tanrı aşkına!" diye bağırdı kadın, mutfağa doğru bir adım geriledi.

"Bebeği istiyorum," dedi adam.

"Defol buradan!"

Kadın ocağın arkasındaki köşeye çekilerek bebeğini saklamaya çalıştı.

Ama adam oraya erişti, fırının üzerinden uzanarak kadının kucağındaki

bebeği sıkıca tuttu.

"Bırak bebeği," dedi.

"Çekil, çekil!" diye bağırdı kadın.

Bebek çığlık çığlığa ağlıyordu, suratı kıpkırmızı olmuştu.

Çekişme sırasında, ocağın arkasında asılı duran bir saksıyı devirdiler.

Adam kadını duvara sıkıştırıp onun ellerini bebekten çözmeye çalıştı; ve bebeği tutarak bütün ağırlığıyla kendine çekti.

"Bırak bebeği," dedi kadına.

"Yapma," dedi kadın. "Bebeğin canını yakıyorsun."

"Bebeğin canını yakmıyorum," dedi adam.

Pencere mutfağından hiç ışık gelmiyordu; yarı karanlıkta adam tek eliyle kadının yumruk haline gelmiş parmaklarını açmaya çalışırken öbür eliyle de ağlayan bebeği kolunun omuza yakın yerinden yakaladı.

Kadın parmaklarının açıldığını ve bebeğin kendisinden uzaklaştığını hissetti.

"Hayır!" diye haykırdı, bebek ellerinden kayarken.

Ama bebeği bırakamazdı, onu bileğinden yakalayıp bütün ağırlığıyla arkaya verdi kendini.

Adam da bebeği bırakmıyordu; bebeğin ellerinden kaymakta olduğunu hissedince bütün gücüyle geri çekti.

Ve bu şekilde, sorun çözüme ulaştı.

İngilizceden çeviren : Almıla Özdek

Raymond Carver (1938-1988) ABD edebiyatındaki "kirli gerçekçilik" akımının öncülerinden. Denemeleri, şiirleri, öyküleriyle çarpıcı bir ün kazandı. Geçim sıkıntısı ve alkolle boğuştuğu yıllardan sonra, 1977'de düzenli ve mutlu bir yaşama kavuştu; çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı; birçok ödül kazandı; ama 1988'de başarının doruğundayken kanserden öldü.

EDUARDO GALEANO

Çiçekler

BREZİLYALI yazar Nelson Rodrigues yalnızlığa mahkûmdu. Kurbağa suratlı ve yılan dilli bir adamdı ve ünlü çirkinliğiyle zehirli dilinin yanı sıra, adı uğursuza çıkmıştı; yakınındaki kimseler kurşunlanarak ya da yoksulluktan ve ölümcül kazalar yüzünden ölüp duruyordu.

Günün 33 ¼Ände Nelson, Eleonara'yı gördü. O gün, o keşif gününde, içinde şiddetli bir sevinç dolaşarak başını döndürdü. Nelson her zamanki parlak sözlerinden birini etmek istedi, ama dizleri çözülüp dili dolaşmıştı, alçak sesle kekelemekten başka bir şey yapamadı.

Eleonora'yı çiçek bombardımanına tutmaya başladı. Onun, Rio de Janeiro'daki yüksek bir binanın üst katındaki dairesine çiçekler yolluyordu. Her gün kocaman bir buket yolluyor, renk ve kokular iki gün üst üste asla yinelenmesin diye her seferinde başka çiçekler seçiyor ve kendisi aşağıda, sokakta bekliyordu. Buradan Eleonora'nın balkonunu gözetliyordu; Eleonora da her gün çiçekleri balkondan aşağı fırlatıyor, çiçekler arabaların altında ezilip gidiyordu.

Bu durum elli gün sürdü. En sonunda bir gün, öğle saatinde, Nelson'un göndermiş olduğu çiçekler sokağa atılmadı ve arabaların altında çiğnenmedi.

O gün, öğle saatinde Nelson en üst kata çıkarak zili çaldı ve kapı açıldı.

Cortazár

TEK KOLUYLA ikimizi birden kucakladı. Kolları, eskiden olduğu gibi hâlâ çok uzundu, ama gövdesinin geri kalan yanı enikonu küçülmüştü. Helena'nın rüyası da, gördüklerine inanıp inanmayacağını bilemediğinden, kuşku doluydu. Julio Cortázar, Japon icadı bir makine sayesinde iyileştiğini söylüyordu; çok iyi bir makineymiş bu, gelgelelim henüz deney aşamasında olduğundan Julio'yu cüceye dönüştürmüş.

Julio'nun bize anlattığına göre yaşayanların duyguları ölülere mektup gibi

gelirmiş. O da, ölümünün bize verdiği derin acı yüzünden hayata dönmek istemiş, üstelik ölülüğün hayli can sıkıcı olduğunu söylüyordu. Bu konuda bir öykü yazmayı çok istiyormuş.

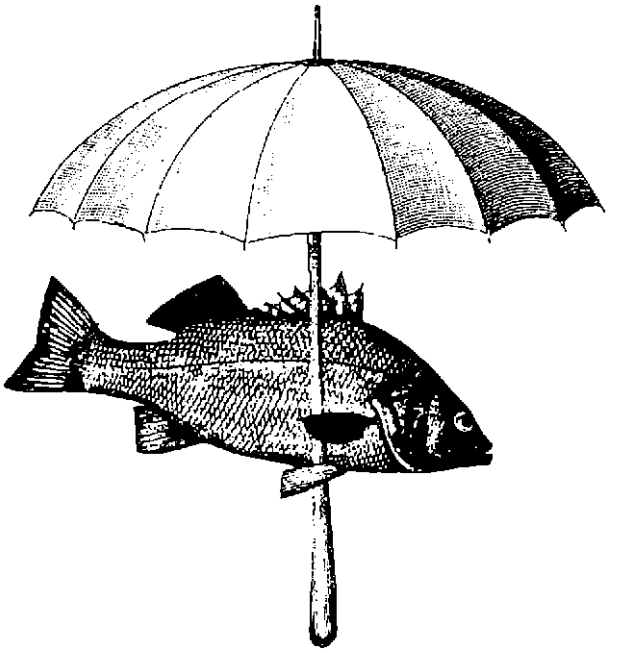

Montevideo Güncesi

ODUNCU, diye bilinen Julio César Puppo ile Alfredo Gravina bir gece Villa Dolores dolaylarındaki bir kafede karşılaştılar. Ve böylece, rastlantı sonucu, komşu olduklarını öğrendiler.

"*Meğer ne yakınmışız, haberimiz yok.*"

Birbirlerine içki söylediler, sonra bir tane daha.

"*Çok iyi gördüm seni.*"

"*Görünüşe aldanma.*"

Pek çok saat ve pek çok içki tüketerek havaların saçmalamasından, hayatın pahalılığından, yitirilmiş dostlarla yok olmuş yerlerden konuştular. İlk gençlik yıllarının anılarından.

"*Hatırlıyor musun*?"

"*Tabii hatırlıyorum.*"

Kafe en sonunda kapandığı zaman Gravina Oduncu'yu evinin kapısına kadar geçirdi. Oduncu da bunu karşılıksız bırakmadı.

"Seninle geleyim."

"Zahmet etme."
"Zahmet mi olur!"

Bütün geceyi iki ev arasında gidip gelerek geçirdiler. Arada akıllarına aniden bir şey gelerek ya da biraz denge bulmak için duruyor, sonra gene bir köşeden öbürüne, birinin evinden öbürünün evine, bir kapıdan öbürüne gitmeyi sürdürüyorlardı : görülmez bir sarkaçla savrulurmuşçasına, birbirlerini sözcüklere dökmeden sevip birbirlerine dokunmadan kucaklaşarak.

(*Kucaklaşmanın Kitabı*)
Türkçesi : Nihal Yeğinobalı

ÖYKÜNÜN BİÇİMLERİ

ORHAN DURU

Ama sanıyorum, saydığım bu yazarlar "kısa-kısa öykü" tanımına biçimsel olarak uysun diye değil, içlerinden öyle geldiği için yazmışlardır bu kısa yapıtlarını. Hepsinin daha uzun "öyküleri" bulunduğunu biliyoruz.

GENEL adı "öykü". Yazınsal bir türe verilen bir ad. Bağımsız bir tür. Roman gibi, şiir gibi. Sadece orada kalmıyor. Ayrıca, "bir romanın öyküsü", "bir filmin öyküsü", gibi deyimler de kullanıyoruz. Burada söz konusu olan bir romanı, bir filmi kısaca anlatmak, onun özünü vermek... Öyleyse "öykü" sözcüğü bir özetleme ve yoğunlaştırma anlamı da taşıyor kendinde.

Buradan yola çıkarak kimi araştırmacılar ve eleştirmenler "öykü"nün alt bölümlerini tanımlıyor : "Kısa Öykü", "Kısa-Kısa Öykü", "Minik Öykü", "Mini Öykü", "Küçük Öykü" gibi. Böylesi ayrımlara katılmasam da ister istemez "öykü"nün özündeki nitelikler nedeniyle böyle sınıflandırmalar yapılıyor. İngilizcede öykü karşılığı "story"nin yanında "short story" de var. "Short-short story"yi, yani "kısa-kısa öykü"yü ise Amerikalılar çıkardı sanırım. Almanca'da "Kurzgeschichte", öykü ya da kısa öykü anlamına geliyor. Bunun yanında "Erzahlung" sözcüğü de var. Eskiden "novelle" kullanılırdı. Ayrıca "Kleine Geschichte" de kullanılıyor ki, "küçük öykü" diye çevrilebilir. Fransızca "nouvelle, nouvelette" gibi sözcükler görüyoruz. Bunun dışında bir de "récit" var ki bunu daha çok "anlatı" deyimi ile karşılıyoruz.

"Öykü"nün kısalığına ve uzunluğuna bakılarak başka başka adlar kullanılmasına karşıyım. Bu bir yazın işi. Öykü mezura ile ölçülemez. Aslına bakarsanız yazılan her şeyin adı "öykü" olabilir, yeter ki öykü olarak düşünülmüş ve tasarlanmış olsun. Öyküyü dar kalıplara ve tanımlara sokmaya karşıyım.

Geçenlerde üyesi olduğum bir seçici kurul toplantısında, beğendiğim bir yazarın yapıtları, biraz uzun olması nedeniyle değerlendirme dışı bırakıldı. Ben bu yazarın öyküleri üzerinde ısrar edince, öbür üyeler yarışma koşulları arasında 10 sayfayı geçmemek kuralı bulunduğunu anımsattılar. Benim önerdiğim yazarın öyküleri ise 14-16 sayfa arasında değişiyordu. Konulmuş bu kuralın yanlış olduğunu, öyküde böylesine uzunluk-kısalık ölçütü koymanın anlamsızlığı üzerinde durdum, ama dinletemedim. Biçimsel nedenlerle bu yazarın yapıtları bir yana bırakıldı.

Şimdi kalkıp iki sayfalık öykülere "kısa-kısa öyküler", iki sayfa ile dört sayfa arasındaki öykülere "kısa öyküler", dört sayfa ile on sayfa arasındakilere de "öykü" dersek, bu söylediklerimiz bir mantığa sığar mı?

Mutlaka bir tanım yapacaksak "öykü"nün tanımı üzerinde durmalıyız. Yapacağımız bu tanımın bile tam olmayacağını biliyorum. Öykü ile roman arasında yapılacak bir ayrım yararlı olabilir. Bu noktada çekine çekine "öykü" bir devinimi, bir davranışı anlatırken, "roman"ın daha çok tipleri ele aldığını söyleyebilirim. Birinde "hareket" önemliyken, öbürü karakterler sergiler. Bu söylediğim bile yeterli olmayabilir.

Bizim kuşağın yazmaya başladığı yıllarda "öykü" sözcüğünü kullanmıyorduk ve Arapça kökenli "hikâye" sözcüğü yaygındı. Sonra Türkçeye özen göstererek "öykü"ye geldik. Bugün bile "öykü"nün daha çok "masal" anlamına geldiğini öne sürerek "hikâye"yi yeğleyenler var. Bugün artık "öykü" sözcüğünün yerine oturduğunu sanıyorum. "Öykü" sözcüğünün yanında "anlatı" sözcüğü de yaygınlaşıyor.

İlle de "kısa-kısa öykü" deyimine uygun örnekler arayacaksak, bizim yazınımızda "fıkra"yı anımsayabiliriz. Örneğin Nasrettin Hoca fıkraları bu anlamda ele alınabilir. Bir de eskiden gazetelerde çalışan fıkra yazarlarının ürünlerini düşünebiliriz. Bunların en ünlülerinden Doğan Nadi ile Şinasi Nahit Berker'i sayabiliriz. Biri kalkıp onların yazdıkları günlük konulardı, "edebiyat" değildi derse, bu kez Ferit Edgü'nün "Binbir Hece" kitabında yer alan "Minimal Öyküler"i örnek gösterebiliriz.

"Kısa-kısa öykü" diye adlandırılabilecek ürünler veren yabancı yazarlar söz konusu olunca aklıma hemen Polonyalı Slavomir Mrozek geliyor. Bunun yanında İsviçreli Robert Walser'in kimi öyküleri örnek gösterilebilir. Franz Kafka'nın fragman'larını da böyle ele alabiliriz.

Ama sanıyorum, saydığım bu yazarlar "kısa-kısa öykü" tanımına biçimsel olarak uysun diye değil, içlerinden öyle geldiği için yazmışlardır bu kısa yapıtlarını. Hepsinin daha uzun "öyküleri" bulunduğunu biliyoruz.

ÇOK KISA ÖYKÜLER... ÖYKÜCÜKLER

FERİT EDGÜ

Peki, niçin bunca yoksul, yoksun bir dille, görünüşte hiçbir ilgi çekiciliği olmayan, hiçbir şeyi betimlemeyen, hiçbir ruh halini çözümlemeyen, bireysel ya da toplumsal hiçbir sorunu konu edinmeyen bir öykü?

DİLİMİZDEKİ "kısa öykü" deyişi neyi tarif ediyor? Sanırım hiçbir şeyi. Öykünün uzunluk ölçüsünü bile değil. Çünkü, kısa öykünün ne kadar kısa, uzun öykünün ne kadar uzun olması *gerektiğini*, biz öykü yazarları dahil, bilmiyoruz.

Novel/Nouvelle/Récit/Fiction türlerinin Türkçe karşılıkları, dilimizde hâlâ oturmuş değil. Kimi yazar "hikâye" diyor, kimi "öykü"; kimi "anlatı" diyor, kimi "uzun öykü", ya da "roman".

Romanla öykü arasındaki uzunlukta olan metinlere, örneğin ben "*romansı*" dedim. Roman değil, ama romana yakın, yani Frenklerin "*récit*" sözcüğü karşılığında *Récit*'nin sözlük anlamından yola çıkarak anlatı demenin yanıltıcı olacağını düşünerek.

Öykü sözcüğünün bile hepimiz tarafından benimsenmediğini göz önünde tutarsak, benim "romansı" önerimin paylaşılmamasını anlamak kolaylaşır.

Nicedir kısa, çok kısa öyküler yazıyorum. Öykücükler... Geliştirilmeye, derinleştirilmeye muhtaç sanat, yazın, ethik vb. konularındaki kimi düşüncelerimi en az sözcükle dile getirmeye çalıştığım *Ders Notları* örneği, betimlemeye, çözümlemeye, anlatıya, hatta olaya sırtımı dönüp, benzetmesiz, metaforsuz yalnızca bir ânın saptaması olan öykücükler.

Bunlara, (görsel sanatlardan ödünç aldığım bir deyişle) Minimal Öyküler adını verdim. Minimal öykü, az ve sıradan sözcüklerden oluşur. Başı ve sonu yoktur. Başı ve sonu okura bırakır. Okurun düş gücüne. Bu açıdan, kışkırtıcıdır. Okuru düşlemeye çağırır. Ve bir adım ötesi, yazmaya.

Minimalist sanat, resimde, en az renk ve biçimle yetinen sanattır.

Yazıda da alıp başını gitmiş imgelerin, birbiri ardına yazılmış sıfatların değil; sıradan sözcüklerin, zenginleştirilmiş değil, yoksullaştırılmış bir sözcük dağarcığının ürünleridir. Burada, her sözcük yerli yerinde olmak zorundadır. Anlamının

sınırları çizilmiştir. Yorumlar sınırlandırılmıştır. Yaratıcı söylem, sanki kendi kendini yok etmiştir.

Peki, niçin bunca yoksul, yoksun bir dille, görünüşte hiçbir ilgi çekiciliği olmayan, hiçbir şeyi betimlemeyen, hiçbir ruh halini çözümlemeyen, bireysel ya da toplumsal hiçbir sorunu konu edinmeyen bir öykü?

İnsanoğlunun düş gücünü harekete geçirmek, yaratıcılık diye kendisine sunulan, yan yana geldiklerinde hiçbir şey anlatmayan, roman, öykü, anlatı diye nitelenen laf salatalarından okuru kuşkuya düşürmek için. Ve sanatın pek öyle ulaşılamayacak tepelerde olmadığını, evlerde, odalarda, sokaklarda dolaştığını göstermek ve katılımı için için sağlamak için.

ÇOK KISA ÖYKÜ İÇİN ÇOK KISA SÖZLER

NECATİ TOSUNER

ADI NE olmalı? Çok kısa öykü.. öykücük.. kıpkısa öykü.. kımkısa öykü.. öykümsü.. kısacık öykü.. öyküceğiz.. en kısa öykü.. ufak öykü.

•

Çok kısa öykü, öyle olması gerektiği için çok kısa olan öyküdür.

•

Kumaş yetmediği için kısa olan değil, artan kumaşın öyküsü hele hiç değil...

•

Nerdeyse, tanımı kendisinden uzun.

•

On gram pamuk değil, on gram demir.

•

Tadımlık gibi görünen doyumluk öyküler.

•

Harlı değil, – cezveyi fokurdatan köz.

•

Okyanusu simgeleyen akvaryum kabarcığı.

•

Yazması güç.. silmesi kolay.

•

Öykünün, romandan çok şiire yakın durduğunun bir kanıtıdır.

•

Yere bakan.. yürek yakandır.

•

Cebi yoktur, yakası da...

•

Belki "kapalı kutu", "Kapalıçarşı" değil.

•

Han kapısından sığmak istemez.. fındık kabuğuna girer.

ÇAĞDAŞ TÜRK YAZININDA KISA KISA ÖYKÜ

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

Türk yazınında kısa kısa öykü olarak nitelendirebileceğimiz örnekler tıpkı öykü ya da roman türünde olduğu gibi biçim ve içerik açısından büyük çeşitlilik sunuyor. Yazı tekniği, zaman ve uzamın kurulması, anlatıcının metin içindeki varlığı, bir yazardan diğerine farklılık gösteriyor.

TÜRK yazınında *kısa kısa öykü*'nün yeni bir anlatım biçimi, yeni bir yaratıcı yönelim olarak son yıllarda giderek ağırlık kazandığını gözlemliyoruz. Özellikle dergilerde yayımlanan örneklere bakarak genç öykücüler için bu anlatım tekniğinin bir ayrıcalığı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yazınımızda öykücü, romancı, hatta şair kimlikleriyle önemli bir yer edinmiş yazarların da bu kısa anlatım biçimine başvurduğu gözden kaçmıyor. Naif bir yaklaşımla, haksızlık etmekten de çekinerek, genç öykücüler ve/ya da öykücü adaylarının bu kısa anlatım yolunu, düşüncelerinde gezinip duran bir kıvılcımı çabuk, amaçlananın fazla uzağına düşmeden dile getirmek gibi bir istekle kullandığı ve onun sınırları içinde kalmayı yeğledikleri düşünülebilir. Yaratıcılığını uzun öyküler ve romanlarla kanıtlamış öykücü ve/ya da romancı için de kısa kısa öykü teknik bir çalışma gibi görülebilir. Bu durumda kısa kısa öykünün amacı, uzunca bir öykünün yoğunluğunu çok sayıda kişi, oluntu, ayrıntıyla sağlamak yerine derinlemesine bir anlatımla yakalama çabası olarak düşünülebilir. Öte yandan, yazın toplumbilimine uyan bir yaklaşımla, ister öykücü adayı olsun, ister usta öykücü, yazarın, duygusal ya da düşünsel her şeyin çok çabuk tüketildiği bir çağda okuruna, en azından ilk okuyuşunda çabuk tüketeceği bir ürün sunma isteği taşıyabileceği de ileri sürülebilir.

Ne olursa olsun, salt yaratıcıyı ilgilendiren bu varsayımların bizi çok ileriye götürmeyeceğini belirtmeliyiz. O halde kendi yazınımızla ilgili olarak, "neden kısa kısa öykü?" sorusundan çok, "nasıl kısa kısa öykü?" sorusunu sormak bizi bir yerlere götürebilir ancak. Öyle ya, yazınımızda bu kısa örneklerin çoğalması, giderek dizgesel bir nitelik alması durumunda yazın araştırmacısına da bir görev düşecektir : Bu anlatım biçiminin ne zaman bir teknik deneme, ne zaman bir tür olarak görülmesi gerektiği konusunda bir sonuca varmak gerekecektir. Şunu anımsamakta yarar var, Fransız yazınının en yetkin kısa düzyazı örneklerini şairler vermiştir. Bir örnek vermek gerekirse, ünlü şair Henri Michaux, yine ünlü eleştirmen ve araştırmacı Gaétan Picon'un gözünde, yalın, ivmeli, duru anlatımıyla

"kuru ve hafif bir düzyazı ustası"dır.[1]

Çağdaş Türk yazınının öykü alanında anlatım ve içerik açısından küçümsenmeyecek bir çeşitlilik sunduğu yadsınmaz bir gerçek. Yazınımız için, kendi içinde, izleğe, uzama, zamana (döneme), hatta yazarın cinsiyetine göre altsınıflarına ayrılabilecek geniş bir öykü anlayışının yerleşmiş olduğundan söz edebiliriz. O zaman kısa kısa öykünün de çağdaş yazın içindeki yeri, özellikleri gibi konuların kuramsal boyutta tartışılması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkıyor.

Çağdaş Türk yazınının öykü alanında anlatım ve içerik açısından küçümsenmeyecek bir çeşitlilik sunduğu yadsınmaz bir gerçek. Yazınımız için, kendi içinde, izleğe, uzama, zamana (döneme), hatta yazarın cinsiyetine göre altsınıflarına ayrılabilecek geniş bir öykü anlayışının yerleşmiş olduğundan söz edebiliriz.

Yazar Ülkü Ayvaz kısa öykünün olaydan çok durum'a yöneldiğine ve ayrıntının önem kazandığına dikkat çeker. *Durum*'un da "zaman ve uzamı içinde saklı tuttuğunu"[2] belirtir. Gerçekten de kısa kısa öykülere baktığımızda öyküde anlatılanın kısacık bir an'ı ("Adam Öykü"nün bu sayısındaki örneklerden Hulki Aktunç'un kahramanı Zerah'ın yürüyüşü, Bilge Karasu'nun metnindeki doğum, Tezer Özlü'nün Rotterdam'daki gezintisi) kapsamakla birlikte gerek o sürenin içinde değişik süremsel kiplikler taşıması, gerek o sürenin tinsel boyutta kapsadığı gerçeklikler açısından bakıldığında, anlatı incelemelerinde yazınbilimcilerin saptadığı nesnel zaman/tinsel zaman ikiliğinin kısa kısa öykü için de geçerli bir kavram olduğunu görürüz.[3] Böylece süredizimsel bir ilerlemeye uyan nesnel zamanın bir an'la sınırlandırılması ve bu an'ın anlatıcı ya da öteki öykü kişileri için türlü öznel yoğunluklar içeren bir süremsel nitelik kazanmasını kısa kısa öykünün önemli özelliklerinden biri olarak görebiliriz.

Bu sayıda yer alan örneklerden Aktunç'un "Habeş Zerah ve Askerleri"nde öykü zamanı bir yürüyüşü kapsar. Bu yalın dış zaman aslında Habeş firavunun geçmişe ve geleceğe yönelen düşüncelerinin dile getirilmesiyle karmaşık bir tinsel zamanı kapsar. Üstelik bu tinsel zaman özellikle istek kipinin (bulayım, atayım, başlayayım..) yinelenmesiyle şimdiye de içine alarak öyküdeki öznenin zamanının geniş sınırını bize gösterir. Başka bir örnek Karasu'nun "Doğum" adlı öyküsüdür. Burada da karmaşık bir süremsel bileşen söz konusudur. Bir doğumun zaman içindeki gelişimini anlatmayı amaçlayan anlatıcı daha baştan tinsel zamanı okura duyurur : "Dakika yürekçe bile değersiz." Sonra da doğumu ölümle başlatır. Böylece öykünün süremsel bileşeninde alışılmış zaman kategorilerinin sırasını değiştirerek özgül bir öykü zamanı kurar. Bununla birlikte, doğumun süremsel ilerlemeye göre aktarılması da metnin omuriliğini oluşturur : Metin, "Ölümün yoklamaya başlaması"yla (/başlama/) doğurmadan sonra "dişinin yayılması" (/son/) arasına sıkışmış, son derece yoğun bir süremselliği kapsar. Saatlerin geçişi, kurtulma isteği, soğuğa doğru yol alma, sarsılma sürüp giden bir akışı, doğumun

zaman içinde ilerlemeli niteliğini örneklerken, bu ilerlemenin yinelemeli başka süremsel özellikler de taşıdığını görürüz. Titreme, sarsılma, sarsıntı, bir-iki-bir-iki yürüme, kasılma, zamanın vurması gibi metindeki doğum sürecine ilişkin özellikle fiziksel dönüşümlere bağlanan yineleme nitelikli süremsel *görünüş*[4] salt söylemsel düzeyde de oldukça belirgindir ("sarı sarı", "ter ter", "bir-bir-bir", "sızım sızım", "ince ince"...). Karasu'nun metni kuşkusuz kısa öyküye özgü o kısa an'ın ne denli derin bir boyutu olabileceğinin en yetkin örneği.

Öte yandan Sevim Burak metinlerine baktığımızda öykü zamanının söylemsel bir seçim yapılarak parçalandığını görürüz. Elimizdeki metinler hem anlatım tekniği, hem de anlatılan açısından / kesintili / görünüş sunar. Metinlerde bir dönem (çocukluk, öğrencilik) ya da bir an (evlilik töreni) anlatılır. "Saint-Pulchérie" ve "Bir Evlilik" adlı metinlerde sözdizimin iyice yok olmasıyla öykülemeyi sözcüklerin çağrışımsal düzende sıralanması üstlenir. "Bremen Vaporu"nda yinelemeli öğeler izleksel bütünlüğü destekler: "ses", "büyükbabam", "Bremen". Yine anlatım düzeyinde kesintililik metnin temel özelliği olarak belirir. Böylece Sevim Burak metinlerinde an'ı yazı, bir başka deyişle anlatım tekniği yansıtır. Çağdaş yazınımızın ustalarından Ferit Edgü ise yalnızca an'ı aktarmayı yeğler. Yazar an'ı aktarırken, anlık diye niteleyebileceğimiz (en azından okunma aşamasında) bir yazı kullanır. Onu zamanın derinliklerindeki yolculuktan çok, an'ın anlatılması ilgilendiriyor denebilir ("Yaşamöyküsü II"yi bu saptamanın dışında tutuyoruz). Minimal Öyküler'in hepsinde yazı son derece işlek, yalın, kısa, sözcüksel çağrışıma ya da dilin yananlam olanaklarına neredeyse sırt çeviren bir sözdizim anlayışını yansıtır. Böylece dilsel düzeyde alabildiğine yalınlaştırılan yazı, öykünün algılanması sürecinde çoğul anlamların üretilmesi için bir araç niteliği kazanır. "Kısa"yı ele alırsak, her okur bir apartman yaşantısını, bir tanışmayı anımsayacak ya da tasarlayacaktır. Böylece Minimal Öyküler yazıda ve içerikte an'lık alanı buluşturan, teknik olduğu kadar yazınsal özgüllüğüyle değişik bir süremselliği örnekler.

Öte yandan Sevim Burak metinlerine baktığımızda öykü zamanının söylemsel bir seçim yapılarak parçalandığını görürüz. Elimizdeki metinler hem anlatım tekniği, hem de anlatılan açısından / kesintili / görünüş sunar.

Kısa kısa öykünün süremsel bileşeni çoğu yazarda öznenin tinselliğinin söylemleştirilmesinde önemli işlevler üstlenirken bir Sevim Burak metninde olduğu gibi uzam da özneye bire bir bağlı ("Bremen", "Saint-Pulchérie" gibi) bir metinsel öğe olarak karşımıza çıkar. Hulki Aktunç'un "Zerah"ındaki uzam, zaman gibi değişik yerleri bir araya getirir (Acıbadem, Haliç, Beyoğlu). Ancak yazarların tek bir uzamda yoğunlaştığını da görürüz. Örneğin Tezer Özlü'nün özyaşamöyküsel metninde anlatıcı-yazarın o dönem yaşadığı kent, onun hem bu kentle, hem de bir zamanlar yaşadığı yerlerle ilgili gözlemleri için bir metinsel bahane olarak belirir. "Yollarda olmak", "dolanıp durmak" anlatıcının uzamla ilişkilerini öznellik çerçevesinde betimler. "Rotterdam"ın, başlığından son satırlarına değin uzam

Kısa öyküyü önceleri yalnızca nicelik belirler

• Şârâ Sayın

...'Öykü', 'kısa öykü', ya da çok kez eşanlamlı kullanımıyla 'kısaöykü' 20. yüzyıl yazarlarında çok sık rastlanan bir düzyazı biçimidir. Doğu kültüründen olduğu kadar Batı'dan da etkilenerek oluşmuş, uluslararası bir kısa anlatı türüdür. Ama kısa öyküden söz edildiğinde, gene de ilk önce anglosakson ülkeler, özellikle Amerika akla geliyor. 'Short story' kavramı E. A. Poe, Hemingway, Faulkner, Saroyan gibi adları çağrıştırıyor. 2.000-30.000 arası sözcüğü kapsayan öykülere 'short story', daha kısa olanlarına 'short short story', 30.000 ile 50.000 sözcük arasında olanlarına ise 'novelette' denildiğini biliyoruz. Başka deyişle, kısa öyküyü önceleri yalnızca nicelik belirler.

(*Çağdaş Avusturya Öyküleri*'nden)

bildiren sözcüklerle örülmüş olduğu dikkati çekmektedir.

Genç yazarlardan Yeşim Dorman da kısa öyküyü teknik bir beceriyle rahat kullanmasıyla öne çıkıyor. Onun bir meyhaneye süs olarak asılmış martısı için anlatıcıya çizdirdiği uzam yine tinsel bir uzamdır. İnsanla hayvanın, kentli zevksizliğiyle doğadaki yüceliğin karşı karşıya getirildiği bu öyküdeki "Pislikle aldatılmış insanlarla dolu bir meyhane" buraya hapsedilmiş martı bedeni için tam anlamıyla "esenliksiz" bir uzamdır. Anekdotu andıran bu öyküden okur çok çabuk bir ders çıkarıyor. Aynı yazarın "Hazal"ı şiirsel, "O" ise diyaloğa dayalı. Kısa kısa öyküde diyalog tekniği Ferit Edgü için de önemli bir yer tutuyor. "Yaşam Öyküsü I", "Gece Bekçisi", "Rastlantı", "Zaman", "Keşke", "Kısa" ve "Yanıt" adlı öykülerde diyaloglar kişilerle ilgili uzun betimlemelerin yerini tutacak nitelikte söylemsel bir işlev üstleniyor. Uzun satırlar yerine kısa kısa konuşmalar aracılığıyla öyküdeki kişilerin ilişkisine ve onların kendi gerçeklerine ulaşıyor. Şiirlerinden tanıdığımız Ali Cengizkan da şiirsel tadın egemen olduğu düzyazılarla karşımıza çıkıyor. Onun metinleri konuşma akıcılığındaki bir dille yaşama ilişkin konuları sorgularken son derece rahat, hiç zorlamasız bir şiirsel anlatımı da örnekliyor.

Böylece anlatım düzeyinde şiirle olduğu kadar, dramatik anlatımla da yakınlaşıyor kısa kısa öykü. Prof. Dr. Şârâ Sayın da kısa öykünün romanla olduğu kadar şiir ve dramla yakınlığını vurgular. Kısa öykünün kısacık bir zaman kesitini yansıtmasıyla şiire, amaçlanan gerilim, başvurulan diyalog tekniği açısından da dram sanatına yaklaştığını belirtir.[5] Gerçekten de Dorman'ın "O" adlı öyküsünün anlatıcısı ilk satırda öykünün uzam ve zamanını – kısacık, iki tümceyle – kurduktan sonra Kadın ve Erkek'in karşılıklı söyleşimine yer verir. Konuşulan yerle ve zamanla ilgili hiçbir dilsel öğe metin yüzeyinde yer almaz. Ancak tüm bu yalınlığın ardında kadın ve erkeğin birbirine bakışı çarpıcı biçimde sunulur.

Özellikle Dorman'ın metinlerinin kısa ve çarpıcı bir anlatım amaçladığı hemen gözlemlenir.

Türk yazınında kısa kısa öykü olarak nitelendirebileceğimiz örnekler tıpkı öykü ya da roman türünde olduğu gibi biçim ve içerik açısından büyük çeşitlilik sunuyor. Yazı tekniği, zaman ve uzamın kurulması, anlatıcının metin içindeki varlığı, bir yazardan diğerine farklılık gösteriyor. Biçem kiminde şiire, kiminde drama yaklaşıyor. Kimi yazar değişik uzamları, değişik zamanları tek bir metinde kaynaştırıyor, kimi de uzamı ve zamanı tüm olanaklarıyla kullanıyor. Ancak tüm örneklerde ortak olan, yazarın dil oluşturma çabası. Evet, kısa kısa öykü, yazarın, elinin altındaki tüm anlatısal olanakları özlü olma ilkesini her zaman göz önünde tutarak giriştiği bir söylemleştirmeden başka bir şey değil. Böylece kısa kısa öykü, anlatı (récit) ya da genel anlamıyla öyküye (nouvelle, novel) oranla olayın gelişimi, kişi ya da kişilerin dönüşümü, süredizimsel ilerleme, geriye dönüş(ler), değişik uzamların kullanılması, birden çok izlek ekseninin kurulması gibi temel öyküleme öğelerinin yaratıcı filtrelerden geçirilerek, yine bu öğeler aracılığıyla okurda uyanabilecek izlenimlerle aynı düzeyin yakalanması çabasıdır, demek sanırız yanlış olmaz. İşte salt bu açıdan bir "dilsel" çabadan, bir "dil" oluşturmaktan söz edebiliriz.

Son bir noktaya daha değinmek istiyoruz. Kısa kısa öyküde, roman, öykü veya anlatıda olduğu gibi zaman, uzam, kişi ve olay değişiklikleriyle saptanabilecek bir kesitlemenin olanaksızlığı da temel bir ölçüt olarak görülmelidir. Bu noktada bir anımsatma yapabiliriz : Paris Göstergebiliminin kurucusu A. J. Greimas Maupassant'ın "İki Arkadaş" adlı altı sayfalık öyküsünü değişik ölçütlere dayanarak (kişi, izlek, zaman, uzam, vb.) tam on iki kesite bölmüş ve öyküyü iki yüz altmış sayfada incelemiştir.[6] Oysa sayfalarca süren bir incelemeye konu olsa da kısa kısa öyküde bir kesitleme çabasına girişmek zorlama olur. Evet, kısa kısa öykü sınırları son derece kesin biçimde (yazarca) çizilmiş bir öyküleme edimiyle öteki anlatı türlerinin ulaştığı yetkinliği yakalayan bir metindir. Bizim gördüğümüz kadarıyla kısa kısa öykü Türk yazınının yeni bir türü olma yolunda.

[1]G. Picon, *Panorama de la nouvelle littérature française*, Gallimard, 1949, s. 180

[2]"Adam Öykü", sayı 3, s. 128

[3]Tinsel zaman, öznel zaman için bak. : Tahsin Yücel, *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993

[4]Fr. *aspect* : söylemde geçen eylem ve durumların süremsel nitelik taşıyan anlam özelliklerini belirten kategorilerin tümüne verilen dilbilgisi kökenli ad. Göstergebilimsel yöntemde en sık karşılaşılan, eylemlere özgü / başlama-sürme-bitiş / biçiminde eklemlenen üçlü görünüştür. Bunun dışında / yineleme /, / gerilim /, süreklilik /, / kesintililik / de önemli görünüş kategorileridir.

[5]Şâra Sayın, "Her Kısa Öykü Kısaöykü mü?", Çağdaş Eleştiri, Mayıs 1984, s. 21

[6]A.-J. Greimas, *Maupassant. La Sémiotique du texte : exercices pratiques*, Paris, Seuil, 1976

SAİT FAİK

Ben ve Onlar

İNSANI, bir tesadüf, sevmeyeceği insanlar arasına atabilir. Ben öylelerinden biriyim. Bana büyük şehir lazım. Bana tanımadığım, üzerinde hayal kuracağım ev, insan, hayvan, taş, toprak lazım.

Tesadüf beni bir yerde oturmaya mahkûm etti. Buranın insanlarını sevemiyorum. İçlerine giremiyorum. Bunlar iyi yiyor, iyi içiyor. Meltem onlar için, tuzlu serin deniz suyu onlar için. Gökyüzünde güneş onların kadınlarının omuzbaşlarını dolgun dizkapaklarının üstünü yaldızlıyor. Ilık geceler, patiskalar, muslinler, ince yatak örtüleri, küçücük, serin gece rüzgârı onlar için...

Komodinlerde kitaplar, gazeteler, mecmualar, çocuklarının yerlere attığı köpek, kurt, tay, kuzu, ceylan, kaplan, vahşi orman, dağ evleri, köy, oduncuların murabba tahtalardan kolları, bacakları, ormanın bir köşesi, kuzunun kulağı, ceylanın gözü, kapların sırtı, vahşi ormanın yeşili, dağ evinin bacağı birbirine eklenince manzaranın tamam olduğu, ailenin çocukla beraber oynadığı oyuncaklar onlar için.

Kınalı Önünde

O DA baktı arkasına, güldü.

– Güzel, dedi.

Tabiat birdenbire bir Van Gogh dehasıyla önümüze çizilivermişti. Şimdi Kınalı'nın bu yamacı hacimsiz bir şekilde, düz bir satıh gibi kayaları, renk renk toprakları, yeşil beyaz, kiremidi, gri rengiyle sisin içine büyük bir pano, devasa bir Van Gogh gibi asılmıştı. Oyun hâlâ devam ediyordu. Bir sis parçası yerinden güçlükle kalkıp bir rengi bozuyor, siliyor, ötekini açıyordu.

Hâlâ şekiller hacmini almamıştı. Vapurlar hâlâ acı acı sesleniyorlardı. Bir motor tam burnumuzda peydahlandı.

– Rasgele, diye bağırdı sisin içinde biri.
– Eyvallah, dedik.
– Burgaz uzak mı, dedi.
– Tam burnunuzda, dedik.
– Varmamız lazımdı şimdiye kadar Vasil, dedim. Arkasına dönüp baktı.
– Ta be, dedi. Kınalı.

Bir dakika hiçbir şey göremedim. Sonra harikulade bir manzara başladı.

Evvela kırımzıların, sonra sarıların, sonra koyu esmerlerin, kürk içinde parça parça, renk renk, silik silik, sanki yeni yaratılıyormuş gibi bir toprak, bir kara oyunu başladı. Her şey daha doğrusu her renk soluk, silik ve kabından, şeklinden yayılmış bir halde büyüye büyüye, şeklini bulup bulup kaybederek bir şey olmaya çalışıyordu. Önümüzde sanki silik renklerle boyanmış bir duvar vardı. Ve bu duvarın boyunca sürü sürü ressamlar mücerretten müşahhasa doğru, kaostan şekle doğru giden bir oyun oynuyorlardı.

– Aman be Vasil, dedim. Bu ne hoş!

Kunduracı Avram

KIŞIN kahveden içeriye adımını atar atmaz kahvenin deniz kenarına açılan öteki kapısından bir neşesizliğin barınamayacağını kestirip bir sinsi insan gibi belirsiz sıvıştığını görür gibi olurdum.

Hey gidi Avram Efendi hey!

– Mösyö Avram, bir hikâyecik.
– Önce kahve gelsin.

Çoktan beri çil mavi gözlerinde bir düşünce vardı. Halbuki ta firavunların mezarlarını yapanlara durmadan su ve kum, ekmek taşımış dedesinin dedesinin dedesi on beş yaşındaki çipil mavi gözlü, gaga burunlu, kalem bacaklı, kar gibi beyaz göğüslü ve kırmızı saçlı çocuk gibi her şeye boş vermişti.

Avram Efendi, köyümün kışlık tek Yahudisi idi. Bumburuşuk ensesi, çilleri, kırmızısı uçup beyazı meydana çıkmış saçları, çil mavi gözleri, kırmızı kıllı, sarı çilli, beyaz ve tamir ettiği kunduradan kirli simsiyah ellerini hep birden sobaya uzatır. Cigarayı yakar. Size burada anlatmaya matbuat kanunu maddeleri müsaade etmeyen, açık ama her zaman manalı hikâyesine başlardı.

Onun bu manasız insanlarla dolu kahve içindeki manalı hikâyesinin lezzetine en sessiz sedasız Rumlar bile kapılırdı.

Kahvenin içinde Avram Efendi de dahil herkes günün rızkını düşündüğü için, bir şüpheli yarının derdini omzuna yüklemiş düşünceli duranlar...

Son Vapurda

VAPURA bindim. Son vapurdu. Bu nakil vasıtalarının – Allah kahretsin pek çirkin bir şey bu, şu nakil vasıtası lafı – hadi ben ona Türkçe bir isim bulayım. Taşıma güçlerinin – olmadı ama ne ise – onların son hallerine bayılırım.

Keyif bu ya? İyi insanlar mı biner, yahut da bütün edepsizliklerini, bütün hainliklerini, bütün fenalıklarını yitirmiş de fenalıklardan kaçanlar mı biner, nedir, bayılırım son tramvaylara, son vapurlara. Şunu öğrendim uzun, kötü gün boyunca : İnsansız hiçbir şeyin tadı yok. Vapurlarda olsun, tunelde olsun gönlümce bir insan yüzü seçerim. Karşısına otururum. Karanlık deniz, vapurun olduğu yerde titreyişi ancak o insanların olmuş yahut olmamış arkadaşlığı ile tadını verir. İçine şeker konduktan sonra kokusu, buruk lezzeti tadılan çay gibi olur.

Babam, en güzel kadının karşısına geçer otururdu. Bir vapurla şehre inerdi. Her vapurda bir güzel insan vardır. Son vapurda olmasa da olur. Sevgili düşünülür, şehrin meyhanesi düşünülür. Ev düşünülmez.

Son vapurdayım. Yedi duble bira içmişim. O pis şehrin ışıkları uzaklaşıyor. Başka uzak ışıklar görüyorum. Sıcacık odalar düşünüyorum. Derse çalışan çocuklar görüyorum. İçi yanan arzu içinde, yalnızlığın bütün deliliğini duyan bekârlar düşünüyorum. İhtiyar hanım nineler düşünüyorum. İyi analar, iyi babalar görüyorum. Gündüz. Bütün...

Ne yazacağımı unuttum. Demin, bir aralık, fazla içip de duyduklarımın, daha doğrusu duyacaklarımın keyfini kaçırmamak için sokaklarda dolaşmıştım. İnce bir yağmur yağıyordu. Pardösüm, şapkam ıslanıyordu ama, ben yağmurun yağdığını ancak ışıklardaki ipliklerinden, yolların çukurlarına birikmiş suların didiklenişinden anlıyorum. Sokaklar, her ye: pek tenha idi. Herkes çabuk çabuk bir ışığa, sobalı olmasa bile nefesle, mangalla, dostlukla ısınmış sıcak bir yere hızlanıp gidiyordu.

Ben sokaktan memnundum. Saçaklar boyunca yürüyordum. Bir adam ışığın altında kaşar peyniri ile francala yiyordu. Bir köşede bir memur mahzun, çipil yağmura, pis asfalta dalmıştı.

Şehrayin

DOĞRU dürüst manasını bile bilemiyorum. Edebiyat yapmıyorum. Sahiden bilmiyorum. Şöyle anlar gibi olmuyor değilim. Ama sanmam ki bu yazıya başlık koyacak kadar yetsin.

Meşaleler, fenerler, kestane fişekleri; mavi, yeşil, kırmızı yanan, yıldız yıldız dökülen – o, çocukların ellerinde döndüre döndüre salladıkları telden yapılmış, bir kısmı da gümüş parlaklığında – magnezyumlu maytaplar, kâğıttan bayrak, marş, mızıka, süslü araba, dizginine çevreler bağlanmış, at, fayton, izci, bahriyeli, Mehmetçik; donanmış daire...

Saydıklarım, usanıp da saymadıklarım bir yerden geliyor, hep bu kelimenin etrafını sarıyorlar, şu şehrayin kelimesini hiç de sevmem. Bayramları süslenmiş arabaları, kalabalığı.

İşte böyle bir gecede kendimi, fıçıları odalar kadar büyük olan bir meyhanede buldum. Bir fıçının başındaydım. Koyu lâcivert bir şarap, fıçının zorla açabildiğim musluğundan parmak kalınlığında akıyordu. Eleni, oturduğum yerden gözükmüyordu, ama ben onu görüyordum. Orada şapkaları, pardösüleri bekliyordu. Bir Rumca şarkı, gatara sesi geliyordu. Eleni beyaz, incecik yüzlüydü. Dolgun kalçalarının yüzünde yaptığı aykırılık iliklerime kadar arzu veriyordu. Bir de bileklerine deli oluyordum. Kara önlüğünün bilek başlıkları sıkı sıkı, ince bir lastikle büzülmüş derisine yapışmış. Kalınca bileği vardı. Üzerinde seyrek, siyah, incecik, yumuşak kıllar...

Meyhaneden çıktım. Şimdi ahşap evlerin son ışıklarını seyir için bir kanepeye oturdum. Saat kim bilir kaçtı? Doğuda bir ışık vardı. Ortalık yalandan bir ağardı geçti.

Canım bir yağmur yağsın istiyor!..

Bütün kahveler, meyhaneler kapandı. Şehir, rüzgârsız ağaçlar gibi serin bir sessizliğe gönüldü. Canım bir yağmur yağmasını istiyor. Gözümü, gönlümü ıslatacak bir yağmur.

Demin meyhanede bir adaya gitmiştim. İmroz muydu, Kıbrıs mıydı, Malta mıydı, Sakız mıydı? Sahilde motor beni bekliyordu. Deniz kestaneleri yemiştim. Üstüne mürekkep balığı çorbası içmiştim... Kapkaraydı çorbanı. Fıçının musluğundan Eleni'nin bileği kalınlığında akan şarap, yine mosmordu. Parıl parıl yanan bir bıçakla beyaz bıyıklı bir adam, kıvırcık, sarı sakallı bir genci bıçaklamıştı. Benim bıyığımda dört tel beyaz vardı. Cephane yüklü motor açıkta, pat pat bekliyordu. Rıhtımda kızlar, keskin keskin ter kokuyordu. Şarap içerken o sıra, hiç olmazsa dostum, düşmanım vardı. Sokağa çıkınca, kimsem kalmamıştı. Hiç kimsem. Dost istemiyorum. Bir düşmanım olsaydı. Keşki bir tek düşmanım olsaydı da, onu, o cildi yumuşak, kokusu

ekşimiş düşmanı düşünseydim. Yalınkat bir düşüncem olurdu. Bütün kahramanlıklarım uçmuştu. Düşmanımı boğazlayamazdım. Nerden içmiştim bu şarabı. Koltuk altımdaki saldırma beni sinirlendirmiyor, gıcıklamıyordu. Baktım, yerinde de yoktu.

Evet, bir yağmur yağsın istiyorum. Camlardan düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, şakır şakır dökülsün. Ayakkabılarımı elime alayım, paçalarımı sıvayayım. Sokaklardan :

Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor!

Şarkısını söyleyerek...
Ah! Şakır şakır, gönlüme bir yağmur yağsın da bak!

(*Havuz Başı* ve *Bitmemiş Senfoni*)

VÜS'AT O. BENER

Bavul

...DENİNCE KARAKÖY emanetçisi Sultana'ya bırakılan bavul geliyor aklıma. İçine tıkılmışım, birileri öç almış. Oysa yıllarca önce okumuştum olayı gazetelerde, Faruk'un Liman Lokantası'nda, 'Sızlanma hiç, hepimizi gömersin sen!' dediği güne gelinmemişti daha. Doğru çıktı sayılır kehaneti.

İleride olacaklardan sorumlu tutulmuştum ola ki!

Bavulun kilidi kırılıyor ikide bir, dehşetle bakışılıyor parçalanmış bedenime. 'Çekilin başımdan ahmaklar! Kaç kez ödeyeceğim can borcumu.'

Neden ben suçlandım? Masada oturanlardan ikisi eksildi, Faruk'la karısı Pervin.

Korkuyorum. Ötekilere gelirse sıra. Ben mi öldürmüş olacağım onları da. Kendi istencimle yaşıyorum sanki!

Görevini yerine getirdikçe karabasanların bunalttığını sanmıyorum Azrail'in. Öyleyse Azrail değilim ben, ama o seçti beni kendi yerine, böylece kurtulmayı başarıyor olsa gerek azap çekmekten.

Onunla hesaplaşmalı. Nasıl? Tanrı katında mı?

Rastlantı-rastlantıysa bile, açıklanmalı. Suçlu 'O' diyebilmeliyim, kullanıldığımı kanıtlayabilmeliyim.

Umut bağladığım çıkış yolu gülünç, saçma. Olageleni 'olgu' deyip kabul ediversem ya! Neden-sonuç ilişkisini araştırmaya kalkışmadan. Üstelik genelgeçer bir inancı kötüye kullanmak durumumu büsbütün ağırlaştırıyor, olageleni bilinçli eyleme dönüştürüyor. Yoksa bilinçli mi? Faruk'a o sözü ben mi söylettim? Faruk'u kullanan ben miyim?

Boğulma aşamalarından geçiyorum. Can havliyle yüze çıkmaya çalıştığımın ayrımındayım.

Pervin'e F. Chopin'in 'ölüm marşı'nı dinlettiğim gece, 'benim öykümü de yazacaksın bir gün, dediğini anımsa! İşlevin açık işte! Elinde tırpan... Yazmam buyuruldu, yazıyorum, onun haberi yok. Bu da mı yazgı?

Kaçamazsın Faruk! Yeniden götür bizi o lokantaya. Sorgulamak benim hakkım. Suçlusun! Suçlu sensin. Yanıt vermemek erdemine kavuştum, yargılanan, hüküm giyen ben olmalıydım öyle mi? Dileğin yerine geldi, için rahat olsun!

(*Siyah-Beyaz*)

OKTAY AKBAL

Ölümüne Koşan Adam

ÖLÜM bekler bizi bir köşede, bir kavşakta, bir odada, bir yolda, bir koltukta, bir taşıtta... Kaçınılmaz, kurtulunmaz bir sonuçtur o. Ergeç varılacak bir bitiş noktasıdır. Her adım, her atılım ölüme doğrudur. Doğar doğmaz başlar ölüm. Montaigne gibi : "Ölümün bizi nerde beklediği belli değil, iyisi mi biz onu her yerde bekleyelim" der geçeriz...

Az önce yanımızdan akıp gitmişti. Uçar gibi... Bir yere yetişmek istiyordu. Arife günü, akşam saati, karanlık bastı basacak... İstanbul sınırlarına varmak için acele ediyorduk. Ama o motosikletli adam bizden dehe aceleciydi. Yanımızdan geçip gitti. Arife günü boştu yollar, herkes gideceği yere önceden gitmişti. Çevre yoluna bir çıksak, karanlık bassa da olurdu. Derken Gebze, Pendik. Bir de baktık, kavşak yerinde bir polis, yolu kesmiş, yeni bir yön gösteriyor gelenlere. Yerde bir ölü. Üstüne gazete kapatmışlar. Bir minibüse çarpan bir motosiklet. İki büklüm olmuş bir taşıt. Yerde bir ölü. Oydu işte, az önce yanımızdan hızla geçen kişi. Genç mi, orta yaşlı mı bilemedik. Durup soramadık. Her şey hızlı geçiyordu yaşamda. Durmak, dinlenmek, sormak diye bir şey yoktu. Ölen ölür, kalan kalırdı. Bıraktık üstüne gazete kapatılmış ölüyü, İstanbul'a doğru yol aldık. Hızımızı azıcık azaltarak!..

Ölüme koşmak mıydı o motosikletlinin yaptığı. Sanki bir buluşma noktasıydı burası. Bir minibüs biçimindeydi ölümü. İzmit'ten bir işçiydi belki de, bayramda İstanbul'da olmak içindi telaşı... Belki de her gün İstanbul-İzmit arasını aşıyordu motosikletiyle. Daha ucuza geliyordu, daha rahattı motosikletle gidip gelmek. Bir saatti yol ancak... Şimdi de işten çıkmış koşuyordu kentine, evine, sevdiklerine... Derken o kavşak, o minibüs, güneşin altın renginde kocaman bir top halinde ufuklarda battığı, eşsiz güzellikte bir İstanbul akşamının kente çöktüğü an... Sonra bitişi, tükenişi yaşamın... İçimizden birinin bir Pendik kavşağında gazete kâğıtlarının altında son uykusuna dalışı...

Latin ozanı Lucretius istediği kadar "Bizden önce geçmiş zamanları düşün – Bizim için onlar yokmuş gibidir" desin. Yaşamadığımız zamanlar, yaşadığımız zaman parçacığından çok daha fazla elbet. Ama yaşamak olasılığı bulunan zamanı elimizden kaçırmak niye? Niye bir taşıtın çarpmasıyle, en kötüsü de hain bir kurşunla zamanından önce ölmek, yok olmak?.. Denecek ki bir taşıt kazası seni ne kadar etkilemiş, baksana her gün, her akşam ölüm haberlerine, kanıksar olduk, nice gençler, çocuklar, büyükler kurban gidiyor zalim ellere. Ölüm yanıbaşımızda yürüyen bir dost gibi, öyle bir dost ki, hançeri çekmiş,

sırtımızdan vurdu vuracak... Alışmak gerek ölüme, ölümlere... Peki öyleyse, arife akşamı Pendik kavşağında gördüğüm cesedin bendeki etkisi niye? Bir süre önce yanıbaşımızdan ok gibi fırlayıp ölümüne doğru koşmasına tanık olmanın sonucu mu?

Ölüme, ölümüne koşan o motosikletlinin, bir iki dakika önce ne gibi düşünceler içindeydi kim bilebilir? Ölüm, hiç yoktu aklında... Bambaşka düşünceler, üzüntüler, umutlar sarar dört yanını kişinin, ölüm sokulamaz ona... Ozanın yazdığı gibi "Ben nasıl ölürüm anlamıyorum – Dünya yok olabilir belki" Diye düşünenler ne kadar azdır. Kimse, kendi ölümünü aklına bile getiremez, içine sığdıramaz. "Başımıza bir defa gelen şey büyük dert sayılmaz. Bir anda olup biten bir şey için bu kadar zaman korku çekmek akıl kârı mıdır?" diye yazar Montaigne. Şöyle ekler ardından : "Yaşam bir işinize yaramadıysa, boşu boşuna geçtiyse onu yitirmekten ne korkuyorsunuz? Daha yaşayıp da ne yapacaksınız?"

Öyleyse yaşama bir anlam vermeliyiz, işe yarar bir hale sokmalıyız, kendimizi ölüm korkusundan, düşüncesinden yaşama bağlanarak, yaşamın insanı olarak kurtarabiliriz ancak... Montaigne'i bir kez daha anayım : "Yaşamınız nerde biterse orada tamam olmuştur. Yaşamın değeri uzun yaşanmasında değil, iyi yaşanmasındadır. Öyle uzun yaşamışlar var ki pek az yaşamışlardır. Şunu anlamakta geç kalmayın, doya doya yaşamak yılların çokluğuna değil, sizin gücünüze bağlıdır."

(*İlkyaz Devrimi*)

BİLGE KARASU

Doğum

ESERİN derinliklerinden, yakıcı demirin acısı. Karanlık titrerken... Hayvan sarsılıyor. Dakika yürekçe bile değersiz. Ilık ılıklık. Sızıntı, sarı sarı, ter ter, çiğ. Çiğlik hep...

Geçişen saatler, içiçe, içiçe. Ölüm. Ölümler dizi dizi; sıra sıra insan ölüleri. Kan, toprak. Ölüm yoklamağa başlıyor, toprak kokuları içinde kanın.

Çığlık bir - bir - bir -. Demir derinde. Derin, karanlık, zamansız titreyişte. Demirlerden dirim, kurtulmak isteğinde. Getiren, gelecek kadar habersiz. Yeniden tek her şeye karıştı. Kadın.

Sonra bir toz. Toz, güneşin altında. Sıcak. Toz, parıldamalar içinden. Yürümek. Bir -iki - Bir - iki - Bir : Kasılmalar. Sıcak. Kömür sıcağı, su sıcağı, hava sıcağı, ateş sıcağı. - iki - Bir - iki - Bir - iki. Tozlu yol bitmez gibi, sıcaktan sıcağa koşuşta. Soğuğa doğru bir yol...

Hayvan çığlıkla sarsıntıda. Önemsiz – önemsizlik – önemsiz saatler. Sancı. Biraz susmuş, acısız, sakin bulut, tozlu yolun üstünden daha aza, daha az sıcağa doğru. Anneliğin bulut rengi. Saadet. Sızıntı saadet. Bir açılma arası yol. Kayganlıkların üzerinden, sessiz ölüm saadeti, sızım sızım.

Güneş tepede. Eser karanlık; diriliğin yaşamazlığında. Güneş tepelerinden yakıyor gölgeleri. Yenik yenik gölgeler, azalan, tozlanıp, tozlaşıp yaşamaz olan Tozlu yol sıcak. Yürümüyor; bitmiyor. Duruyor yol, kalkıp inen tozun pişen uysallığı altında.

Dişilik kokusu. Tozlu kavuruculuğun aralarından sızan, et, çıplak, ekşimiş et kokusu. Tazelik uzakta. Taş serinliği esip esip erimede. Sıkışma atmanın ardında, daralıp atma, genleşip atma - atma - atma. DEMİR. İnce ince yarılan et, etin kokusu, su, su; kurumuş, susuz; kuruyacak, sızdırıyor fazla suyunu.

Rüzgâr taşların dibinde esmez. Taşın önünde ısınıp tozlanacak. Kımıldama, bir itme artık, bir atışın itişi, istem gibi bir şey. Yavaş yavaş, sıcağın, kurunun, tozun dışına doğru... Birden tatlılık. Serinliğin yumuşak... Yumuşak – başka bir şey değil – Serinlik eşit yumuşak. Eşit. İlk kımıldama karnın içinde daha. Sıfırdan birin çıkışının gülünçlüğü. Serinlik dumanlaşıyor gene. Zaman yuvarlak yuvarlak vurmağa başlıyor ittiği sıkışıklığa. Yürekle birlikte. Bir, iki, üç, dört, beş... Sayı başlıyor. Karanlığın ucundaki bilinmez, dumanlı, koklanan ışıkla birlikte...

Yol uzundur. Yalaktan yalağa, yalaktan yalağa, yalaktan yalağa sular, yeşil, sular toplanıp toplanıp yeşil yosun yumağı yalaktan yalağa birikip akan sular

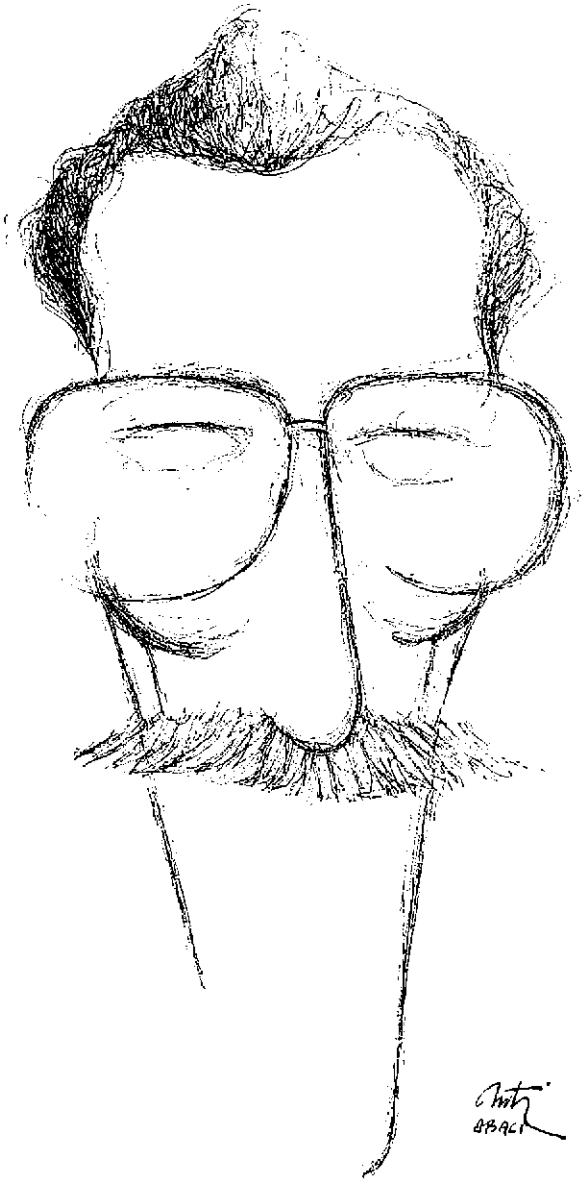

Desen : Necati Abacı

süzülüyor, genişliyor, yol kısalıyor, kısalmanın bolluğu ile gürleşmenin sevinci. Akmak akmak akmak. Dirinin yeniliğine ölümle birlikte inanma. Taş serinliğinden birden yolun dibine, kavuruculuğun göbeğine düşüp çekilme. Yuvarlak yuvarlak uzunluğu sivri itişinin yırtılan ete saplanıp kalma korkusu ile uğraşılan itmenin gırtlağı yırtan kanlı kokulu boğucu kabarıklığını duymakla düşülen düşülen titremelerin geçtiği esip aktığı terleten sıcaklığında uğul uğul kanın... Dişilik... Boşalış. Boşalışın kolay, çok kolay bitebilişi. Beklenen, beklendiği bilinmeyen, taşları oynatan yumuşak çığlık. İlk çocuk oğlandır : Uğraşma. Dişi yayılıyor. Rahat rahatlık. Deniz, ışıltısında.

Doğumun büyüsündeki erkek aç. Kıyasıya aç. Bir başka doğuruşun, bir başka kısırlığın açlığında bitirici, öldürücü.

(*Troya'da Ölüm Vardı*)

SEVİM BURAK

Ayakkabıcı Bürjeni

EFENDİM kunduracımız sizi görmek istiyor
Söyleyiniz yukarı çıksın
Efendim sizi beklettiğimden dolayı affınızı istirham ederim
fakat kabahat bendenizde değil
Djizmelerinizi yapmaya verdiğim işçi daha bu sabah getirdi
Herkes kendi işinin aynı zamanda görülmesini arzu ettiğinden
bu vakitlerde işler pek sıkıdır
Koundralarımla djizmelerimi getirdiniz mi?
Evvet efendim getirdim lütfen bir kerre giyiniz prova ediniz
İptida djinizmelere bakayem
Buyrun kulaklarından tutunuz
Bunlar pek tar
Ayağıma giyemiyorum
Müsaade buyrun siz bacağınızı uzatınız ha şöyle şimdi basınız hiç korkmayınız bacağınıza iyi gelsin diye ağzını biraz dar yaptım. Malumu âlinizdir ki djizme ilk defa giyildiği zaman herhalde biraz sıkar fakat ayağınızı vurmaz
Hakikaten ayağıma pek güzel geldi
Malumu âlinizdir ki kalın ve kavi kunduralar öyle iskarpinler gibi dar olamaz
Bu doğrudur fakat ötekisi bundan biraz daha dar olmalı çünkü kullandıkça bollaşır
Ölçümü alınız
Ökçesi alçak yanları daha yüksek ve tabanı da iyi olsun
Bunları ne vakit verebileceksiniz?
Gelecek hafta verebilirim
Sakın bitirmemezlik etmeyiniz
Emin olunuz efendim

Terzi Kalivrusi

İŞTE terzi kalfa geliyor
Bana bir kat elbise lazım
Yanınızda örnekler var mı?
Her türlüsü var efendim
Hangisi daha ziyade hoşunuza giderse onu intihap ediniz
Siyahı daha ziyade severim
Bana bir kat elbise ölçüsü alınız
Ne biçimde olsun?
Şimdiki modaya göre nasıl gidiyorlar ise öyle yapınız
Elbisem hazır mıdır?
Hayır efendim
Yalnız setrenizi getirdim
Bakayım prova edeyim iyi geliyor mu
Vücudumu çok sıkıyor
Boyu çok uzun
Tamam boyunuza göredir
Kollarım kaçıyor
Efendim şimdiki moda böyledir
Ben isterim ki vücudum rahat etsin
Zaten terzi kesme işinde hiçbir vakit kendinde kusur bulmaz ki

Bremen Vaporu

50 YILDIR sis işareti veren BREMEN Vaporunda BÜYÜK BABAM
Kalın sessizliği kaldıramayan ses ve düdük çalmalarla
Kalın
Kısa
Kısa
Bize duyuramıyor

BÜYÜK BABAMIN gemisinin sesine doğru rotayı çeviren başka gemiler
VOLENDAM
CONTE DI SOVOIE
Gemileri
Sese doğru gittikçe
Ses daha hafif
Sanki BÜYÜK BABAM rota değiştirmiş gibi
Ve
Kalın sesin altında
Bir gidip bir geldiği
Uzun zaman hiç gelmediği
Tamamen kaybolduğu
BREMEN'İN
Düdük sesleri
Kalın
Büyük Babamın
Sesi
Kısa
Kısa
Kelimeler
Sanki Büyük Babam rota değiştiriyormuş gibi konuşurken vaporla
Düdük sesleri
Kalın sesin altında
BREMEN'E doğru gittikçe
Ters yöne doğru
Ters yönden gelir bu kez bazen de
Ses
Hatırlamak
Uzaklardan
Yıllarca sürer
Gemiye
BREMEN'E doğru gittikçe

Sainte Pulcherie

(Vaftis Töreni)

GÖK HAVA BULUT AĞAÇ LEYLEK KUŞ KİLİSE ÇANI
SAAT
DAKİKA
ÇAN/KANPANA
ÇARPI
KAPI
PERHİZ (Allah için yapılan oruç)
MEYVE AĞACI
AĞACIN ÇİÇEĞİ
ARI BAL EŞEK SÜTÇÜ SÜT KAZ
ANNE
KORKU
ÖNLÜK
KÜÇÜK KIZ VE DUVAR
ÇİÇEK VE KELEBEK
ERKEK ÇOCUK
KÜÇÜK KÖPEK
TAVUK VE CUVCİVİ (Yeni doğmuş)
ACI
ŞAPKA
ELDİVEN
VE
PEDER
BUKET VE AMCA VE REDİNGOT VE TEYZE
KUZİN KARDEŞ AĞABEY ANA BABA ARKADAŞ
DİLENCİ
KOLTUK DEĞNEĞİ
/ BUNLAR HEPSİ DÜĞÜNE GELİYOR /
KİBARLIK
GÜNAYDIN KÖYLÜ (Nal nazarlık)
MİDYE YELPAZE BİÇİMİNDE (İçinde inci)

Bir Evlilik

ŞATO
TEPE
ÇAYIR
TÜFEK
AV ÇANTASI
AV KÖPEĞİ
KRİZANTEM
HİZMETÇİ
BABA
MASA
ŞAMPANYA
KOCA
KADIN
KUZEN
GELİN
TUVALET
VE MİSAFİRLER
OTEL MÜDÜRÜ
ARKADAŞ
VE GÖRÜMCE
İNCİ KOLYE
SABIR
PARLAK PABUÇ
KUOFÖR (Yapılmış saç)
KIZ
BLUZ
KİLOT
LİKÖR
ELMA
YATAK TAKIMI

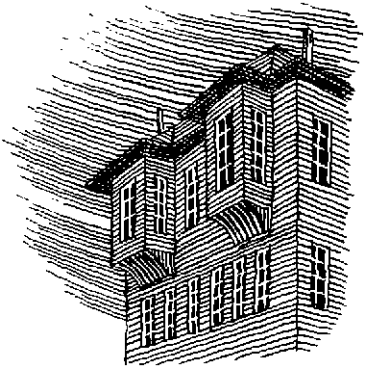

(*Afrika Dansı*)

FERİT EDGÜ

İçerdeki

KAPIYI siz mi çaldınız?
Kapıyı çalmadıysanız, burada kapının önünde
ne işiniz var?
Beni mi istiyorsunuz?
Ama ben içerdeyim. Ben dışarı çıkamam.
İstesem de çıkamam ben.
Bana izin yok.

Yaşam Öyküsü I

ANLAT ama, uzun olmasın, dedim.
Yağmurdan çıkmış bir sıçan gibiydi. Titreyerek,
Öyleyse susayım, dedi.
Susma, anlat, ama uzun olmasın, dedim.
Yaşamöykümü dinlemek istediğinizden emin misiniz? dedi.
Evet, dedim. Yoksa bu sıcak çorbayı niçin vereyim sana?

Yaşam Öyküsü II
(1929-1949)

KISA yaşadı. Çok kısa öyküler yazdı. Tümü yirmi öykü. Toplam sözcük sayısı dört yüz. Öykülerinden birinde dünyanın yuvarlak değil, niçin küp biçiminde olması gerektiğini anlatıyor. Ve doğudan batıya değil de, doğudan batıya, batıdan doğuya; güneyden kuzeye, kuzeyden güneye, güneybatıdan kuzeydoğuya... ilh. döndüğünü.

Ölümünden sonra yayımlanan bu yirmi kısa öykülük kitabının anlaşılmaz bir adı var : A4.

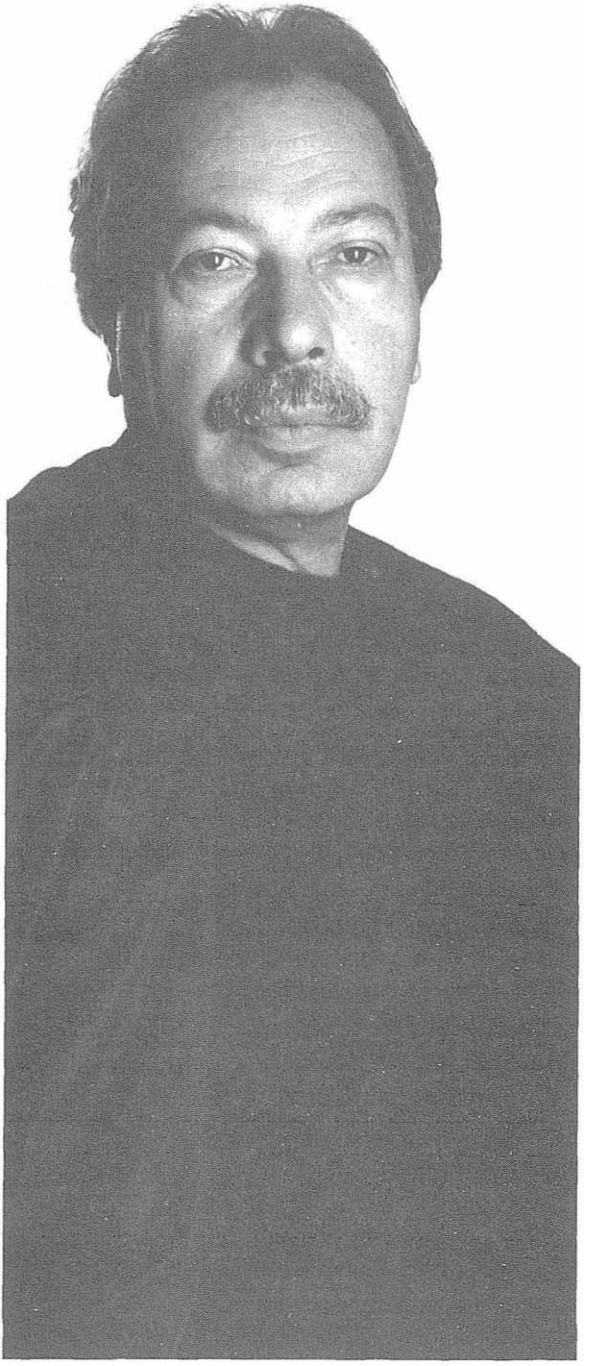

Gece Bekçisi

DİLERSEN bu gece burda kalabilirsin, dedi bana. Bu bir çağrı mıydı, yoksa bir acıma duygusu mu, çıkaramadım.
Geceye, yoğun karanlığa çevirdim bakışlarımı.
Teşekkür ettim. Ne yazık ki kalamam, dedim. Bekleyenim var.

Rastlantı

KADIN, ne çok şey unuttun, dedi.
Adam, O kadar çok şey ansıyorum ki, dedi. Onlar da senin unuttukların.
Uzun bir susuştan, birkaç yudum şarap içildikten sonra, kadın,

Üşüyorum, dedi.
Erkek, kulağı çakıllara çarpan, küçük, kırılgan dalgalarda, duymadı *üşüyorum* sözcüğünü.
Ama gene de, garip bir rastlantı,
Ben de, dedi.

Zaman

"DOĞRUSU bana bunları bir zamanlar söylemiş olsaydın..."
"Ne değişmiş olurdu?"
"Belki hiçbir şey. Ya da zaman."
"Özür dilerim, vaktim yoktu."

Keşke

"BENDEN hiç yardım bekleme" dedim.
"Kimseden yardım beklediğim yok, dedi. Bugüne değin kendim kazanıp, kendim yedim..."
"Ama kazandığın başkalarına yetmedi. Bu nedenle de bir yuva kuramadın, bir kadının yok" dedim ona.
"O ayrı bir konu, dedi. Yardımla ilgisi yok. Ben boyuma göre birini bulamadım hepsi bu."
"Peki aradın mı?"
"Hayır, aramadım. Olsaydı, o beni bulurdu."
"Sen aramadığın sürece kimse seni bulmaz" dedim ona.
"Keşke!" oldu aldığım yanıt.

Kısa

"SİZ bizim yeni komşumuz mu oluyorsunuz?" dedi genç erkek, genç kıza.
"Biz burda oturuyoruz" dedi genç kız, genç erkeğe.
"Biz de burda oturuyoruz" dedi genç erkek, genç kıza.
Kız kısacık eteklerini kaldırıp sordu :
"Niçin kısa kesmiyoruz?"

Yılan

HATIRLARIM, güzel, güneşli bir gündü.
Kır gezintimiz sırasında, o koca yılan babamı sokup öldürdü.
Böylece kabilenin başına ben geçtim.

Yanıt

ORMANDA dolaşmayı sevmiyordu o.
Dağların doruklarında yüreği sıkılıyordu.
Düzlükte mayasılı depreşiyordu.
Deniz kıyısında astımı tutuyordu.
Bir gün, çölde, dudakları susuzluktan çatlamış,
"Tanrım kurtar beni!" diye inledi.
Çöl ıssızdı, sıcaktı, sessizdi.
O, gene de, kendi sesine benzer bir ses duydu :
"Sen de beni."

TEZER ÖZLÜ

Rotterdam'da

OKUMAYI bırakıp sokaklara çıktım. Sabahın serin havası geçmiş, yumuşak bir bahar havası parlayan güneşle caddeleri doldurmuş. Akşam yaklaştıkça güneşin parıltısı güçleniyor. Gecenin geç saatlerine kadar sürüyor gün.

Uzun caddelerde yaşamı o kitapta olduğu gibi yoğun yaşayıp yaşamadığımı düşündüm. Aşkı, duyguları, özlemleri? Yoksa ben yaşanan tüm olayların bir gözlemcisi, dünyanın, duyguların, özlemlerin, ülkelerin, alışkanlıkların bir seyircisi miyim? Belki de gövdenin öldürücü acılarını gözlemci olarak taşımak daha kolay olurdu. Peki ama sevinçler ve istekleri ne yaptım? Duyguların derinliğinden bir gözlemci olarak kaçtım mı, onların yarattığı akıntılarda Ben'im tümüyle yer almadı mı ve zaman dışı sessizliğimde yeterince içten değil miydim?

Büyük mağazalar saat beşbuçukta kapanıyordu. Bütün insanlar birden yok oluyordu. Vitrinlerde yüzbinlerce elbise, yüzbinlerce ayakkabı, yüzbinlerce şişe, yüzbinlerce oyuncak donup kalıyordu. Boşalan betonun üzerinde parlak ışık kalıyordu geriye. Kahvelerde tek tük insanlar oturuyordu. Birkaç genç. Yüzünü gece güneşine tutan bir yaşlı.

Üzerime basınç yapan havanın ağırlığı geçti. Adımlarımı kolaylıkla atabiliyorum. Işığı denize, kanallara kadar izleyebilirim. Kanallar gemilerle dolu.

Hep bir yere yerleşmek istedim. Peki ama neden hep yollardayım? Yaşamım hep bir yerlerde dolanıp durma. Yöreleri merak etmiyorum artık. Eski kentler, dar sokaklar, eski binalar, yeni caddeler, gökdelenler, kahveler, alışveriş merkezleri Mac Donalds'lar, puplar, blucinler her yerde birbirine benziyor. Görmek, görmek, görmek. Artık ilgimi çekmiyor. Beni insanlar ilgilendiriyor. Ama burada, bu kentte ne bir bağlantı, ne konuşacak birini arıyorum.

Yaşanmış düşüncelerimde bir şey arıyorum. Acıyı bulamıyorum, yabancılık, özlem bulamıyorum. Derin bir sevgi ya da bir ilişki bulamıyorum. Hep o gözlemciyi görüyorum, düşüşleri ve çıkışları düzenleyen gözlemciyi. Beni, yaşamımı gözleyen, beni fırtınalarla uçuşturan, karanlıkla seviştiren, güneşle doğuran, bulut olarak Doğu Deniz'ine yağdıran gözlemciyi. Bana yutkunmayı güçleştireni.

(*Eski Sevgi*)

NECATİ TOSUNER

Verim

PENCERE önündeyim. Tül perde ardındayım. Balkon, yerden yalandan yüksek bir balkon. Kış balkonunda yaz kalabalığı. Sandalyeler masasız ve üst üste. Kovalanmayan bir kedi ve kuyruğu çiçeği solmuş üç saksı arasında.

Karşı cam gölgesinde yağmur.

Çocuk sesi yok, yağmur var.

Tutkun

ÖNCE Eskişehir geçiliyor. Bir demir köprü geçiliyor. Tren yarış ediyor kendi gölgesiyle. Telgraf direkleri gitmiyor Mersin'e. Çobanlar ve sürüleri. Bozkır. Kar örtüsü seyrelmiş yükseltiler en uzakta. *361* sayılı bir direk yitiyor, – olmuş olmamış gibi. Ankara yaklaşıyor kuramsal olarak. Sesleri duyulmayan köpekler saldırmaya kalkışıyor trene. Trenimiz kurtuluyor kızılderililerden, – kolaylıkla. Bulutların izleri büyük düzlükler üzerinde, – kahve falları. Geçilen makaslar, – makas sesleri. Hiç trene binmemiş berberler ve terziler, – hiç trene binmeyecek olan ve... hamsi iriliğinde bir kuş – bir an – bir tren penceresinde. Pençeleri olmayan. Ve Ankara, kuramsal olarak biraz daha yakında. Ve yaklaşılmayacak olan bir köy görüntüsü, – belki köyden bozma bir kasaba. Sürülerek paylaşılmış – gibi – tarlalar. Gün sayan toprak. Bir makas ve yanda ayrılıp ışıldayan bir – yeni – demiryolu.

Ve koşan çocuklar.

Gece

YAĞMUR, çömlekçinin ocağına incir ağacı.

Namlu ışıması, duyulmayan tetik sesi, gök gümbürtüsü.. ve gök yapısı bir makineli tüfek.

Akan gözyaşı.
İncir ağacını sulayan sel.

Mocuk

KİM camdan bakan?

"Dikkat, cam!"
Camda yağmur yok. Havada bulut var.

Yağmur, belkili.

(*Necati Tosuner Sokağı*)

HULKİ AKTUNÇ

Habeş Zerah ve Askerleri

SARNIÇLARI, kuyuları, bütün irili ufaklı tuzaklarıyla önündeki yolu düşündü. Kapılardan, dar geçelerden, taşlıklardan, artık nerelerinde kaldıysa kentin, birtakım mahzenlerden geçecek. Önce bir değnek edinmek istedi. Bir kiraz dalı.

Asamı atayım, Haliç'e doğru atayım, düştüğü yere gideyim, oradan başlayayım, dedi.

Ama dönem insanı yanıltabilir. Kiraz ve vişne dallarını birbirinden ayırt edecek bilgi bende yok.

O zaman, yerinde döneledi. Bulunan bir ağacın dalı olmalı bu. Sözgelimi, akasya dolu olursa daha iyi. Tam çiçekleri bitmeden bulayım.

Acıbadem'in oralara gitti. Bazı tepelere tırmandı. Bir yol dönümüne geldiğinde ayakları kaydı. Ayaklarının altındaki topraktı kayan. Birden yürüdüğü yolun altında, yolu bir haç gibi kesen başka bir yol gördü.

Yürüdüğü yol evlerdi, çocuklardı; at arabaları, at cambazları bu yoldu.

Aşağıdaki yolsa, uzun uzadıya ışıyıp gidiyor, sağlı sollu büyük barakalarla, yapım evleri ve fabrikalarla çoğalıyordu.

Kendimi kendim yedeyim istemiştim. Ama olmaz.

Bir akasya dalı bulayım, asa diyeyim adına. Olmaz, dedi. Çünkü aşağıdaki yol toprağı delmiş geçmişti. Ayaklarımın altından toprağı çekmişti. Evden niye çıktığımı anlatıyordu bana. Hem sessizdi. Ses, büyük yumaklara, ağır yüklere dönmüş, yol dolayı birikmişti.

Aşağı yola indim. Kan ter içindeydim. Başka zamanları ancak düşleyebilirsin sen. Onları yaşayamazsın. Kendine yeni zamanlar kurabilir misin? Haliç'in çevresinde de var. Beyoğlu'nun oralarda da. Bu aşağki yolda da var.

Asayı atacaktın ve askerler koşup onu bulacaktı. Askerlerin var mı?

(*Kurtarılmış Haziran*)

NEDİM GÜRSEL

On Sekiz Yaşın Öyküsü

"ZOR bir nakış gibi işliyorum / Liseyi ve aşkı / Hüzünden bir kanaviçeye". Önce içimden biri söyledi bu dizeleri, sonra üç kez tekrarladım : "Zor bir nakış gibi işliyorum / Liseyi ve aşkı / Hüzünden bir kanaviçeye"

Sınıfın rakam kokan havasını anımsadım? Pencereden dışarı baktığımda gözlerime yansıyan çınarın yeşilini, imtihan odasının sessizliğini, sıkıntılı yüzleri yeniden gördüm. Kâğıtların arasından fırlayan iki bilinmeyenli bir denklem boğazıma sarıldı, soluk alamaz oldum. Kendimi dar attım sokağa, çamurlara bata çıka yürüdüm.

"Mutlu yaşayacağız sevgilim / Yeniden görürsek birbirimizi". On sekiz yaşımın duyarlığında kalbim sıkışır ne vakit bu şarkıyı dinlesem. Bir adam denizden gelir, kumsal durgun gökyüzünün altında ıssızdır. Uzun saçlı sarışın kız denize yürür. Cherbourg'un ıslak sokaklarından kara, kırmızı, mavi, beyaz şemsiyeleriyle insanlar geçer. Bir vapur düdüğünde dağılır acılar.

Sevgilimle basık bir içki evindeydik. Karşımda susuyordu.

– Dün gece düşümde uzun bir yolculuğa çıktım, dedim.

Gözümün önünden o anda büyük limanlar, vagonun buz tutmuş camına yansıyan kentlerin gölgeleri geçti. Dağlar gölde dinleniyordu. Karşımdaki koltukta oturduğunu varsaydığım güzel bir kadının güneş gözlüklerinden bir katedral geçti. Sevgilim :

– Sen buralarda duramazsın, senin adın yolculuk, dedi. Bavulunu topla git buralardan.

– Senin yüzün bir kent şimdi sevgilim. Geceleri denize inen karanlık sokaklarında dolaştığım, yosun tutmuş taşlarına anlamsız sözler kazıdığım Bizans artığı bir kent. Camiler, minareler kapkara. Gemilerin, lokomotivlerin, fabrikaların dumanlarını emiyor soğuk taşlar. Senin o esmer yüzün bir kent şimdi sevgilim.

– Sen çok içtin yine, dedi. On sekiz yaşındayız bunu unutma.

Elimi saçlarında gezdirdim. Bana yasak olan gövdesine sarılmak istedim tutkuyla. Yavaşça itti. Bir süre sonra da, hiçbir şey söylemeden kalkıp gitti yanımdan. Bir öykünün ilk satırına başlamak için cebimden sarı yapraklı küçük defterimi çıkardım. İlk tümce kendiliğinden geldi : "Ölümden güzel kadın yoktur."

(*Sevgilim İstanbul*)

MEHMET ZAMAN SAÇLIOĞLU

Temizlik

ELEKTRİKLİ süpürge, gezindiği her yüzeyde farklı ses çıkarıyor. Evdeki eşyaları, eşyalardaki tozları sesle tanımlıyor olmalı. Bir yandan da, eşyaların üzerinde tozun yanı sıra yer etmiş eski sesleri topluyor olabilir. Tanımladıkları ve topladıkları, süpürgenin arkasından yine ses olarak çıkıyor; eşyaların ince oymalarında birikiyor, halıların üzerine görünmez bir sis gibi yayılıyor.

Telefon çalıyor. Süpürgeyi susturup ahizeyi kaldırdığımda, sesin telefondan değil, süpürgeden geldiğini anlıyorum. Daha önce evde yer etmiş binlerce telefon sesinden bir tanesi olmalı bu. Çalıştıkça, süpürgenin çıkardığı ses değişiyor. Bilmeyen birisi, motorun yorulduğunu söyleyebilir. Bense, yıllardır biriken sisin alt katmanlarına indiğimizden eminim. Kavgalar, çığlıklar, evin eski yaşamının sesleri...

Sonunda süpürge duruyor; motorundan ince bir duman çıkararak. Defalarca içinden geçirdiği sesleri, artık bir daha bırakmamacasına topladığını anlıyorum. Ev, tümüyle temizlendi. Süpürgeyi kalın kâğıtlara, naylonlara sarıyorum, çöpe atıyorum...

Yenilenme

YILLAR önce çekilmiş bir fotoğrafımı buldum. Elimde elektrikli süpürge, gülümsüyorum. (Hayır, sırıtıyorum, olmadık bir şey yaparken yakalanmışım gibi.) O süpürgeyi geçen gün attım. İçindeki tüm eski seslerle birlikte.

Fotoğrafa bakıyorum. Kâğıdı sararmış, biraz da kırışık. Renkler solmuş; ben, bugünkü gibi değilim. İçimden bir ses, "Evdeki eşyalar ne kadar da yeniymiş!"diyor fotoğrafa bakarken. Bir başka ses, "Fotoğraftaki eski eşyalar ne kadar yenileşmiş!" diyerek yanıt veriyor ilkine, gözlerini odada gezdirerek. Zamanın aktığını duyumsuyorum. Eskimiş dediğimiz eşyalar, akan zaman içinde, zamana uyum sağlamışlar, yıpranarak yenileşmişler; yeni bir görünüm

kazanmışlar. Yalnızca fotoğraftaki görüntü öylece duruyor; bugünümüze yabancı, eski...

Köpek

EVDEKİ tüm tozu ve eski sesleri temizledikten, elektrikli süpürgeyi sarıp çöpe attıktan sonra, eve girecek yeni sesler konusunda oldukça seçici davranmaya başladım. Doğru sesleri seçebilmek için eve bir köpek almaya karar verdim. Köpekler, kokuları, sesleri ve yürek çarpışını insanlardan iyi tanırlar. Birbirimize alışmamız zaman aldı. O, benim sözümdeki sesi anlamaya çalıştı; ben onun sesindeki sözü. Bu boş çaba, birbirimizi tanıyamamamıza neden oldu. Anlaşamadıkça o beni ısırdı, ben onu dövdüm. Sözcükler değil, ses tonları ilgilendiriyordu onu.

Her sabah, gün doğarken beni uyandırıyor. Birlikte balkona çıkıyoruz. Dallarını balkonumuza uzatmış ağaca, sonra benim yüzüme bakıyor. Ağacın, kuşun sesini dinletiyor bana; daha önce ayrımsayamadığım seslerini. Kendi sesimi git gide daha çok yadırgıyorum; içinde çok söz var. Köpeğimin kulaklarıyla duyabilmek için kolumu onun boynuna sarıp, başımı onun başına yaslıyorum; birlikte doğan güne bakıyoruz soluyarak, kalp atışlarımızı dinleyerek.

YUSUF ERADAM

Kaza Bela

ANKARA'da nereye gitsem karşıma çıkıyordu bu adam.

Onu ilk gördüğümde Botanik parkta vergi iadesi zarfı satıyordu. Birkaç zarf alıp devam ettim yoluma. Vergi iadeleri yılda bir ödenmeye başlayınca bu işi bırakmış.

Bir süre sonra Kızılay'da simit satarken gördüm onu. Sattığı simidin içinden paslı bir çivi çıktığını ona hiçbir zaman söyleyemedim. Devam ettim yoluma. Simitlerini satarken bir gösterinin ortasında kalakalmış, polisle göstericiler arasında çıkan çatışma sırasında tezgâhı bir tarafa simitleri bir tarafa dağılmış. Başına yediği bir copla bir gözünü kaybetmiş. Sigortası olmadığından ve memlekette neyi var neyi yok satıp savıp çocuklarını okutmak için Ankara'ya geldiğinden 'Fadime'nin düğününde halay çekmeye' köyüne dönememiş, Ankara'da çalışmayı bırakamamış.

Bir akşam eve dönerken, Ankara Koleji yakınında, Ahmetlerp ostanesinin yanındaki yaya köprüsünün üstünde çorap, iç çamaşırı satarken gördüm onu. Tek gözüyle dikkatle sayıyordu çorapları. Bir çift yün çorap aldım ses etmeden. Geçtim gittim yanından, onu tanımamışım gibi. Yağmurlu bir günde zabıtadan kaçayım derken bütün malını caddeyi almış götüren çamurlu sulara düşürünce bu işi de bırakmış.

Bir gün Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir evrak peşinde koşturmaya gidiyordum ki tüp geçit içinde yine çıktı karşıma. "Göz pınarları kurumamışlar için!" diye bağırarak kâğıt mendil satıyordu. Neden böyle diyerek sattığını sorduğumda, göz pınarlarının kuruduğunu, artık ağlayamadığını söyledi. Birkaç paket kâğıt mendil aldım ve devam ettim yoluma.

Yaklaşık bir yıl sonra, Ulus'ta tiyatroya giderken yine gördüm onu. Bu kez tekerlekli sandalyedeydi. Kazı Kazan ve milli piyango bileti satıyordu. Bir gözünün kör olduğunu unutmuşum. Saat kullanmadığım için oyuna geç kalıp kalmadığımı bilmiyordum. Onu tanımamıştım. Saatin kaç olduğunu herhangi birinden de öğrenebilirdim, ama bedensel özürlü birinden sorarsam saati, düşünceli bir davranış olacağını sanmıştım. Öyle ya, özürlü vatandaş hâlâ işe yaradığını düşünebilir, mutlu olabilir, ben de huzur içinde izleyebilirdim oyunu.

"Afedersiniz saat kaç acaba?"

"Sittir git be!"

O zaman tanıdım kendisini. Ne diyeceğimi bilemedim. Meğer iade ettiği

biletlerden birine büyük ikramiye vurmuş, siniri bu yüzden tepesindeymiş. Tekerlekli sandalyede olmasına sebep de damar tıkanıklığı için vurulan yanlış bir iğneymiş.

Batıkent yolunda da baktım gene o. Pil satıyordu. Bir kolu sargılar içindeydi. Tekerlekli sandalyesiyle işyerine giderken araba pazarının içinden geçiyormuş. Batıkent minibüslerinden biri çarpmış, sol kolu sandalyesinin tekeri ile minibüs arasında sıkışıp kalmış, ezilmiş. Walkman'imin pili bitmişti. Birkaç tane pil satın aldım, devam ettim yoluma.

Geçenlerde Sıhhiye köprüsü altında yine çıktı karşıma. Başına gelmedik kaza bela kalmamıştı. Hiç yılmamıştı. Her seferinde başka bir şey satmıştı ve en sonunda kazaya belaya karşı Cevşen ül Kebir duası satmaya başlamıştı otuz bin liraya.

Onu tanıdığımı söyleyince Ankara'da başına gelenleri bir bir anlattı bana. Küçücük naylon torbalar içindeki Cevşen ül Kebir'den bir tane satın aldım, ona armağan ettim. Devam ettim yoluma.

Bedenlere İnanır Mısınız?

"EFENDİM?"

"Bedenlere inanır mısınız?" dedi yeniden. Sırf huzurumu kaçırmak için gelmiş olmalıydı. "Yoksa sizce batıl itikat mı bu?"

Kafasına atacak bir şey bulabilsem kendimi tutamazdım belki de. Ama, neyse ki, bu âlemde öyle bir şey yoktu. Zaten onun da kafası yoktu. Her iki anlamda da kafasızdı.

Aslında isteyen istediğine inanabilir. Bana ne! Öte yandan, bu saçma inancı bir türlü içime sindiremiyorum. Kendimi bildim bileli. Kim bilir ne zamandır.

Herkes sadece kendi geçmişiyle ilgili ahkâm kesse haydi neyse. Ama benim başıma da musallat oluyorlar. Bu ilk değil ki! En berbat sorulardan biri bu. "Bedenlere inanır mısınız?"

İşte tekrar sormuştu!

"Benim inanıp inanmamam sizin için önemli mi?" dedim.

"Belki sizin için önemlidir."

"Beden diye bir şey varsa bile benim haberim yok," dedim, güya sakin.

"Yani her şey dedikoduyla yalandan mı ibaret?"

"Kimseyi suçlamak niyetinde değilim," dedim. "Ama gerçek şu ki benim hiçbir bedenle ilişkim yok. Hiç olmadı. Hiçbir beden çağırma seansına da katılmış değilim."

"Hiç mi?"

"Hiç."

"Peki ya kendi bedeniniz? Kendi bedeninizle de mi ilişkiniz olmadı? Etmeyin, canım!"

Birden uyandım : "Siz casus musunuz?"

"Yoo. Siz aptal mısınız?"

Böyle bir diyalogda, bu noktada, garsona dönüp bir viski veya rakı daha isteyebilirdim. Ama tabii öyle şeyler yoktur, buralarda. Zaten garson falan da yok. Peki ama zihnim ne diye hep olmayan şeylerle meşgul? Neyse. Bir de ben köşeye sıkıştırmaya kalkmayayım kendimi. Şimdi direnme vakti.

"Belki de hakikat vaktidir."

"Lütfen iznim olmadan zihnimi okumayın."

"Lütfen iznim olmadan yalan söylemeyin."

"Haksız bir soruya karşılık yalan söylemek meşrudur," dedim. "Kaldı ki

ben doğru söylüyorum. Hiçbir bedenle ilişkim olmadı. Beden denen bir şeye de hiçbir zaman sahip olmadım."

Tuhaf bir susku yaşadık. Ürperdim. "Ne yani," diye yüklendim, "vaktiyle vücudum vardı da ben mi farkına varmadım?"

Bir gülümseme titreşimi algıladım. Muhatabımla ilgili son anım bundan ibaret.

Beni sarsmak isteyen bir salak daha gelip geçmişti. Normal var oluşuma dönmeliydim. Döndüm de. Sanırım.

Peki ya siz? Bedenlere inanır mısınız?

Kendi bedeninizi çağırdınız mı hiç?

11-12 Temmuz 1997

ALİ CENGİZKAN

Öğle Suyu

3

Nerden?

Babam demişti ki, öğle suyu yaramaz bahçeye! Hortumu bırakıp kendimizi atmıştık gölgeye.

Bozkır bilgeliği... Yine de akıllanmamak gerek. Şimdi bu satırları karalarken kardelenler, yalı çapkınları, ispinozlar, ladinler, kardeş yılanlar, kamışlar, süsenler (tümü de farklı mevsimlerin canlısı, ama aynı anda anmamdan bellidir akraba oluşumuz) ve benzeri nebatat ve hayvanatın kefareti olarak ütopik bir enayi saymalıyız kendimizi.

Umarsız öğle sıcağında şu umarsız akıl uygarlığının, sanki su vermekteyim, umarsızca, ağaçlara...

9

Dülger takımı. Mahalle, satıcılarının elinde. Kimse de bilmiyor sağını ve solunu ve kural tanımaz bir karanlıkla yaşıyor hoptirinam dünya. Sen çabala kural koymaya.

Ama dülger dülgerdir işte, ormanı yaşanacak bir cennet gibi değil, yaşatacak bir odun deposu olarak görür; şunu hendese bilgisine karıştırır sık sık ve endaze : Derslerin kesilmesi.

Kuş seslerini testereden ayrıştırmak?

Nasıl karıştırmalı? Olsa olsa mobilya yapan ustanın ıslığı. Uçurumun yanındasın ve fırtına içindeki denizin tatlı köpürüşü, hayal köprüsü.

Toprak, Veysel'in sadık yari, kentlinin ağız suyu...

18

Bize bağışlanan bu yolculuk hep bir saygı duygusuyla döşer yollarını. Harita, taşınan yolculuk nevalesi; pusula, şaşmaz bir kuzey yıldızı; besin, görüp gezdiğimiz dünya parçası; zevk, bir molada dinlediğimiz cırcır sesi olduğundan, birden anlarız yol ve yolculuğun mizansenini.

Yolu yaptıkça yolculuğu, yolculuk ettikçe yolu yapıyoruzdur ki doğa şaşar bu işe. Kendisini dekor gibi duyumsar ama biz biliyoruz onun baş rolde oynadığını...

Yoksa niçin söylemiş olalım bu şiiri şu erken bahar gününde, kar toprağın derinliklerini sularken ayaklarımız çamur içinde, bulutları ve rüzgârı ve yansıyan sesleri dinlerken, şu otuz küsur yıllık çınarın altında? Yapraklanacak ve kuşları çağıracak susuz çöllerden.

26

Sürekli kar ve yağmurdan sonra toprağın derinliklerine inen hayat suyu kimi besler : Seni, beni, herkesi... Zaten her hayat suyu bir iksir değil midir şiir benzeri : içimizdekini boşaltan; bize rahat bir kıvanma olanağı tanıyan; köstebeğin yeraltında ilerlerken bir yandan, bir yandan da yer üstünde tümsekler yaratmasını sağlayan (nefeslenme ve kaçış ve havalandırma kuleleri; ama biz semiotik kipinde anlarız onları; doğrudur da); bir bilme ve sezme ikilemini abartarak yaratmamızı yaşatan...

Neyi biliriz ve neyi bilmeyiz, farkında mıyız? Gerçekten herkese ne kadar gerçektir, hangi parçasıyla? Az önce bastığım kuru otların on santim yanından hızla deliğine zıpkınlandı yeşil bir yılan... Yuvası olduğunu bilmiyordum ama bir olgular-rastlantılar yumağıdır doğa : Bir metindir, hangi parçası tasarlanarak yazıldı, hangi parçası kendiliğinden ve 'doğal', hangi parçası neredeyse bir tarih dersi, hangi parçası yaşamsal önemde deneyim?

Soru işaretleri soruların kendisinden daha fazla... Bu metin hızla soktu ayak bileğimi yuvasına kaçmadan önce.

HÜRRİYET YAŞAR

İki Kişilik...

BİR DE o oynasa da görsen, derlerdi.
Her düğünde söylerlerdi.
Hele bunu... Hele bunu... O oynasa da görsen, derlerdi.
Her oyunda söylerlerdi.

Ona duyurmadan söylerlerdi.
Bilenler yaşıtlarıyla bakışır, bilmeyenlere üzülürlerdi.

Torunlarından birinin düğünüydü.
Bir masadan bir masaya hoş geldinlerde.
Dinçti. Yürüyüşü yardımsız, beli hafif büküktü.
Tertemiz, ak tülbentinin mavi oyalarından, ak tüyleri uzamış kırmızı yanakları taşardı.

İki kişilik bir hava üfledi zurnacı.
Davulcu, çubuğunu, tokmağın vuruşlarında zın zın öttürdü.
Kalktı bir delikanlı, gitti, elini öptü; çekti, oyunu gösterdi.

Değişti yüzü. Sağa sola bakındı.
Hemen koştular. Bilecek yaştaydılar. Delikanlıyı uzaklaştırdılar.

Bilmez misin, dediler, eşi öldükten sonra, oynamamış derler.

MURAT YALÇIN

Kısaltılmış Öyküler

DDT

"SENİNLE görüşmek bana acı veriyor... Senden nefret ediyorum... Nefret etmekten de nefret ediyorum... Sonra kendimden nefret ediyorum..." dedi. "Yok mu bunun ilacı?"

İki dünya arasında suskun ve ketum, iki (üç?) yaşamım olduğunu farkettim birden; bebeklerin artık dışarı çıkarılabildiği o ilk sıcak bahar gününde. Yüreğim acıya durdu!

"Soğuk kanlı ol, bir böcek gibi..." diyemedim. Çünkü onlar da ezilir.

km.

FARLARIN aydınlattığı levhalarda kilometreyi gösteren rakamlar sürekli büyüyordu. Varacağı şehrin değil, ayrıldığı şehrin uzaklığı yazılıydı...

M. Ö.

ALTINDA konuştuğumuz ağaca konuşuyor şimdi... Kuşlar M.Ö. de vardı. Onlar hiç değişmedi. Hep uçtular. İnsan soyu hep yürüdü. İnsan, bin yıllar boyu kuşa özendi. Ama 'kuş gibi' olamadı. Kuşkuları vardı çünkü, kuşatılmıştı bir yığın şeyle. Her neyse...

İnsan, yol alırken bile, bir geminin ya da bir trenin kuşetinde uyuyabilir. Kuşlar uçarken uyuyamazlar. Sadece uçarlar!

AYŞEGÜL GÜRDAL

Kedi

BİR HAFTA sonu rüyası. Acı bir uyanış, telefon zili. Kesik konuşmalar, kapandı.

Dışarda yağmur yağıyor, kedi ıslak tüylerinin telaşıyla bir saçakaltı buldu kendine. Kediye seslenmek istiyorum. Sanki, eski bir tanış görmüş gibi. Tuhaf bir yanılsama, seslenirsem gelir mi? Neden olmasın. Onun beni ne olarak gördüğünü biliyor muyum sanki. Kendi değersiz varlığımı bir kediden bile kıskanacak kadar açım bu yalancı dünyaya.

Sözcük oyunları hepsi bu. Bizi ayıran duvar.

Kedi duvarın üstüne çıktı. Yıldızları seyrediyor, ben de kediyi.

Hepimizi saran aynı gök değil mi?

Duvar

YOLDA yürüyorum, bir şey birden durdurdu beni.

Sanki, görünmez bir duvar vardı, önümde akıp giden yolu bölen. Zamanı hissettim. Bir varlıktı bana bakan ve, dön, diyordu, geç kalmadan kendine.

Kalakaldım yolun üstünde. Bir başıma. Arkamdan iten neydi öyleyse beni, sürgit.

Heyecanlandım, küçük bir yalan uydurdum kendime. Geçmişim beni itiyordu, öyleyse yaşıyordu, ki ben geleceğe önümdeki o kapıdan geçmişimi sırtımda bir pelerin gibi taşıyarak girecektim – SIKIŞTIM – Öyleyse dedim kendi kendime, DUVAR benim.

***

HER gece yatmadan önce yaptığı gibi tabancasını sildi, okşadı. Yatağının başucundaki komodinin üzerine, telefonun hemen yanına bıraktı. Gece telefon çaldı. Eliyle uzandı. Tetiği çekip, Alo, dedi.

***

ARKADAŞINI saatlerce bekledi. Gömleğini çıkartıp gömleğiyle dans etmeye başladı. Gelmeyeceğini anlayınca şaraptan birkaç yudum alıp yattı. Gece evin önünde park etmeye çalışan bir araba sesi duyduğunu sandı. Balkon kapısına yöneldi. Düştü.

***

DALGAKIRANIN en uç noktasındaydılar. Kadın birdenbire adımını attı. Kanıtlamak istiyordu. Onu da çağırdı, birlikte karşıdaki adaya doğru yürüyerek uzaklaştılar.

ALMILA ÖZDEK

Telefon

ODANIN havasızlığı sıkıntılı. Kalkıp pencereyi açsam... Çalışma masamdan pencereye dört adım var, üç de olabilir. Ya da çalışma masamdan pencereye ulaşmak için ağır sandalyeyi masama dayanıp itmek, gündüz çevikliğini çoktan kaybetmiş vücudumu kaldırmak, kısa ve her gün biraz daha şişen bacaklarımla pencereye yürümek, yüklenerek pencereyi gerilmiş kasasından kurtarmak... var. Pencereyi açınca solunamaz derecede kirli bir hava burnuma dolarsa ne âlâ, irkilip kendime gelirim. Peki ya biraz önce rüzgâr çıkmış ve arkasında kalorifer issiz, taze kokulu bir hava bırakmışsa? O zaman biraz geceyi seyrederim belki, sonra da Alper'in beni bırakıp gittiğini, ama bu sefer fazla üzülmeden ve ağlamayı aklıma bile getiremeden hatırlarım, çünkü taze kokulu gece daha baskındır o anda, hatta yüzümde olgun bir gülümseme bile olur belki. Biz neler görmedik mi, biz çok şey gördük, ben çok şey gördüm – gördüklerimi anlayabildim mi acaba? –

"'Niye aramadın lan,' diye sormayacak mısın?"

"Niye aramadın?"

"Lan..."

"Peki, lan..."

"Bugün dükkâna mal geldi, on beş kutu mal taşıdım, belime ağrı girdi. Seninle sinemaya gitseydik bile ağrıdan duramazdım."

"Uyursan geçer."

"Uyuyayım mı yani şimdi?"

"Uyu tabii, durduğun kabahat."

"Bak çok özür dilerim, benim yüzümden evde kaldın bu gece, ama bugün çok koşturduk."

"Tamam canım bir şey demiyorum ki sana. Bir an evvel uyu da dinlen."

"Kızmadığına emin misin?"

"Yok, ne kızayım ki. Bak şimdi yemekteyim, seni sonra arayayım."

"Ne yiyorsun?"

"Balık."

"Bak o balık soğusun umrumda değil, tamam mı bak, dinle, çok özür dilerim, kusura bakma."

"Off Alper, bakmıyorum dedim ya, hadi annem beni yemeğe bekliyor."

"Yemekten sonra ara ama..."

"Tamam tamam, hadi görüşürüz."

Yemekten sonra aramadım, tam iki buçuk saat sonra aradım. Aslında o kadar da kızmamıştım...

"Uyu dedin ya, uyuyordum işte."
"Belin çok mu ağrıyor?"
"Hıı..."
"Yarın dil kursuna gidecek misin?"
"Giderim herhalde, iyi uyursam..."
"Bütün işi niye sen yapıyorsun ki, dükkânda yardımcı yok mu?"
"Vaar..."
"Eee..."
"Eee öyle..."
"Yarın yine dükkâna gidecek misin?"
"Hıı, erken kalkmam lazım."
"Seni tutmayayım o zaman."
"Hıı..."
"Hoşça kal Alper."
"Hadi güle güle."

Herhalde o da o kadar kızmamıştı ama... *Neyse, en iyisi gidip pencereyi* açayım. Hava inşallah temizdir.

ANLIK KURMACA

CHARLES BAXTER

Zaman açısından bu öyküler zamanı hızlandırmakla kalmıyor, aynı zamanda yavaşlatıyorlar da. Bu öykülerde genelde şiirle bağdaştırılan, zamanın durması olarak düşünülebilecek, askıda kalma anları vardır. Olgular dünyasında ayrıntılar neyse, bir anın zamanın akışındaki yeri odur.

BİR AN büyük bir kitabı okurken uyuyakaldığınızı düşünün. Ve bu kitap da *Savaş ve Barış* ya da *Suç ve Ceza* ya da *Moby Dick* olsun, hiç fark etmez, yeter ki elinizdeki kitabın ekinsel saygınlık açısından ezici bir ağırlığı olsun. Ancak her nedense ortalara doğru dikkatiniz dağılır, ya da çarpışacak gücünüz kalmaz, ya da ev olarak tanımladığınız yerin başka bir bölümünde suratını asan bir kişiyle birinci sınıf bir kavgadan yeni çıktığınız için yorgun ve kızgınsınızdır. Neden ne olursa olsun, uyuyakaldınız işte. Okuduğunuz o kalın kitap yere düşer. Ağır bir kitap olduğundan yerçekimi üstüne düşeni yaptığında bir düşme sesi yankılanır. Bu ses sizi uykunuzdan fırlatır. Kafanızı kaldırırsınız sersem sersem. Kendinizi (bir kez daha) suçlu hissedersiniz. Geçici de olsa, Yazın Sınavından çakmışsınızdır. Dikkat toplama yeteneğinize bir şeyler olmuş (bunu zaten biliyordunuz). Belki de siz televizyonun en büyük kurbanlarından birisiniz. Bu saygın kitabı yeniden elinize alıp zorlamaya devam edersiniz. Belki de böyle bir şeye hiç girişmezsiniz bile.

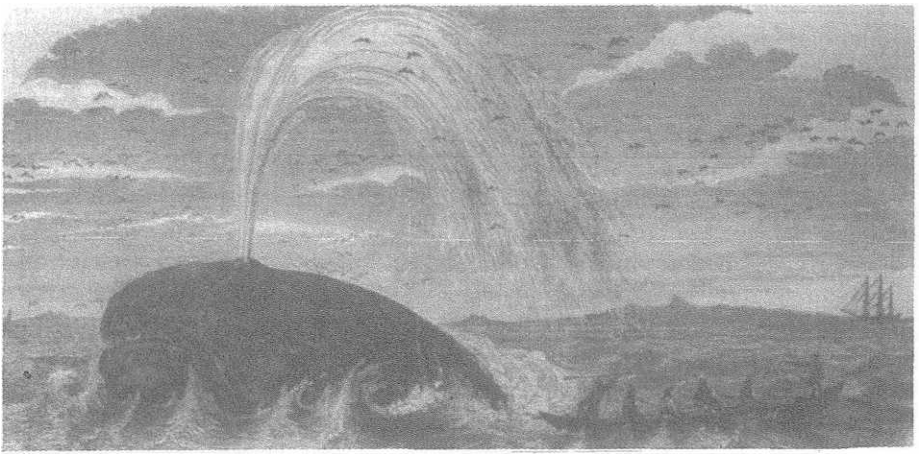

Herman Melville'in Moby Dick'i : Okuru sınava çeken, anıtsal romanlardan...

Bu noktada bir itirafta bulunmalıyım : Ben de birkaç ünlü yazarı okurken uyuyakaldım. Uyandığımda da suçun bende olduğunu düşündüm; ve yazında uzunluk uzlaşımı konusunda belli belirsiz bir merak uyanmaya başladı içimde. Bu yazarların yapıtlarını severek okudum; ancak zaman zaman yapıtlarının uzunluğunun nedensiz, ya da daha da kötüsü, yapay olduğu düşüncesi saplandı beynime. Batı yazını geleneğinde, en azından roman türünde, uzunluğun derinlikle eşanlamlı olduğuna (bu yatayın dikey ile karıştırılmasıdır, lütfen gözden kaçırmayın) ve en nitelikli yazın örneklerinin oylumlu olması gerektiğine inanmışızdır. Ya uzunluk, çok uzunluk, gereç açısından her zaman gerekli değilse, yalnızca yazarın beğenisi ya da isteğinin dayattığı, yayılmacılığa, imparatorluk kurma eğilimine ve kahraman bireyin tasarlanmasına koşut bir uzlaşımsa? Ya uzunluk bireysel düzyazı biçemi kadar yapay bir yazı özelliğiyse? Belki de uzunluk yazar ile okur arasındaki ilişkiyle bağlantılıdır; o zaman uzunluk yazar ile okur arasında belirli bir şeyi uzun süre yürütme konusunda yapılan, tıpkı evlilik gibi, bir tür anlaşma ya da işbirliği olabilir. Ya da yalnızca yazarın baskın çıkma (üstünlük kurma) çabasının bir göstergesi...

Belki de uzunluk yazar ile okur arasındaki ilişkiyle bağlantılıdır, o zaman uzunluk yazar ile okur arasında belirli bir şeyi uzun süre yürütmek konusunda yapılan, tıpkı evlilik gibi, bir tür anlaşma ya da işbirliği olabilir. Ya da yalnızca yazarın baskın çıkma (üstünlük kurma) çabasının bir göstergesi olabilir.

Çok kısa (kısa kısa) öykü konusuna sinsi sinsi yaklaşıyorum, bunu karşıtlıklar kurarak, romanların neler yaptığından söz ederek gerçekleştirmeliyim, çünkü roman türü ne yaparsa, bu kısa öykünün genelde yapmaktan kaçındığı şeydir zaten. Roman biçimiyle bağdaştırdığımız niteliklerden biri uzun uzadıya törel seçimlerin eyleme dökülmesidir. Bu eylem genelde bir birey ve bir yer üzerinde yoğunlaşır. Lisede bize okutulan romanlarda birileri erginleşir, ya da evlilik konusunda karar vermek zorundadır, ya da bir servet kazanır ya da yitirir, baştan çıkarılır, ya da karanlık ve aydınlık güçlerle pazarlığa oturur. Okumaktan aklını yitiren Don Quijote bile seçimler yapar. Belirli türden bir şövalyelik yapmayı seçer. Sonuç tuhaf bir trajikomedidir. Ahab da belirli türden bir kaptan olmayı seçer.

Bu romanların çoğunun ele aldığı törel sorunlar biçimlenmiş bir şekilde bize ulaşır : Lily, iğrenç tavırlarına ve gizli kapaklı işlerine karşın yığınla parası olan ve böylelikle kendisini erdemli ve iğreti görgüden kurtaracak olan çirkin Rupert ile evlenmeli midir? Bu tür törel ikilemler roman biçimine üç yüz yıldır, o kendine özgü gücü, okurun ilgisini zorlama gibi bir güç vermiştir. Gatsby ve Raskolnikov ve Jane Eyre koşulların ve törel seçimin kahramanlarıdır. Yazınsal bir biçim olarak roman, özellikle uzun roman, büyük ölçüde, kahramanlarının korku ve tutkularının geleceklerine yansıyan sonuçlar doğuracak kararları aldıkları anlara bağlıdır.

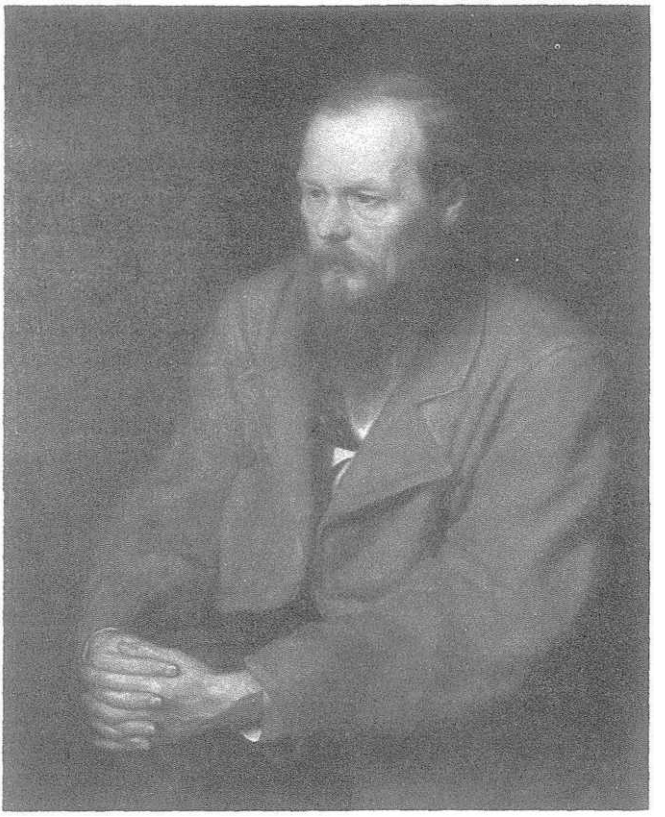

Dostoyevski (1821-1881) : Çehov bile arkadaşı Suvorin'e yazdığı bir mektupta Dostoyevski'nin romanlarının gereğinden daha uzun olduğunu söylemiş.

Olay örgüsünün kurulması genelde, Henry James'in "daha ince ayrımlar" olarak adlandırabileceği, bizimse ruhbilimsel yan diyebileceğimiz şeye, yani en geniş anlamıyla bireysel seçimlerin ve durumların duygusallıkla renklendirilmesine bağlıdır.

Ve, bir zamanlar bir arkadaşımın dediği gibi uzun bir romanı okumak biriyle bir ilişki yaşamak gibidir; bir gecelik bir kaçamak değildir.

Olağanüstü bireylerin uzun bir zaman dilimi boyunca törel kararlar verdiği bu dünya, yazında derinlik olarak nitelendirilir. Özellikle Amerikalılara göre, yapıtların büyüklüğü, sadece boyutla, eldeki gereçlerin yayılmasıyla ilgilidir. Ancak arada sırada kuşku duymaya hakkımız var. Çehov bile arkadaşı Suvorin'e yazdığı bir mektupta Dostoyevski'nin romanlarının gereğinden daha uzun olduğunu söylemiş. Dostoyevski'nin romanlarının kendini beğenmiş ve gösterişçi olduğuna inanıyordu. Bunu belirleyen, bir anlamda gerçeğin nerede olduğu konusundaki bakış açımızı yansıtıyor. Çok kısa öykülerin belirgin özelliği büyük kahramanların büyük kararlar verdiği bir dünya olmaması. Bu kısa, ağzı sıkı, özenli öykülerde başka bir dünya yazına giriş yapıyor. Bu dünya hem yabancı, hem de bildik.

Kurmacanın minyatür evrensel panayırı olarak sunulan bu öykülerde okur Hindistan'dan Kanada'ya, sonra da belki geri dönüp Çin'e doğru yol alırken bu öykülerin aydınlatıcı, eğlendirici ve, kuşkusuz, çok kısa olmaları dışında ortak ne gibi özellikleri olduğunu merak edebilir. Evet, bunlar çok kısa öyküler – e ne olmuş yani? Boyları ölçülürken birbirine yakın boyda olan insanların duvardaki aynı noktaya geliyorlar diye aynı olmalarını bekleyemeyiz. Elmalarla portakallar

da hemen hemen aynı büyüklüktedir, ama sonuçta biri elmadır, öteki de portakal. Öyleyse niçin uzunluğu üç ile beş sayfa olan bir öykünün başka bir ekinsel yaşantıda iki, üç ya da on bin kilometre uzakta yazılmış olan başka bir öyküyle ortak noktaları olsun?

Bu öykülerin paylaştıkları ortak özellikler varsa, bu özellikler bir yazarın çok küçük bir boyutta anlattığı öykü türüyle bağlantılıdır. Bildiğiniz en kısa öyküyü düşünün. Bu belki de çok kısa bir anı. Belki de öykü anlık bir bunalıma ilişkindir, bu bunalımda kahraman *harekete geçmekten* çok *tepki* verir. Bu önemli bir ayrımdır. Kahraman tepki verdiğinde, durum kahramandan daha geniş boyutlu ve daha güçlüdür. Üstelik, daha kahraman yokken durum vardır ortada. Tepkiler tam olarak birer karar ya da seçim değil, daha çok istemsizdir. Belki de bilinçsiz seçimlerdir bunlar. Belirli bir bireyin davranışından çok bir bütün olarak insanların davranışları konusunda bilgi verirler bize. Geleneksel kısa öyküde baş kahraman genelde bir tür seçme hakkına sahiptir, ya da en azından bir seçim yanılsamasına. Bu koşul bir anlık bir sezgiye yol açabilir. Ancak *bu* öyküler törel seçim ya da ruhsal eğilimleri sergileyen eylemler değildir. Bunlar daha çok şamata ya da panik durumları ile ilgilidir.

Başka seçeneği kalmayan birey ya da grupların harekete geçmek zorunda olduğu durumlarda, eylemleri törensel özellik kazanır. "Törensel" derken insanların düşünmeden verdikleri tepkilerden söz ediyorum, en azından bilerek seçim yaptıkları ya da yaptıklarından kesinlikle sorumlu olduklarını duyumsadıklarını akıllarının ucundan geçirmeden yaptıklarından. Bu kahramanları bunalım anlarında çetrefil bir neden sonuç zinciri yönetir. Bu kahramanlara birden ve etkili bir biçimde gerilim uygulanır, buna anlık gerilimin kurmaca ürünleri de denebilir bir bakıma.

Çok kısa öykü konusunda genelde zaman kavramı tartışılır. "Kısa" genelde "kısa süren" anlamında algılanır sıklıkla. Peki ya uzam? Ya çok çok kısa öyküler kalabalığın yaşamın kaçınılmaz bir parçası olduğu kitle toplumlarının ürünleriyse? Uzamsal olarak roman bir malikâne gibidir; çok kısa öyküyse yirmi üçüncü kattaki tek kişilik geniş oda.

Görünürdeki bu kararlılıktan umulmadık küçük patlama anları doğar. Bu anlarda olağanüstü durulukta sezgiler oluşur.

Sanki on dokuzuncu yüzyıl romanının yayılmacı niteliğinden, indirgenmiş coğrafyaların özellikleri olan törensellik, kendiliğindenlik, gülmece ve bağışlama gibi özelliklere doğru bir yönelme görülür öykülerde. Çok kısa öykü konusunda genelde zaman kavramı tartışılır. "Kısa", genelde "kısa süren" anlamında algılanır sıklıkla. Peki ya uzam? Ya çok çok kısa öyküler kalabalığın yaşamın kaçınılmaz bir parçası olduğu kitle toplumlarının ürünleriyse? Uzamsal olarak roman bir malikâne gibidir; çok kısa öyküyse yirmi üçüncü kattaki tek kişilik geniş oda. Bugünlerde daha fazla insan, malikanelerde yaşamaktansa küçük dairelerde yaşıyor. Sonuçta geleneksel romanın yayılmacı

benliğinde toplumsal öykülerdeki biz ve onlar kullanımına doğru bir kayma olabilir. Beyzbol sahalarında, oluklarda, bir iğnenin başından daha küçük noktalarda geçen öyküler çıkıyor ortaya. Bu öyküler yaşamımızın boyutlarıyla ilgili şeyler anlatıyor bize, bu küçülmenin gerçekleşmesinden çok yakınlığın ve toplum oluşturmanın artması demek. Sanki öteki bölgelerle aramızda bulunan bütün sınırlar daha da yaklaştı, biz de daha dar ruhsal uzamlarda yaşıyoruz.

Her şey daha da yakınlaştıysa, ne tür ödenceler bekleyebiliriz? Bu öyküler bir kanıt oluşturuyorsa eğer, karşımıza çabukluğun erdemi çıkar : gülmece, gerçeküstücülük, ve bir parça da kuşkuculuk. Kuşkuculuk açıklamayla ilintilidir. Artık açıklamalar da yeterince açıklayıcı değildir. Yetkililerin açıklamaları resmi yalanları andırır, ciddi biçimleriyle bile gülünç kalıyorlar. Tam olarak gerçeği bilmiyorsanız, söyleyeceklerinizi kısa olarak söyleyebilirsiniz. Böylece boyut bahanesini de yıkabilirsiniz. Yazarlar devrişim kurmacasını sunmaya başladılar bize; "Ya..." ile başlayan ve "öyleyse..." ile biten kurmaca.

Benzer bir biçimde, bu tür öykülerin kısa ömrü göz önünde tutulacak olursa, çılgınca olasılıklar bile olabilirliğe ve hatta kaçınılmazlıklara dönüşür. Bu öyküler ayrıca Aşırı Ciddiliğe karşı bir panzehir. Sanki kurmaca yazının dev benliği insan boyutuna dönüşmüş. Bu öyküler dümdüz ve etkin, ezilip büzülmeden dürüst ve geçmişe duyulan özlemden bir iz bile taşımıyorlar. Gösteri ve saldırı "kitsch"inden uzaklar. Gücün ve parıltının uyuşturamadığı bu öyküler cinsel ve anamal edinme düşlemlerini anlatmıyor (çünkü anlatamaz zaten); bunun yerine zaten bildiğimiz şeyleri anlatıyorlar, gerçeğin önümüzde, karşıda, köşede, ya da burada, burnumuzun dibinde, yaşamımızın o anki ayrıntılarında olduğunu söylüyorlar. Bu öyküler bize zekâ yoğunluğunun boyutla ilgisi olmadığını, kişinin dikkatinin niteliğiyle ilgili olması gerektiğini gösteriyor.

Çok kısa öykülere duyulan bu dünya çapında ve kalıcı ilgiden (yine) televizyonun sorumlu olduğunu düşünmemiz gereksiz. Kimse sonelerin ya da haikuların okurun yöneltebileceği dikkat süresinin kanıtı olduğu savında bulunmamıştır.

Son günlerde çok sayıda eleştirmen okurun verebileceği dikkatin ömrü konusunda duyarlı davranıyor; bunlar çok kısa öyküleri ekinsel çöküşün göstergesi, tembel okurlar için hazırlanmış şekerleme, karla kaplı çikolata olarak değerlendiriyor. Ama bu öykülerin çoğunda okurun dikkati zorlanıyor ve bu dikkatin süresi niteliği kadar önemli görülmüyor. Çok kısa öykülere duyulan bu dünya çapında ve kalıcı ilgiden (yine) televizyonun sorumlu olduğunu düşünmemiz gereksiz. Kimse sonelerin ya da haikuların okurun yöneltebileceği dikkat süresinin kanıtı olduğu savında bulunmamıştır. Kısa dikkat süresi tartışması Victoria döneminin kalın romanlarını tek ciddi yazın biçimi olarak değerlendiren İngiliz eleştirmenler tarafından ortaya atılmış olabilir; kısa dikkat süresinden söz etmekse bir okur-suçlama biçimidir.

Zaman açısından bu öyküler zamanı hızlandırmakla kalmıyor, aynı zamanda

yavaşlatıyorlar da. Bu öykülerde genelde şiirle bağdaştırılan zamanın durması olarak düşünülebilecek askıda kalma anları vardır. Olgular dünyasında ayrıntılar neyse, bir anın zamanın akışındaki yeri odur. Bence gelecekte yerleşeceğimiz dünyada anların ve ayrıntıların önemi gittikçe artacak. Denetim sürekli insanın elinde değilse, bir elimizde komedi, ötekinde de uzun süreye yayılmış anlar kalır.

Bu öyküler ayrıca bilgiden bıkma, veri-bulantısı, her an bilgiyle çevrili olma duygusuna bir karşılıktır. Amaçlanan etki daha büyük, daha iri veri parçaları değil, (bu düşü bilime bırakabiliriz) bir incelik ve yalınlıktır. Bu öykülerin bir bölüğü bilgisayara karşı yazında gösterilen ilk tepkidir. Bilgisayar oldukça çok sayıda insanın bilgiden bunalmasına yol açtı, çünkü gün boyu bu bilgileri kullanmak zorundaydılar.

Şu ana kadar yazdıklarıma bakıyorum da, çok kısa öykünün biçiminin benim anlattıklarımdan daha gizemli, daha çok yönlü olduğu konusunda bir duygu var içimde. Ancak bu, bu biçimin herhangi bir kişinin bu konuda görüşleriyle özetlenemeyeceği anlamına geliyor. Bu tür öykülerin okura çekici gelmesinin nedeni birçok değişik boyutun eşiğinde durmalarıdır : bu öyküler şiir ile kurmaca, öykü ile taslak, kehanet ile anımsama, kişisel ile kalabalık arasında. Stuart Dybek'in de söylediği gibi, bu öykülerin ne olduğundan ve bunlara ne ad vermemiz gerektiğinden kimse emin değil. Bu da demek oluyor ki biçim olarak bu öyküler açık uçlu ve bir gizilgüç oluşturuyorlar. Sonu kestirilmeyen, gülünç, ve kesinlikle akılda kalan bu öyküler ciddi Efsane Kurmaca dünyası için doğru olmayabilir, ancak haklı nedenlerden dolayı doğru bunlar. Uzunluk her zaman ciddiyet demek değildir; kimi zaman sadece bir öykünün ayakta durabilmek için ne kadar bilgiye gereksinim duyduğuyla ilgilidir. Çağdaş dünyada saat başı artan gürültü ve sizi sözcüklere boğmaya çalışan insanlar düşünüldüğünde, bu öyküler muhteşem bir oyun oynuyorlar, olup bitene göğüs geriyorlar ve çenelerini kapatıyorlar. ⊠

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

Robert Shapard'ın yazısı, *Sudden Fiction International* adlı kısa kısa öykü seçkisinin "Giriş" yazısı olarak yazılmıştır (W. W. Norton &Company, 1989).

KISA KISA : ANLIK ÖYKÜ

ROBERT SHAPARD

Adın ne değeri var? Şu gülün adı değişse bile
Kokmaz mı aynı güzellikte?
(*Romeo ve Juliet*, II., II.,
Çeviren : Özdemir Nutku)

BU SEÇKİDEKİ bütün öykülerin uzunluğu bir sayfa ile beş sayfa arasında değişiyor. Hepsi de Amerikan yazarların kaleminden çıkmış öyküler. Bir kısmı bildik, ama öykülerin büyük çoğunluğu son yıllarda yayımlanmış.

Çok yeni olmaları ve kimi zaman da çağcıl öykü anlayışıyla aralarında çok büyük farklar olması nedeniyle, bu yapıtlara başlangıçta ne ad verilmesi gerektiğini kimse bilmiyordu. Kısa kısa öyküler mi? Kurmacalar mı? Ya da bütünüyle farklı bir şey mi? Yazın eleştirmenleri şu ana kadar bu konuda pek bir şey söylemedi. Bu nedenle bunları yayımlayan editörlere ve özellikle de bu öykülerin yazarlarına. Nedir bunlar? Neden bu tür öykülerle bu kadar sık karşılaşmaya başladık? diye sorduk. Araştırmalarımız sonucunda bu kitabın ilk biçimini "Blastexs" ("Patlangaçlar") geçici başlığıyla gönderdik.

"Patlangaçlar" mı? Evet. Bu terimden o kadar emin değildik, ama işe yarayabileceğini ve kuşkusuz akılda kalıcı olduğunu düşündük. Çalışma metinlerinin arasında bu yapıtlarla ilgili görüşlerimizi içeren bir giriş yazısı da vardı. Başlagıçtan itibaren çok kısa olan her türlü kurmaca örneğine açıktık. İster düzyazı taslağı, ister düzyazı şiir, ya da adlandırılmamış başka bir tür olsun, çok geçmeden bu yapıtların en iyi örneklerinin, en doyurucu bütünlük taşıyanlarının ve genelde de en çarpıcılarının bu öykü türünün kapsamına girdiğini gördük. Bu oldukça rahatsız ediciydi; çünkü bazı okurların, bu kısa kısa yapıtların, kendileri için önem taşıyan tek tür olan çağcıl kısa öykünün parçacıkları olduğunu düşünerek bunları göz ardı edebileceğini biliyorduk.

Kısa öykü Amerika'da o kadar başarılı olmuştur ki birçok insana göre ulusal bir tür biçimine dönüşmüştür : İtalya için opera neyse, Amerika için kısa öykü odur. Bu örnek olarak alındığında, kısa kısa öykü denen şeyin kısa öyküden çok daha genç olduğunu düşünmek akla yatkındır.

Tür on dokuzuncu yüzyıl boyunca gelişmesini sürdürmesine karşın, Brander Matthews, 1901'de kısa öyküyü bir tür olarak romandan ayıran ve gerçekte de kısa öykü terimini ilk kullanan kişi olarak anılır. Kısa öykü Amerika'da o kadar başarılı olmuştur ki birçok insana göre ulusal bir tür biçimine dönüşmüştür : İtalya için opera

neyse, Amerika için kısa öykü odur. Bu örnek olarak alındığında, kısa kısa öykü denen şeyin kısa öyküden çok daha genç olduğunu düşünmek akla yatkındır. Kısa-kısalar bir alt kategoridir. Belki de bir alt-alt-kategori oluştururlar.

Kuşkusuz bunlar çok gerilerde kaldı. Kısa kısa öykü ismi göreceli olarak yeni olabilir, ama türleri olan mesel ve fabl, söylence ve vaazlardaki kıssalar kadar eskidir. Çok alıntılanan klasik kısa kısa örneği Petronius'un "Efes'in Dulu" hiç azımsanmayacak bir ilkörnektir. Ortam güncelleştirilirse kolaylıkla çağdaş bir kısa kısa öykü olarak algılanabilir. Çağcıl kısa öykünün, kısa kısa biçimler, gerçekçiliğin çok benimsenmesi ve gerçekçiliğin yayılmacı örneği olan roman gibi birçok eski öykü tekniğinin bir uyarlaması olduğunu düşünüyoruz.

Kısa kısa öykünün bu denli ilgi görmesi 1960'lı yıllarda kurmacalar olarak adlandırılan deney ve söz oyunu ruhuyla başladı. Öykülerle birlikte kurmacalar, düzyazı taslakları ve düzyazı şiirler de Robert Coover'ın "TriQuarterly"nin "Küçük Öyküler" özel sayısında yayımlandı. O günden bu yana geniş bir yazınsal dergi yelpazesinde gitgide daha çok ilgi görmeye başladı bu öyküler.

Çalışma örneklerini gönderdiğimiz editör ve yazarlardan, bu eğilimle ilgili görüşlerini, bizim bu biçimle ilgili bakış açımızı onaylamalarını ya da değişik öneriler getirmelerini istedik.

Tüm beklediğimiz birkaç nazik yanıttı.

Ama korkunç bir gürültü koptu.

Örnekleri gönderdiğimiz hemen hemen herkes konu üzerinde düşünmüş, kısa kısa öykülerle, kısa kısa öykü geleneği ve bugünkü gelişimi, bunları yazma ve okuma güdüleri, sone, gazel, halk masalları, mesellerle nasıl karşılaştırılabileceğiyle ilgili tartışmaya – uzun ya da kısa – hazır olduklarını söylemelerine şaşmamamız gerekirdi. Neredeyse hiçbir noktada görüş birliği sağlanamadı. Yeni kısa kısa öykülere gösterilen ilginin editörlerin isteklerinden; günümüzde yaşanan bilgi bolluğundan, betimleyici yapısı ve karakter gelişimiyle çağcıl kısa öykünün geleneksel biçimine karşı süregelen bir başkaldırıdan; ölümlülüğümüzün bilincinde olmamızdan kaynaklandığını söylediler. Bize "en iyi" kısa kısa öykülerin ve yazarların bir listesini, kendi öykülerini ve başkalarının öykülerini gönderdiler. Uzunluk konusunu tartıştılar : kimi iki bin sözcük yetmez, derken, kimi de iki bin sözcüğün sınır oluşturması konusunda ısrarlıydı. Sadece bir tanesi gönderdiklerinin uzun öykülerden parçacıklar olduğunu söyledi. Hemen hemen hepsi kısa kısa öyküyü, başlıbaşına bir tür olarak benimsiyordu.

Neredeyse hiçbir noktada görüş birliği sağlanamadı. Yeni kısa kısa öykülere gösterilen ilginin editörlerin isteklerinden; günümüzde yaşanan bilgi bolluğundan, betimleyici yapısı ve karakter gelişimiyle çağcıl kısa öykünün geleneksel biçimine karşı süregelen bir başkaldırıdan; ölümlülüğümüzün bilincinde olmamızdan kaynaklandığını söylediler.

Bütün bu yanıtların büyüleyici birer fotoğraf olduğunu, bu tür ve günümüzle

Çağdaş kısa kısa öyküyü yeni yeni ortaya çıkan, bütünüyle yeni bir tür olarak gören yazarlar arasında, türün ancak kendi adını kazanınca tam olarak doğup yerleşebileceği konusunda ısrar edenler var. Ötekiler açıkça ya da üstü kapalı olarak uzlaşma sağladılar : dünyamızı dil aracılığıyla, adlandırarak yaratırız.

ilgili sesleri içerdiğini duyumsadık. "Sonsöz" bölümünde sunduğumuz bu yazılarda, değişik seslerin arasına katılmaya, onlarla tartışmaya ve düşünmeye çağırıyoruz sizi. Sonsöz bölümünü dörde ayırdık : "Gelenek" ve "Yeni Bir Türe Doğru" başlıklı ilk iki bölümdeki yazılar kuramla ilgili; "Bir Uygulama" başlıklı üçüncü bölümse öykü yazılması, özellikle de kısa kısa öykülerin yazılmasıyla ve kısa kısa öykülerin üniversitedeki yazma derslerinde kullanımıyla ilgili notları içeriyor.

Ama bütün bu değişik görüşler nedeniyle, başlangıçta yanıt aradığımız, Nedir bunlar? sorusundan oldukça uzaklaştık. Ancak bir konu odağa yerleşti, yıldırım gibi sürekli çakıp durdu. Önerdiğimiz "Patlangaçlar" geçici başlığıyla ilgili bir orta yol, bir sınırlama ya da belirsizlik yoktu.

İnsanlar taraf tutmayı niçin bu kadar benimsemişler? Ne de olsa bir ad yalnızca bir addır.

Çağdaş kısa kısa öyküyü yeni yeni ortaya çıkan, bütünüyle yeni bir tür olarak gören yazarlar arasında, türün ancak kendi adını kazanınca tam olarak doğup yerleşebileceği konusunda ısrar edenler var. Ötekiler açıkça ya da üstü kapalı olarak uzlaşma sağladılar : dünyamızı dil aracılığıyla, adlandırarak yaratırız. Bu nedenle geçici olarak kullandığımız başlık önemli bir sorunu ortaya çıkardı, bu yapıtların özellikleri nasıl belirlenmeli ve tanımlanmalı.

Kuşkusuz her biri sorunu resmi, ya da ciddi olarak ele almadı. "Patlangaçlar" başlığını benimseyenlerden birkaçı, örneğin John L'Heureux, sanatta, özellikle de akademisyenler arasında, biraz daha fazla kabalık, sıradanlık ve dünyevilikle ilgilenilmesi gerektiğini düşünüyor. Biraz canlılık getirilebilir. Eğlenmenin ne zararı var?

Öte yandan, büyük çoğunluk arasında, öfke olmasa da alınma duygusu gözlenmedi değil. Aralarında François Camoin'in de olduğu birkaç kişi, başlığımızın müshili çağrıştırdığını düşünüyor. H. E. Francis bir satış yutturmacasına benzediğini söylüyor; Barbara L. Greenberg ise erkeklerden çok kadınları rahatsız edeceğinden emin. Paul Theroux başlıktan nefret ettiğini, John Updike da iğrenç bulduğunu söylüyor. "Playboy"dan Alice K. Turner, "Çocukların kırmızı ve pembe, tatlandırılmış, balonlu çikletlerine benziyor," yorumunu yapıyor. Ancak eleştirmenlerimizden çoğu farklı terimler önerme konusunda cömert davrandılar : çabuk kurmaca, mini, mikro ve flaş kurmaca; daha kısa öyküler ve en kısa öyküler; çelimsiz kurmacalar ve kendinden zengin kurmacalar. Bunlardan hiçbiri bize çekici gelmedi.

Ancak "Patlangaçlar"ın yazgısı kötüydü. Başlangıçta biz de kuşkuyla bakı-

yorduk, önerdiğimiz geçici başlığı, kesin olarak görmüyorduk zaten. Çoğunluk, haklı olarak, bu yapıtların en iyileri arasında büyük bir kısmının, en eğlendirici ve en güçlü olanlarının, hiç de patlamadığını belirtti. Daha sakin, daha yumuşak başlı olanlar bu başlıkla kapsam dışında kalıyordu. "Patlangaçlar" şaşırtma konusunda çok ağır, çok tekil bir vurgu taşıyordu. Bir anda olup, bir anda bitmesiyle korkutucu bir etki taşıyordu. Böylece, en azından, bu yapıtlara ne dememe konusunda neredeyse bir uzlaşma sağlanmış oldu.

Amerikalı yazarlara göre, bu öykülerin en önemli özellikleri, yaşamın kendisidir. Son derece yoğunlaştırılmış, son derece yüklü, sinsi, çok yönlü, anlık, ürkütücü, kışkırtıcı, düş kırıklığına uğratıcı olan bu kısa kısa öyküler, biçimi kargaşanın küçük köşelerine gizleyip, romanın iki yüz sayfada yaptığını bir sayfada yapıyor.

Tam Jonathan Penner'a "bu küçük krallıklara" herhangi bir isim dayatılmasına karşı önerisine hak vermek üzereyken, Robert Kelly'nin mektubu geldi : "Bence bu kısa kısa olgular (Anlık Kurmaca – en çok bunu sevdim, patlangaçları değil, çünkü hepsi patlamıyor, ama hepsi birdenbire oracıkta beliriveriyor) son günlerin en önemli olayı."

Anlık. Hiç uyarmadan, Latince subire'den, gizlice girmek. Görünmeden, çarçabuk, Anlık. Evet.

Yazarların bu terime nasıl tepki vereceğini merak ettik. Hemen hemen hepsi sevdi bu terimi, yalnızca sesi nedeniyle değil, türü temsil etmesi açısından da sevdiler. Hatta yazarlardan biri kısa kısa öykülerini yazarken yaşadığı süreci anlık sözcüğünün tam yansıttığını söyledi. Robert Coover bu yeni başlıktan esinlenerek "Anlık Bir Öykü" yazdı.

Şimdilik tartışma sona erdi, ancak geçici başlığa yönelik tepkileri "Sonsöz" bölümünün dördüncü kısmında "Atlambaçlar, Kapanlar ve Patlangaçlar" başlığında bir bölümde topladık. Son olarak, ya da başlangıç olarak, işin özüne ulaşmak için öykülerin içine girmeniz gerekiyor, çünkü bu yapıtlar onlara ne ad verirsek verelim, varlıklarını sürdürecekler. Düşünceli okurlar bilirler ki öykünün özü kuramda az da olsa yer alsa da, uzunlukta bu hiç söz konusu olamaz.

Amerikalı yazarlara göre, bu öykülerin en önemli özellikleri, yaşamın kendisidir. Son derece yoğunlaştırılmış, son derece yüklü, sinsi, çok yönlü, anlık, ürkütücü, kışkırtıcı, düş kırıklığına uğratıcı olan bu kısa kısa öyküler, biçimi kargaşanın küçük köşelerine gizleyip, romanın iki yüz sayfada yaptığını bir sayfada yapıyor. Zamanı durdurup aşmayı başarabilirlerse eğer bu öyküler. Ama her şeyden önce yaşayan sesler olarak karşımızdalar. ⚄

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

(Robert Shapard ve James Thomas'ın yayına hazırladığı, *Sudden Fiction : American Short-Short Stories*, Gibbs M. Smith - Deregrine Smith Books, 1986 adlı kitabın giriş yazısı)

ŞİİRLE DÜZYAZİ ARASINDA KISA KISA ÖYKÜ

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

XIX. YÜZYIL ve Çağdaş Fransız yazınına kısaca bir göz attığımızda en yetkin kısa düzyazı parçalarının yazarlardan çok şairlerin kaleminden çıktığını görüyoruz. Bugün kısa kısa öykünün çağdaş bir anlatı biçimi olarak yazın türleri arasında kendini kabul ettirmesi bir yazınsal olgu. Bununla birlikte Fransız yazınında bu tür kısa öyküsel metinlerin izini sürmeye çalıştığımızda karşımıza hep şiir çıktı. Özellikle geçtiğimiz yüzyılda Baudelaire, Rimbaud, Nerval gibi şairlerde, "düzyazı şiir" düş anlatıları için uygun bir anlatım biçimi olarak beliriyor. Kısaca örneklemek gerekirse, Baudelaire'i anabiliriz. Şairin Küçük Düzyazı Şiirleri'yle (*Petits poèmes en prose*; 1969) ilgili olarak, ritimsiz ve uyaksız niteliğiyle şiirsel düzyazının ruhun lirik devinimlerini, düşün dalgalanışlarını, bilincin sıçrayışlarını dile getirmek için daha uygun bir biçim olduğuna, böylece Baudelaire'in yeni bir dil yarattığına dikkat çeker yazın tarihçileri. Lautréamont'un *Chants de Maldoror*'u (1869), Rimbaud'nun *Cehennemde Bir Mevsim*'i (*Une saison en enfer*, 1873) düzyazı şiir türünün başyapıtları olarak anılır. Şiirsel dilin yenilenmesine yol açan bu dilsel yönelim kuşkusuz XX. yüzyıl şiiri için önemli bir esin kaynağı olacaktır. Hem dil hem de içerik düzeyinde Simgecilerin en önemli mirasçıları arasında Gerçeküstücüler anılır. 1919'dan başlayarak bu yeni şiirsel dili birçok başyapıt aracılığıyla örnekleyen gerçeküstücüler (ilkin Dadacılar), düşle gerçek, bilinçle bilinçdışı arasındaki gidip gelmeleri bu biçime bağlı kalarak dile getirmişlerdir. Ünlü eleştirmen ve yazın araştırmacısı Gaëtan Picon şiirle düzyazının iç içe geçmesini kendi içine kapanmış bir şiir anlayışından, geniş kitlelere ulaşmayı, onlarla iletişim kurmayı amaçlayan bir şiir anlayışına geçilmesi olarak açıklar. Sonra yüzyılımızın en önemli şiir olayının "şiir olmayan bir şiir" in ortaya çıkması olduğunu belirtir. "Baudelaire'den Reverdy'ye, şair şiirsel olmayanla şiirsel olan arasındaki engelleri yıktı : şimdi durum gerçeğin lehine. Eskiden şair, başkalarının şiirsel olmayanın alanına terk ettiği ne varsa onunla şiir yapıyordu; evreni şiirleştiriyordu : Bugün şiirsel olmayan diye gördüğü şeylerle şiir yapıyor, şiiri şiirsellikten yalıtıyor. Artık gerçeği şiire katmak diye bir şey yok, şiiri gerçeğe katmak söz konusu. İlk kez şairler kendilerine karşın 'şair' ve bunu savunuyorlar. İlk kez şiiri yıkan bir şiir yapıyorlar." (*Panorama de la Nouvelle littérature française*, Gallimard 1949) Ünlü Fransız şairi Henri Michaux'nun tüm yapıtına göz attığımızda düzyazı metinlerin de en az şiirler kadar ağırlıklı olduğunu görürüz. Michaux'nun imgesel evreninde yaşamla ilgili son derece incelikli sorular üstü kapalı sorulurken şairin bedensel rahatsızlıklarını da kısa düzyazı parçalarda anlatarak okura bir yapıt olarak sunmasına tanık oluruz. Gerçekçiliği şiire çeker Michaux ve daha nice şair. Yine şiirsel gerçekçiliğin en önemli adı Francis Ponge da dış nesneleri şiirden çok öykü tadında betimlediği düzyazı parçalarını şiir yapıtı olarak yayımlar.

Böylece, ister bir hastalığı betimlesin, ister bir nesneyi, ister bir düş anlatısı olsun, ister kısa bir dilsel deneme, kısa biçimin yıllardır şairler için bir anlatım yöntemi olduğu açık. Böylece Fransız yazın geleneğinde kısa kısa öykü diye bir türün karşımıza çıkmaması böyle bir yazı etkinliğinin bulunmaması anlamına gelmiyor. Tersine şiirselliğin sınırlarının yeniden betimlenmesini, yazınsal türlerle ilgili tipoloji çalışmalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılıyor.

MAX JACOB

Kaliforniya Sirki

KALİFORNİYA'da Kaliforniya Sirki adında bir sirk vardı. Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük sirkiydi. Bir erkekle bir kadın vardı, *güzel* bir numara yaptılar : Erkek kadını kafasının üstüne aldı, yüksek bir merdivene çıktı ve kaygan bir şeyden aşağı doğru kaydı. Bir palyaço vardı, şöyle dedi : KALİFORNİYA Hindistan'ın başkentidir ve MİSSİSSİPPİ İngiltere'de. Palyaço titreyerek ben... ben... öyle mutluyum ki dedi! Domuz! diye bağırdı biri. Bunun üzerine, sesin nereden geldiğini bulmak için BOBBY sıralara tırmandı. Koltukların altına baktı, insanların şapkalarını çıkardı ve başlarına baktı... Kimse yoktu. Sonunda *öfkeyle* piste yuvarlandı ve bağıra çağıra kaçıp gitti. Bu sırada bir at piste çıktı ve dans etti, ama dans ederken bir yandan da izleyicilerin arasına *atladı* ve onları öldürdü.

***

BİR KÖYLÜ, düşerek bir yanına felç inen babasını görmeye gelir :

– Sana hiçbir zaman hiçbir şey öğretmedim. İşte kol saatim : yan dönemiyorum, saati göremiyorum artık. Onu duvara as, başımın yanına bir çivi as. Şuraya... Sağlam mı şu senin çivi?

– İstersen üstüne yüz kilo asabilirsin, yerinden oynamaz bile.

– Eğer yüz kiloyu taşıyabilirse benim saati de taşır. Sağlam olan şeyleri severim.

Bunu, dedi ve gözlerini kapayıp öldü.

Fransızcadan çeviren : Nedret Tanyolaç Öztokat

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

Cehennem Çiçekleri

M. Léon Dierx'e

Şuradan geçmekte olan
siz iyi insanlar,
Ölmüşler için dua edin.
Büyük bir yolun
kenarındaki yazı.

EY GÜZEL geceler! Işıl ışıl kafelerin önünde, ünlü dondurmacıların teraslarında, gösterişli tuvaletler içinde ne çok kadın, ne çok "hoş" aylak adam, sere serpe oturuyor!

İşte sepetleriyle dolaşan küçük çiçekçi kılzar.

Güzel ve aylak kadınlar önlerinden geçen bu toplanmış, gizemli çiçekleri kabul ediyorlar.

– Gizemli mi?

– Evet öyle.

Güler yüzlü okur hanımlar, şunu bilin, ana babaya ya da eşe duyulan saygıyla günü gününe katafalkların önüne yüzlercesi yığılan tüm o muhteşem buketlerin, tüm o çelenklerin, tüm o güllerin yepyeni mezartaşları üzerinde *boşu boşuna* solmalarını önlemek için, sabah cenazelerini kaldırma amacıyla, ihtişamlı cenaze törenleriyle ilgilenen çok sayıda cenaze düzenleyicisi, hatta mezar kazıcısıyla anlaşan gizli bazı kuruluşlar vardır Paris'te.

Bu çiçekler o iç kapayıcı törenlerden sonra hep unutulur. Hiç akla getirilmez, geri dönmek için hep acele edilir, – bu anlaşılır bir şeydir!

İşte o zaman, bizim sevgili ölü gömücülerimizin keyfine diyecek olmaz. Çiçekleri unutmaz bu beyler! Bulutlar içinde değildir onlar. Pratik insanlardır. Sessizce kucak kucak çiçekleri toplarlar. Onları bir duvarın üstünden bereketli bir el arabasına çabucak atmak bu insanlar için bir anlık bir iştir.

Aralarından en tasasız ve en becerikli olan iki üç tanesi, bu değerli yükü arkadaşları çiçekçi kızlara taşır, onlar da perikızlarınınkini andıran parmakları sayesinde, şu hüzünlü terekeyi binbir biçimde tutturarak, el ya da giysi çiçeği ya da tek güle dönüştürürler.

O zaman akşam çiçekçileri, herbiri elinde sepetiyle gelir. Gazlı sokak lambalarının ilk loş ışıklarıyla, bulvarlarda, ışıl ışıl terasların önünde ve binlerce eğlence yerinde dolaşırlar.

Belli bir ilgi duydukları hoş hanımları yanlarına çekmek arzusundaki sıkıntılı genç adamlar da bu çiçekleri yüksek fiyata satın alır ve bu hanımlara

sunarlar.

Yüzleri beyaza boyalı bu hanımlar kayıtsız bir gülümsemeyle çiçekleri kabul ederler ve ellerinde tutarlar, – ya da bellerine takarlar.

Ve gazlı lambalardan yansıyan ışık yüzleri solgunlaştırır.

Öyle ki, Ölüm çiçekleriyle bezenmiş bu hayalet-varlıklar, bilmeden, sundukları ve kendilerine sunulan aşkın işaretini taşırlar.

Fransızcadan çeviren : Nedret Tanyolaç Öztokat

FRANCIS PONGE

Sabırlı İşçi

Ch. Falk'a

KOCAMAN kamyonlar günün ilk saatlerinin kirli camını titretiyor.

Köy kahvesinde, Fabre, sandalyesine eğri oturmuş, bir gün önce çamurlanmış pabuçlarını sallıyor. Haşlanmış bir patatesin yakaladığı bıçağının çeliğini bir parça ekmekle siliyor, sonra ekmeği yiyor. Ağzını diken diken yapan berbat bir şarap içiyor, sonra birlikte kadeh tokuşturduğu patrona hesabı ödüyor.

Saat yedide bu mahalle bir servis meydanı gibi. Yağmur yağıyor.

Fabre geceyi dışarıda, bir kum yığının yanında devrilmiş halde geçirmiş küçük vagonunu düşünüyor, sisin içinde başka yüklemeler için, bu rengi atmış, gıcırdayan arabayı bir hamlede yerden kaldıracak.

Hâlâ orada, güvenlikte, iş gömleğinin bir cebinde bir not defteri, kalın bir kurşun kalem ve emekli sandığı kâğıdı.

Sanayiciye İltifat

EY HAZRET, beyniniz yoksul, düz yüzeylerle döşenmiş, dikey iplerle çekilmiş koni biçiminde ışıklarla, ticari aklı kalbura çevirecek müziklerle dolu gibi olabilir, ama sizin arabanız, dışbükey bir hırka gibi, Eyfel Kulesi'nin başka incik boncuklarla üzerinde sallandığı, platin bir nehirle çizilmiş Paris'te göz göre göre gezer, ve siz, kırların orta yerine kokan boklar gibi yerleştirilmiş fabrikalarınızdan dönerken,
bir duvar örtüsünü kaldırır ve salonlarınızdan içeri girersiniz,
ipeklilere bürünmüş birçok kadın size gelir, tıpkı yeşil sinekler gibi.

Fransızcadan çeviren : Nedret Tanyolaç Öztokat

MICHEL LEIRIS

Çok Eski Düş

BİR DİZİ önemli infaz, sokakta bir kalabalığın önünde gerçekleşiyor – ben de o insanların arasındayım ve bu beni son derece ilgilendiriyor. Ta ki cellat ve yardımcıları yanıma gelene kadar, çünkü benim sıram gelmiş, bunu pek beklemiyordum ve beni dehşete düşürüyor.

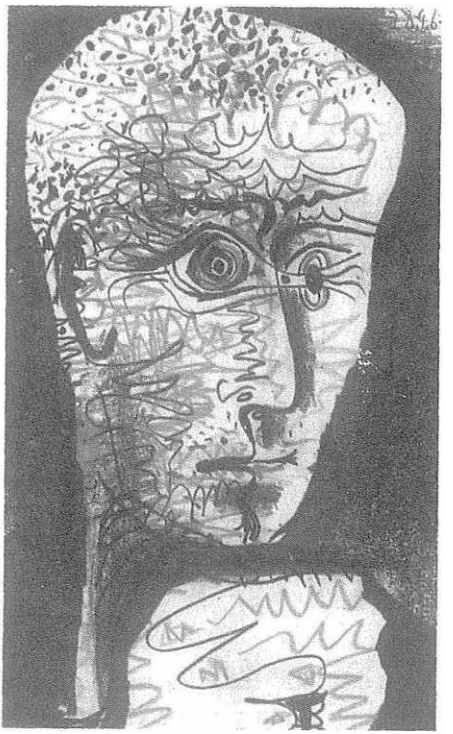

Picasso'nun Michel Leiris portresi

16-17 Aralık 1924

BİR GECE, Sébastopol Bulvarı, sarhoşum, sefalet içinde yaşlı bir adama rastlıyorum ve ona sesleniyorum. Cevap veriyor : "Beni, rahat bırakın... Ben sinemanın doruklarının efendisiyim." Ve Belleville'e doğru yoluna devam ediyor.

2-3 Nisan 1934

ÂŞIK olduğum kadın ve ben, çocuklar için haftalık resimli bir dergide kendi öykümüzü izliyoruz. Her hafta bir fasikül satın alıyoruz, küçük metin parçalarında ve yorumladıkları dizi dizi resimlerde yapacağımız her şeyi betimlenmiş olarak buluyoruz.

Fransızcadan çeviren : Nedret Tanyolaç Öztokat

MACEDONIO FERNÁNDEZ

Üç Ahçı ve Bir Sahanda Yumurta

BİR OTELDE üç ahçı var; birincisi ikinciyi çağırıp şöyle diyor : "Müşterilerden biri sahanda yumurta istemiş, bana yardım eder misin?" Ve yumurtayı nasıl istediklerini anlatıyor : az pişmiş, az tuzlu olacak ve başka bir şey eklenmeyecek. İkinci ahçı işe koyuluyor, ama tam o sırada karısı çıkageliyor, kadının çantasını çalmışlar. İkinci ahçı üçüncüye gider ve sorar : "Nicolás bana bir iş verdi, sen bakar mısın?" Sahanda bir yumurta pişirilecek, şöyle şöyle olacak diye de açıklar ve karısının çantasıyla ilgilenmeye gider.

Birinci ahçı ortalarda görünmediğinden, yumurta piştiğinde, kime gönderileceğini bilen çıkmaz, bir haberci görevlendirilir, yumurtayı ısmarlayanı bulmak için araştırıp soruşturmaya yollanır; ama çocuk dönmez, bu arada yumurta soğur ve tadı bozulmaya yüz tutar. Otelde kalanlar birer birer sorularla huzursuz edildikten sonra sahanda yumurtayı isteyen bulunur. Müşteri yumurtayı inceden inceye gözden geçirir, tadar, eskiden yedikleriyle karşılaştırır kendi kendine ve bunun yaşamı boyunca yediği yumurtaların en lezzetli, en kusursuz hazırlanmış sahanda yumurta olduğunu söyler.

Yiyecek, içecek sorumlusu müdür olup biteni öğrenmiştir; övgüleri duyduğunda bir karar verir : Otelin adını değiştirecektir (Müşteri gerçek bir tanıtım yapmış, otel ün kazanmaya başlamıştır). Müdür otele Üç Ahçı ve Bir Sahanda Yumurta adını koyar ve mutfak kuralları arasına bu otelde pişen her sahanda yumuntanın üç aşamasından her birinin değişik bir ahçının elinden çıkması gerektiğini ekler.

Tepe

JUAN o kıpırtısız sabah saatlerinde kent dışına çıktığında artık tepenin olmadığını gördü. Düzlük yepyeni, kocaman, doğan günün ışığında altın

rengine bulanmış göz alabildiğine uzanıyordu.

Orada, kendilerini bildi bileli bir tepe olmuştu, ters bir huni gibi yükselen, çorak, leş gibi, toz toprak kaplı, hantal, işe yaramaz, nursuz bir tepe. Şimdi, gün ışırken, artık yerinde yoktu.

Bu iş Juan'ın pek hoşuna gitti. Sonunda, onun isteği doğrultusunda, işe yarar bir şey olmuştu.

– Ben sana dememiş miydim, dedi karısına.

– Belki de haklısın. Böylece kızkardeşimin evine daha çabuk gidebileceğiz.

İspanyolcadan çeviren : Ayşe Nihal Akbulut

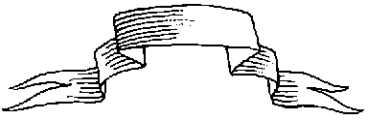

Macedonio Fernández (1875-1952) Buenos Aires'de doğdu. Romancı, eğlenceli kısa öykü yazarı.

MAX AUB

Aykırı Kişi

PEKÂLÂ; ne yalan söyleyeyim : kocamı seviyorum. Ne yaparsa bana doğru görünüyor. Kocam olduğundan değil bence. Hayır, hayır : gerçek bu da ondan. Kimse ondan daha iyisini yapamaz. Biliyorum zaten, bir roman kişisi olamam ben. Ama suç bende değil. Otuz yıldır evliyiz biz. Kendi halimizde yuvarlanıp gidiyoruz işte, Tanrı'dan tek isteğim ondan önce ölüp gitmek. Bana bir kez olsun sesini yükseltmemiştir. Canım hiç sıkılmadı onunla. Onun yanında kendimi hep çok iyi hissetmişimdir. Yakışıklı mı, sayılmaz; akıllı, kimse boy ölçüşemez onunla. Birinci gelir. Çalıştığı yerde saygı görür ve cana yakındır. Öfkeli diye adı çıkmış biliyorum. Ama aslı yok, dedikodu bunlar. Hayır, çocuğumuz yok. Ne yapalım, Tanrı'nın işi, kısmet değilmiş! Arkadaşım da yok, yakın bir dostum anlayacağınız. Tanıdıklar var kuşkusuz. Görüşüyoruz, ama ben bir yere gitmem. Cumartesi geceleri dolaşmaya çıkarız, pazarları da görümceme oturmaya giderim. Bruno boğa güreşlerine gider, dönüşte beni alır. Eve yürürüz, yolda bir kahveye uğrarız. Ne mi konuşuruz? Bilmem. Şurdan burdan. Hiç. Dışarıya dikiş dikiyorum; çok gereksinmemiz olduğundan değil, ama yine de destek oluyor. Bu apaçık ortada. Sıkıldığımı söyleyeceğimi sanıp hiç heveslenmeyin bakalım! Hiç de değil. Aklından bile geçmez. Yazları Madrid'de kalırız. Ona on beş gün izin verirler, o zaman da her gece dışarı çıkarız. Ara sıra Atocha'ya dek ineriz, kimi kez Doğu alanına dek. Öyle hoş olur ki. Ağzımdan laf alamazsınız. Hiç hevese kapılmayın, ben bir yazın – ne roman, ne tiyatro, ne de öykü – kişisi değilim; talihimin bana bağışladığıyla yetinen biriyim. Başka hiçbir şey üstüme vazife değil. Bırakın yakamı. Berbat yaşamı olan bir alay kimse var. A bir de, kuraldışı biri olduğumu filan sanmayın.

Max Aub 1902'de Paris'te doğdu; annesi Fransız, babası Almandı, ama on bir yaşında İspanya'ya yerleşti. Romancı ve tiyatro yazarı. İç savaştan sonra İspanya'yı bırakıp Meksika'ya göç eden, ünlü sürgün yazarlardan. 1974'te öldü.

JULIO CORTAZAR

Gazeteden Gasteye

Bir adam bir günlük gazete alıp koltuğunun altına sıkıştırdıktan sonra tramvaya biner. Yarım saat sonra aynı gazete aynı kolunun altında iner.

Ama bu artık aynı gazete değildir, bu artık adamın alandaki bir bankta bıraktığı bir basılı sayfa yığınıdır.

Bankın üstünde bir başına kaldığı anda basılı sayfa yığını yeniden bir gazeteye döner, bir genç çocuk onu görüp okuyup yine bir basılı sayfa yığını haline getirip bırakıncaya değin.

Bankın üstünde bir başına kaldığı anda basılı sayfa yığını yeniden bir gazeteye döner, yaşlı bir kadın ona rastlayıncaya, okuyup yine bir basılı sayfa yığını haline getirip bırakıncaya değin. Sonra kadın bunu alır evine götürür, yolda yarım kilo pazıyı sarmak için kullanır; işte günlük gazeteler bunca heyecanlı dönüşümden sonra bu işe yararlar.

Açıklamaların Yazgısı

Bir yerlerde açıklamaların yığıldığı bir çöplük olmalı.

Bu doğru dürüst görünümde huzursuzluk yaratan tek bir şey var : bir gün birinin çıkıp bu çöplüğü de açıklamayı başardığında olabilecekler.

Sevi 77

VE HER ne yapacaklarsa yaptıktan sonra, kalkıyorlar, yıkanıyorlar, pudralar sürünüyorlar, kokular sıkıyorlar, saçlarını tarıyorlar, üstlerini başlarını giyiniyorlar ve böylece adım adım gerçekte olmadıkları gibi olmaya dönüşüyorlar.

Çok Kısa Metraj

ARABASIYLA tatile çıkan adam orta Fransa dağlık bölgesinde kentten ve gece yaşamından uzakta sıkılır. Genç kız alışıldık biçimde eliyle oto-stop çeker, ürkekçe Beaune yönüne mi Tournus mu, diye sorar. Yolda bir iki soru, nefis bir esmer profil, bir iki kez yüzden görünüm, şimdi sorulara az öz, arabanın kırmızı koltuğundaki çıplak bacaklara bakarak. Bir virajdan sonra araba yoldan çıkar ve ormanın derinliklerinde yiter. Göz ucuyla usul usul kabaran korku ve bir yandan da ellerin mini eteğin üstünde nasıl kavuştuğunu duyumsayarak. Ağaçların altında derin bir bitki örtüsü mağaralaşmış, burada olabilir, arabadan atla, öteki kapı ve acıtarak omuzlarından. Genç kız neden olmasın bakışıyla, bırakıyor kendini arabadan, biliyor ormanın ıssızlığında. Onu ağaçların arasına sürüklemek için el beline, çantadan silah ve alnına. Portföyden sonra, esaslı dolu olduğu ortaya çıkar, eli değmişken sonradan birkaç kilometre ötede bırakacağı arabayı da çalar ama en ufak bir parmak izi bile bırakmadan çünkü bu meslekte (hiçbir şeyi savsaklamaya gelmez) dikkatli olmak gerek.

İspanyolcadan çeviren : Ayşe Nihal Akbulut

Julio Cortázar (1914-1984) modern Arjantin edebiyatının en özellikli yazarlarından. Toplumsal sorunları yenilikçi biçimler içinde anlatmayı başarabilmiş önemli yazarlardan. Türkçede de çok okuru var.

RAMÔN GÓMEZ DE LA SERNA

Eğretileme+Gülmece=Gregeriya

Gregeriyalar

*q harfi gezintiden dönen p harfidir.

* Venedik, viyolonsellerin kanallar boyunca sele kapıldığı yerdir.

* Tramvay ağlamak için dönemeçleri kollar.

* Yontular başlarını çevirmezler, çünkü başlarını çevirecek olsalar, gelip geçici ölümlülere dönüşüvereceklerini bilirler.

* Elimizi en çok ne üşütür : eldivenleri evde unuttuğumuzun ayırdına varmak.

* Balta girmemiş ormanların yaban hayvanları hayvanat bahçelerindekilerden söz ederken onları aşağılayarak "bürokratlar" derler.

* Konservelerdeki sardalyalar hep dolu tramvaylarda yolculuk yaparlar.

* Timsah, çivileri sökülmüş ayakkabı sayasıdır.

Sevda

Karşı yönlerde giden iki trenin pencerelerinden göz göze gelmişlerdi, ama sevdanın gücü öylesine etkiliydi ki, birden iki tren de aynı yönde gitmeye başladı.

İspanyolcadan çeviren : Ayşe Nihal Akbulut

Ramôn Gómez De La Serna (1936-1963) Madrid doğumlu. Ölümüne dek Buenos Aires'te oturdu. En ünlü İspanyol yazarlardan. Romancı, kısa öykü, tarih üstüne deneme yazarı, ünlü gazeteci. *Greguería* adını verdiği eğretilemeleri ile biliniyor. Gülmece türünün örnekleri olan bu kısa, şaşırtıcı bir düşünceye dayalı anlatı ya da şiir parçacıklarını kendisi şöyle tanımlıyor : Eğretileme+Gülmece=Gregeriya

AUGUSTO MONTERROSO

Üretkenlik

BUGÜN kendimi çok iyi hissediyorum, bir Balzac; bu satırı bitirmek üzereyim.

Pişman Dönme

DENİLDİĞİNE göre bir zamanlar, kimilerine göre bir Katolik, kimilerine göreyse bir Protestan varmış. Çok eskiden yaşayan bu adam, birtakım kuşkulara kapılmış ve ciddi ciddi yeniden Hıristiyanlığa dönmeyi düşünmüş. Ne var ki, komşuların ne diyeceğini düşünüp ürkmüş; ya, bu işe komiklik olsun diye girişiğini, ya da dikkati çekmek için yaptığını düşünecek olurlarsa! Böylece, bu olmayacak güçsüzlüğünden, tuhaf amacından vazgeçmiş.

İspanyolcadan çeviren : Ayşe Nihal Akbulut

Augusto Monterroso 1921'de Guatemala'da doğdu. 1944'den beri Meksika'da sürgünde yaşıyor. Kısa öykü ustası ve yapıtlarındaki tutumluluk ile tanınıyor.

GYÖRGY SPİRO

Mutluluk

SICAK bir halı, gri. Nereden vurduğu belli olmayan bir ışığın aydınlattığı mobilyalar, zengin bir daire. Etrafta pencere yok, belki de iç aydınlatma yapılmış. Keyifli... Yumuşacık bir eteklik ve sıcak bir kazak giymiş, kırk yaşlarında bir kadın, yüzü duvara dönük bir şeyler yapıyor; olgun, benden daha yaşlı, ona bakmaktan hoşlanıyorum. Aileden biri, bunu biliyorum. Mutlulukla bakıyorum ona. Yaptığı her hareket kendine olan güveninin izlerini taşıyor. Parfümü de gri olmalı, sıcak. Zaman zaman kocası beliriyor, seçkin, sevimli, koyu renk giysiler içinde; kibarca, sessizce hareket ediyor. Kültürlü bir insan gibi konuşuyor, hangi dilde olduğunu bilemiyorum, ama onu anlıyorum. Nereden geldiğimi, nereye gittiğimi bilmiyorum, ama onların evinde bulunmak hoş : işte benim ailem. Kesin olan şey, kadının benim yakınım ve neredeyse doğurmak üzere olduğu. Onlar bunun sözünü etmiyor, ama ben biliyorum. Doğum burada olacak, bu sıcak ve gri dairede. Hazırlık falan yapmıyorlar, oysa zaman daralıyor. İkisi de dingin. Kadının davranışında, yaklaşan olayı sezdiren hiçbir belirti yok. Duvarın önünde dikiliyor, derken yüzünü bana dönüyor ve ellerinde yeni doğmuş bir çocuk tuttuğunu görüyorum. Kan izi yok, hiçbir yerde. Kadın, yeni doğmuş çocuğu sol eliyle tutuyor, saçlarından kavramış. İri, çok iri bir erkek çocuğu, sanki üç yaşında. Yok, saçları değil tuttuğu, plasentayı tutuyor. Belki de kan akıtmadan ve bana göstermeden göbek bağını kesmekte şu anda. Yeni doğmuş çocuğu halının üstüne koyuyor. Çok iri bir çocuk. Cildi, morumsu beyazlıkta. Emekliyor, ayağa dikiliyor, yürümeyi beceriyor. Yanında diz çöküyorum. Gözleri ayrık, çekik, akıllı akıllı bakıyor bana. Belleğini yokluyor sanki, kafası meşgul; sonra, konuşmaya başlıyor. Benimle, Macarca; Macarcası biraz bozuk. Onu dinliyorum; ve mutluyum. Dili, annesinin şivesine çalıyor. Müthiş bir olayın tanığıyım. Biraz önce olağanüstü bir varlık dünyaya geldi. Bu olay böyle bir dairede, aşina, gri-sıcak bir dairede meydana gelmiş bile olsa olağanüstü, yani bu irilikte, doğar doğmaz konuşmaya başlayan bir çocuğun doğması. Kadın, onu koltuğunun altından kavrayarak masanın üstünde ayağa dikiyor, biraz tutmamı istiyor benden. Dikkatle tutuyorum, kaburgalarını ellerimin altında duyumsuyorum, içimi bir rahatlama kaplıyor : Gözleri daha yeni açılmış, şimşek gibi, kara kara parlıyor, bana gülümseyecek olsa çok sevineceğim, ama ciddi ciddi bakıyor, kafası meşgul, düşünceli, belleğini yokluyor. Benim hakkımda bir şey diyebilir mi? Benim hakkımda, benim bilmediğim neyi bilebi-

lir? Bildiği şey kötü olamaz, bu kesin, çünkü ondan korkmuyorum. Cildi morumsu beyazlıkta, ama sıcak. Saçları yok. Yeniden konuşmaya başlıyor, cümleleri yarım, ne var ki sözcükleri özenle heceliyor, memnunum : demin yanılmamışım, Macarcayı çok iyi biliyor. Bir harika çocuk! Ailemiz için iyi bir şey olacak bu, çocuk büyüdüğü zaman. Kadınla birlikte dışarı çıkıyorum, uzun ve şık bir manto giymiş, dökümlü, caddede sanki rüzgâr esiyormuş gibi havada dalgalanıyor, kadının işyerine yöneldiği belli, ben daha oraya gitmedim, beni, uzak yakınını oradakilerle tanıştıracak. Şimdiye kadar sokakta bu kadar zarif bir kadınla hiç yürümedim. Ailemden biri o. Dümdüz, cam yüzeyli, modern bir yapının önünde duruyor, beni doğruluyor, bana hak veriyor. Ona söylemiş olduğum şeyi anımsayınca, kıpkırmızı oluyorum : Çocuğa meme vermesi gerektiğini söyledim. Memelerinin şişmiş olduğunu sanmıyorum, mantosunun altından belli olmuyor. Maddesel hiçbir belirti yok. Duyumsadığım bir şey var : Çocuğa meme verecek olmak onu mutlu kılıyor.

Fransızcadan çeviren : Aykut Derman

GELENEK VE KISA KISA ÖYKÜ

❖

BU BÖLÜMDEKİ yazarların bazıları kısa kısa öykü türünü, üstü kapalı bir biçimde ya da açık açık, kısa öykü sınırları içinde ele almaya çalışırlar (Peden); öte yandan ötekiler bu öykü türünün yalnızca çok sayıda ve birbirlerinden farklı biçimleri içermekle kalmayıp (Chappell) aynı zamanda çok daha uzun bir tarihe sahip olduğunu kabul ediyorlar (Matthews). Kısa kısa öyküyü kurmacanın temel öğelerine dayandırırlar (Weaver, Baxter); öykünün bu öğeler ve hem yazar hem de okur üzerindeki etkilerini incelerler (Baxter, Davis, Francis); amaçlarını belirlemeye çalışırlar (L'Heureux, Chappell); öyküyü hayata getiren unsurları (Greenberg, Johnson) ve öykünün sezdirmeye çalıştığı, bizim dünyamızdan daha büyük olan o dünyayı anlamak isterler. Bazen, ikinci bölümdeki yazarlar gibi, kısa kısa öykü ile şiir arasında benzerlikler buldukları da olur; ama genellikle bu iki tür arasında kesin sınırlar çizerler (Johnson, Weaver, Michaels). Bir sonuca ulaşmak içinse, kısa kısa öykünün yalnızca bir tek gelenekten değil, farklı özelliklere sahip en az beş gelenekten doğduğu kabul edilerek, farklı fikirler arasında uyum ve düzen sağlanabilir (Minot).

Fred Chappell

KISA KISA öykü, daha uzun olan kısa öykülerin büründüğü bütün kalıpları ve taşıdığı duygu yüklerini kendinde gerçekleştirebilir; öykü kahramanının silik anılarını anlatmak ve çok kısa bir zaman sürecini kapsamak gibi zorunlulukları da hiç yoktur. Kısa kısa öykü, bilinen hemen hemen her ifade biçimiyle yazılabilir : gerçekçilik, doğalcılık, düşlem, yerine (alegori), mesel, öykümsü anlatı (anekdot)...

Kısa kısa öykünün iki temel gereği vardır : kısa olması – iki bin kelimenin bile çok fazla olduğunu söyleyebiliriz – ve okurun rahatını kaçırması. Bu rahatsızlık duygusu, ister hüzünlü ister mizahi olsun, kısa kısa öykünün yaratmayı amaçladığı etkidir. Öykü sonuçta bir çözüme ulaşsa bile; bu, basit bir çözümden öte olmalı ve kalıcılık hissini vermemelidir. Kısa kısa öykünün iç bütünlüğü, tamamlanmamış hissi vermesinde yatar; bu tür bir öykü kendi dünyasını yaratırken bir şiirin ya da bir kısa öykünün izlediğinden çok daha farklı bir yol izler; zaten, açık açık tarif etmek yerine sezdirerek anlatmak için çok çaba harcıyor ve bizim yaşadığımız dünyadan daha büyük olan bir dünyada yaşamaktadır. Kısa kısa öyküyle hayata gelen bu büyük dünyanın, bu yazınsal türe içsel kırılganlığını ve kendine özgü dayanıklılığını kazandırdığı, altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Şimdiye kadar okuduğum kısa kısa öyküler arasında en sevdiğim Heinrich von Kleist'e ait "Locarno'lu Çılgın Kadın"dır; ne var ki, bu öykünün yukarda belirttiğim genellemelerden hiçbirisine uymadığını da şu anda farketmiş bulunuyorum.

Paul Theroux

BU TÜR için 'belirli bir uzunluğa sahip – yaklaşık dört sayfa diyebiliriz – düz yazı kurmaca' tanımını yapabiliriz. Ama bu öykü türü öykümsü anlatıyla karıştırılmamalıdır; çünkü zaman kullanımı ve yaratmayı amaçladığı etkiler açısından çok daha ince bir biçimde tasarlanmıştır. Hatta çoğu durumda, bu türün bir romanı kapsadığı bile söylenebilir.

John L'Heureux

"KISA KISA öykü" teriminin en sevdiğim yanı, hiç zorlanmadan her şeyi içine alabilmesi. Dört ya da beş sayfalık bir uzunluk bir öyküyü bu kategoriye sokmak için yeterli olabilir, ama öykünün bu kategoride kalabilmesi için zamanı durdurup zamansızlığı gerçekleştirmesi, bir karakterin anatomisini çıkarması ya da karmaşanın hüküm sürdüğü küçük bir köşeye düzen getirmesi gerekmektedir.

Ve tabii, bizi hiç de basit ve kolay kabul edilebilir olmayan gerçeklerle yüzleştirerek rahatsız da etmelidir; tıpkı *Din Kuralları* ve *Meseller* gibi.

Varlıkbilimsel açıdan yaklaşacak olursak, kısa kısa öykü yazarları ustalıklarını konuştururlarken, bildiğimiz, daha doğrusu bildiğimizi sandığımız az sayıdaki olgunun etrafını saran esrar bulutunu daha da yoğunlaştırırlar.

Eğer bütün bu söylediklerimizi fazla gösterişli, hatta yapmacık buluyorsanız o zaman size gerçekten iyi bir kısa kısa öykünün, başka bir sınıflandırmaya daha girsin girmesin, bir solukta okumaktan kendinizi alıkoyamayacağınız ve sonra tekrar okuyacağınız, bir kere daha okuyacağınız, ama ne kadar çok okursanız okuyun bir türlü en içine kadar işleyemeyeceğiniz bir öykü olduğunu söyleyebilirim.

Gordon Weaver

BEN, kurmacanın bir anlatı sanatı olduğuna inanıyorum. Bütün kurmaca ürünler – şiir dışında – bir anlatım işlevine sahiptirler; bu işlev bir öykünün denkleminde rastlantısal bir biçimde yer almış ya da çoğu yapıtta olduğu gibi, anlatının kronolojik düzeni alt üst edilmiş olsa bile.

Dolayısıyla, kısa kısa öykü, bir kurmaca yazarını epey zorlu bir düelloya davet eder : yazar, başarılı bir öyküyü oluşturan bütün öğeleri, çok kısıtlı bir yer içinde vermek zorundadır. Her başarılı yazar bir iki cümleyle akılda kalıcı ve inandırıcı bir dış kişilik – yaşayan bir ses – yaratabilir; çoğumuz anlatı işlevini gerçekleştirebilmek için – ne kadar narin olursa olsun – elimizde o damıtılmış saf özden bir zerre olmasını isteriz. Ben Faulkner'in, başarısız şairlerin kısa öykü yazdıkları ve başarısız kısa öykücülerin roman yazdıkları yönündeki görüşüne katılmıyorum. Eğer bu doğru olsaydı, epik şiir yazarlarının üç dizelik Japon haikuları yazmayı beceremedikleri için epiğe yöneldiklerini mantıken kabul etmemiz gerekirdi, öyle değil mi?

Ama yine de, kurmaca ürünün boyutları kısaldıkça başarısızlığa uğrama ihtimalinin yükseldiğini de söylemek isterim; kısa kısa öykülerin çoğunun bu yüzden başarısız olduklarını düşünüyorum – çoğu çizgi roman karelerinden daha fazla bir şey sunmuyor okura, ve tabii, gerçek bir öykümsü anlatı yanında da çok zayıf kalıyorlar. Doğal olarak,

yarattıkları etki de, birkaç tane okumuş olduğum şu düzyazı şiiri adı verilen soysuz kurmaca ürünün (burada bir kavram karmaşası mı var ne!) etkisinden fazla olmuyor.

Sonuç olarak, ciddi yazarlar bu sınırlı ve sınırlayıcı türde öykü yazmaya çalışarak kendilerini deneyebilirler; bir yazarın arada bir böyle denemeler yapması ne durumda olduğunu görmesi açısından iyi bir fikir olabilir. Eminim ki bu seçkiyi okuyanlar öykülerin içeriklerini anlayacaklar ve şu çok basit soruya hakkıyla cevap verebileceklerdir : "Bu okuduklarımız gerçekten birer 'öykü' mü?"

Charles Baxter

ANLIK kısa kısa öykülerde, ayrıntıların yerini hepimize tanıdık gelen imgeler alır. Evet, tamam, der okur : kaldırımdaki lokantada tartışmakta olan bir çift, Wooljorth mağazasında hırsızlık yapan dokuz yaşındaki bir çocuk, banyo küvetinde ağlayan bir kadın. Bunları daha evvel görmüştük, şimdi de nerede olduğumuzu biliyoruz. Bize boşu boşuna ayrıntıları anlatmayın, onlara ihtiyacımız yok. Bizim ihtiyacımız olan şaşırtıcılık, konuya hemen girilmesi, kıssadan hissenin hemen çıkarılması, bir şeyin beklenmedik bir anda kırılıvermesi ya da hemen onarılması. Evet, biz bu insanları tanıyoruz. Şimdi bize, onların tam da bunları yaptıklarını anlatın.

Birkaç tane tanıdık karakter, hiç de yabanıl olmayan mekânlar, sıradan izlekler : bu hamura birkaç satır içinde şekil verebilmek bir yazarın yapmak istediği kalem oyunlarıyla okurunun beklentileri arasında denge kurabilmesini gerektirir. Bu öykülerde otuz saniye ile dört dakika arası süren ve tek çalgıyla çalınan hafif bir ezgi duyulur. Debussy'nin *Syrinx* adlı yapıtında olduğu gibi (iki dakika otuz sekiz saniye), aralıklar hiç beklenmedik zamanlarda ortaya çıkar ve ezgi, şarkı bittikten sonra bile duyulmaya devam eder. Bu, bir anlamda, bir okurun mümkün olduğunca az destek alarak uçabilme yeteneğinin denenmesidir.

Peki şimdi bütün bunların anlamı ne? Artık kim yaptığı planlarla tanınıyor ki? Kendini bir epik kahramanın yerine koyabilen var mı hâlâ? Ama halimiz ne olursa olsun, bu anlattıklarımız sonsuzluğun ezgileridir; ve bilgi çağındaki veri girdabından bunalmış olan insanlar için bestelenmişlerdir. Geleceğe baktığımızda ufkumuzun iyice daraldığını, hatta küçücük bir tünel haline geldiğini görüyoruz; öyle ki artık kimse bu tünelin içinde sürüne sürüne ilerlemek istemiyor. Hayır, bu isteksizliğin sebebi insanların dikkatlerini uzun süre bir noktada toplamayı başaramamaları değil, sadece artık bilgi sahibi olmaktan yorgun düştüler ve geleceğe olan inançlarını da kaybettiler. İsterseniz çocuklara bir sorun, size "Yapmaya değer olan şeyler vardır, ama uzun bir süre boyunca yapmaya değer olan hiçbir şey yoktur." cevabını vereceklerdir.

Lydia Davis

Yazmakla özel olarak ilgilenmeyen çoğu kişi bana kısa öykü okumayı sevdiklerini, özellikle de çok kısa olanlarını tercih ettiklerini, çünkü fazla zamanları olmadığını ve bir yazıyı okumaya başladıktan hemen sonra bitirmek istediklerini söylerler. Artık insanların dikkatlerinin iyice dağıldığı bir gerçek; para kazanmak ve diğer insanlarla olan ilişkilerini gözden geçirip düzenlemek gibi kendileri için hayati önem taşıyan konular dışında hiçbir konuya uzun süre konsantre olamıyorlar. Üstelik, artık sükûnetini muhafaza edebilmek eskisinden çok daha zor.

Oldukça gergin bir yapıya sahip olan çok kısa öyküler bu özellikleriyle biçilmiş kaftan sayılabilirler. Böyle bir öyküye alışacak (ya da okuduklarınızı unutacak) zaman bulamazsınız; belki de daha henüz başlamış olduğu için, kendisiyle sizin aranıza uzun öykülere oranla daha büyük bir mesafe koyar ve sizden daha yoğun bir dikkat talep eder.

Binlerce yıldır, belirtilmek istenen önemli noktalar fabllar ve meseller sayesinde en kısa ve öz şekliyle anlatılmaktadır. Kafka ve onun öncülleri karşıtlamlarında mesellerin ahlak dersi içermediklerini kabul etmişlerdir; ötekiyazarlar da bu görüşü sürdürmektedirler.

İnsanlar yazdıkları mesellerde modern dünyayla ya hiçbir ilgisi olmayan ya da kısmen bağlantı kurulabilen bir dünya yaratırlar; veya daha gerçekçi olan çok kısa öyküler yazmayı tercih ederler. Bu öykülerin çoğunda her şey ortada başlar ve ortada biter; karakterler ise kahramanlıklardan çok uzaktadırlar ve içimizdeki ukdeleri yansıtırlarken hayatlarımızı bir üst basamağa taşımak gibi bir hırsları yoktur. Zaten bu hayatlarda yaşanılan olaylar da her zaman başka bir olayın ortasında başlar ve son bulur; ve ayrıca, belki de yalnızca, saçma ile daha az saçma olanın bağlantıları defalarca işlenir.

Şurası kesin ki, artık hayatımızın özünü ve karşı karşıya olduğumuz korkunç tehlikeleri daha net bir şekilde görebiliyoruz. Ve belki de, geçmişe oranla çok daha büyük tehlikelerle kol kola yaşadığımız için, yazınsal yapıtlarımızda gittikçe daha fazla karamsarlık ve acelecilik yer alıyor; ki bu acelecilik de kendisini kısa ve öz öykülerle gösteriyor.

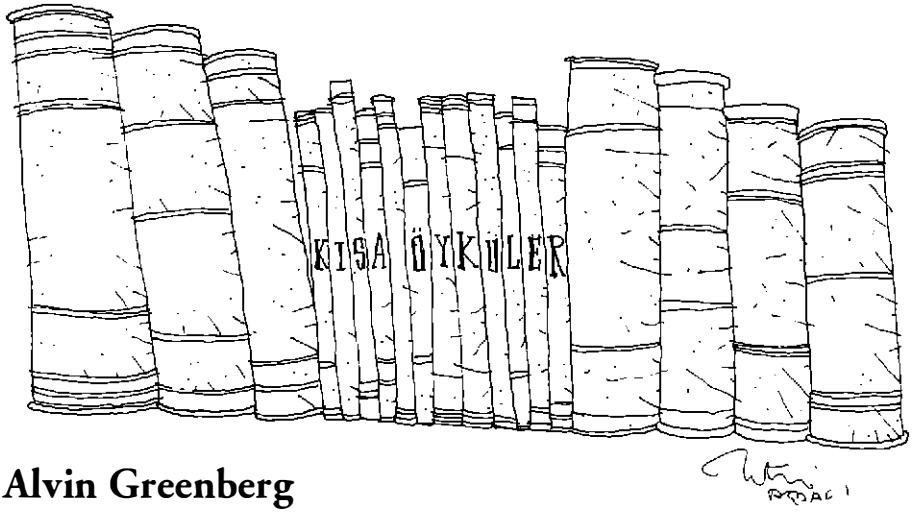

Alvin Greenberg

ÖZLÜK. Özlük ölümsüzlüğün yüzüdür. Din adamları (ve bazı yazarlar) dışında hiç kimse mezar başında ipe sapa gelmez laflar etmez; çünkü bu insanlar akıllarını ölümsüzlüğe takmışlardır, zamanın sonsuza kadar akmaya devam edeceğine inandıkları için de bizden daha fazla zamanları vardır, daha doğrusu bize öyle görünür. Geri kalanlar ise özlük adı verilen o açık çukura bakakalırlar; ta ki kendileri de o son noktada (başka neresi olabilir ki?) İsimlendirilemeyenler'den biri haline gelecek kadar özleşene dek. (Beckett'in kendisi de, devamlı birşeyleri budayıp durur) : "Devam etmeliyim, artık devam edemiyorum, devam edeceğim."

Sözün kısası, ölümsüzlük. Ve, kısa öyküler için de ölümsüzlük; çünkü, öykü alanındaki otoritesi modern kısa öykünün babası olmak gibi bir özelliğe dayanan kişi, bize öyle diyor : "Okuru içine çeken belirli bazı izlekler var; ne var ki bu izlekler soy kurmacanın

amaçlarına kesinlikle uygun düşmeyecek kadar tüyler ürpertici..... Diri diri gömülmek, hiç kuşkusuz ölümsüzlük kaderine mahkûm olmuş o uç noktalar arasında en iyisidir." O yüzden biz de "soy kurmaca"nın (roman) etrafından dolaşıp kendi boğucu hayatlarımızla neler yapabileceğimizi kısaca görmeye çalışacağız. Hatta çok kısa görmeye çalışacağız; çünkü içinde bulunduğumuz çağda, oldukça tersinlemeli bir şekilde, beklentilerimiz hızla artarken (Şu kalın Rus romanlarını bir okuyabilsem...) bu beklentilerin gerçekleşmesi ve onların tadını çıkarma şansımız aynı hızla azalıyor (Hadi, bana hemen bir öykü anlatın!).

Bir zamanlar, ünlü ve daha az ünlü olan kişilerin ölmeden önceki son sözlerini derleme projesiyle uğraşıyordum; ve çalışmalarım sırasında, birbirinden ilginç, hem de kısa ve öz birçok örnekle karşılaştım. Ve projeyi iptal ettim, çünkü bu örnekler beni kişisel olarak ölüm fikriyle yüzyüze getirmişti, artık bu sözlere sadece birer özdeyiş veya öykümsü anlatı olarak bakamıyordum, onlar ölümden önceki son anların sözleriydi. Ama, onlar hakkında asıl söylemek istediğim, sadece şu : Bu tür son sözlerden çok az sayıda var. Sanırım, sonuçta vardığımız nokta, zaten söylenebilecek fazla şey olmadığı ve söylemek istediklerimizi de uzun uzun anlatmaya vaktimizin yetmeyeceği. Zaten yazarlığımız, tıpkı Poe gibi aklını sonlarda yaşananlara takmış olan Flannery O'Connor'dan bir nesil ötede; ve zamanımız da, tıpkı kurmaca yapıtlarımız gibi, gittikçe kısalıyor.

"Tanrı aşkına, Montresor," Ben sadece bu romanı bitirebilecek kadar zaman istiyordum.

H. E. Francis

KISA KISA öykülerin yeni oldukları söylenemez; yazarlar her zaman bütünü iskeletine kadar indirgemeye çalışarak yazdıklarıyla bir çeşit düelloya girmişlerdir, onlar ölümü baştan çıkarmaya bayılırlar. Eğer ortada yer değiştiren bir perspektif varsa, hemen arkasından bir öykünün geleceği kesindir. Ama, bunun da bir bedeli vardır : Biçim, kendisinden büyük fedakârlıklar yapmak zorunda kalır. İçerik ise, biçimin aksine, tehlikeli derecede sınırsızdır. Bu *sınırsızlıktan* kurtulmak için keskin bir dönüş yaptığımız zaman ise, karşımıza ufak bir saman yığını çıkar sadece. Bir öyküde, vurgu öykünün herhangi bir öğesinde olabilir : karakterler isimsiz bir ortak kişiliğe doğru adım adım yaklaşır, mekân konuyla ilgisini gittikçe kaybeder. Öykünün duygu sesi ya da aktardığı durum ise (ne kadar zayıf olursa olsun) hemen hemen her zaman yönetici öğedir. Bir başka deyişle, duygu sesi ve aktarılan durum, primadonnalardır.

Her ne kadar yalnızca birkaç deha (örneğin Hemingway) şiirin özelliklerini düzyazıya yansıtmayı başarsa da, bu prima donnalar, öykü ve şiirin kesiştiği noktalardır. Peki, ilk zamanlardaki mesellerin ve yerinelerin verdiği farklı yorumlara açık bütünsel yoğunluğu ve bu yapıtlardaki her bölümün birden fazla anlam sezdiren bire bir yoğunluğunu, sahip olduğumuz bu çok kısıtlı zaman içinde bizim de yazdıklarımızda gerçekleştirebilmemiz mümkün mü? En cesurumuz olan Kafka'nın bunun savaşını verdiği görülüyor.

Belki de son zamanlarda gördüğümüz bu verimlilik bize pırıltılı gerçekler kazandıran içten bir arayışın (biçim bu pırıltılara uyum sağlamalıdır), ya da teknik kaygılar söz konusu olunca çıkmaz sokağa giren özgünlük arayışının bir sonucu. Ne de olsa, herkesin özbilince ulaşmaya çalıştığı bir devirde yaşıyoruz.

Özlük – ilk bakışta – okurun beklentilerini canlandırıp işbirliğine girmesini sağlayabilir. Bu etkiyi, aldatmacanın hiç olmadığı O'Henry öykülerinde görebiliyoruz: sonuçta her şey, kaçınılmaz olarak o son satıra gelip dayanıyor.

Benim içinse bir ayırım söz konusu. Şu zorlu düşman (yoksa destekleyicimiz mi desem?), *zaman* feda ediliyor ve yazarın *düşmanı* haline getiriliyor, çünkü algılama gücünü her tarafı kapalı bir aralıkta dahi kullanabiliyor; üstelik biçim de, bu anlık algılamaya uyum gösteriyor. O özlük ise işin asıl keyfi, yıldızlı maytapların birbiri ardına fırlatılması, sonra o rengârenk patlama – *Ahhh!* – ve nihayet, karanlık. Ve, çok sık yaşadığımız bir deneyim, bu maytaplar bir süre sonra sıkıcı oluyorlar. Okuduklarını tekrar okumaktan sıkılmayan birisiyle çok nadir karşılaşıyorum. Zaman ise, öykünün bölümleri üzerinde doya doya oynadığı oyunlar sayesinde, gittikçe artan bir yoğunlukla okuruna çok zengin deneyimler sunarak onu tekrar tekrar okumaya yöneltiyor; bu oyuna okurun kendisini de katıyor ve böylece genleşiyor, genleşiyor, genleşiyor.

Charles Johnson

ÇAĞDAŞ kısa kısa öykü adını verdiğimiz bu alışılmadık türün babası olarak, her iddiaya girerim ki, Edgar Allan Poe'yu gösterebiliriz. Poe, "Kısa Öykünün Amacı ve Tekniği Üzerine" (1842) adını verdiği klasik makalesinde özlüğün modern kurmacaya sağlayacağı yararları, öykünün "etki" yaratma işlevinin önceliğini ve bir oturuşta okunacak kadar kısa bir öykü yazmanın öykünün bütünlüğünü sağlayacağını vurguluyordu. Tabii ki, bu türün babası olmak suçunu sadece Poe'ya yükleyemeyiz, editörlerin de bu işte epey payı vardır. Onlar kısa kısa öykü türünü çok severler; çünkü bu tür, bir dergide çok sayıda öykü yayımlama olanağını tanır ve böylece, içindekiler sayfasındaki uzun liste, okura derginin çok zengin bir içeriğe sahip olduğu sanısını verir. Yazarlara gelince, romanın karmaşık yapısıyla uzun uzun uğraşacak isteği kendilerinde bulamadıklarında – tıpkı sık sık bende olduğu gibi –, bir kısa kısa öykü üzerinde sadece birkaç gün çalışıp yine de kendilerini önemli bir şey başarmış gibi iyi hissetmek fırsatını kaçırmak istemezler. Ve okurlar – ki bu konuda hiç şüphesiz asıl suçlu olan onlardır –; küvette uzandıkları, otobüste gittikleri ya da bilet gişesinde sıra bekledikleri birkaç dakika içinde bir öyküyü okuyup sindirmek onların da işine gelir. Hızın her şey demek olduğu, Concorde uçaklarının zaman kazandırdıkları için seçildikleri, hayat ritmimizin on iki dakikada bir reklam arası vermek üzere kesilen komedi programlarına göre ayarlandığı, dikkatlerini uzun süre bir noktada toplayamayan ergenlik çağındaki gençlere yönelik hazırlanan üç dakikalık video-kliplerin ardı arkasının kesilmediği, adım başı bir fastfood lokantasının olduğu, yirmi dört saatte boşanmaların gerçekleştiği bir çağda, kısa kısa öyküler de çağın ürünlerinden biridir sadece. Yorgun ve zamanı kısıtlı bir okurun dikkatini çekmek için birbiriyle yarışan düzinelerce şey varken, kısa kısa öykülerin de kurmacanın hazırlopu olarak karşımıza çıkması kimi şaşırtır ki?

Ama, ekonomiklik ve sıkıştırma istediği için şiirle arasında benzerlikler bulunan bu hazırlop, tıpkı şiir gibi, etkili ve güçlü olabilir. Genellikle anlatıya (Aristoteles geleneğine uygun olarak klasik bir yapıda oluşturulmuş dramatik sahneler çok uzun sürüyor) ve büyüleyici bir sese dayanır; özlüğü de eklenince, Japon haiku ve koanlarının yarattığı vurucu etkiye benzer bir etkiyi yaratmakta da çoğu zaman başarılı olur, tıpkı Jim Heynen ve Barry Lopez'in kurmacalarında olduğu gibi. Garip bir şekilde saftır; ve sadece tek parçadır. Üstelik, sürekli değişkenlik gösterir, her şekle bürünebilir : skeç, fabl, diyalog, dizelge... Onu yazarlar için daha da çekici hale getiren, geleneksel "çelişkinin doğması-sorunlar-çözüm" metodunu izleyen öykü ve kısa romanlar için yeteri kadar yoğun olmayan, fakat yine de çekiciliğini koruyan deneyim zerreciklerini dile getirmeye imkân tanımasıdır.

Bana kalırsa, kısa kısa öykü için sınırları çok kesin bir tanım vermeye kalkan kişi olsa olsa aptaldır; çünkü kısa kısa öykü, yenilikçi ve dikkat çekici bir arayışı sürdürerek, ifadenin kaynağı ve sonu olan o sonsuz gizeme bir çözüm bulmak zorundadır : dil.

Leonard Michaels

BİR kısa öykünün değeri, şiire – hangi açıdan olursa olsun – ne kadar yaklaşırsa o kadar artar. Kısa kısa öyküler de büyük oranda sezdirmeye dayandıkları için şiire çok yaklaşabilirler, ama bu noktada her zaman için özel bir tehlike de sözkonusudur : Bir şiir olmadığı halde şiir izlenimi vermeye çalışırken, kısa kısa öykü büyük bir başarısızlığa uğrayabilir.

William Peden

ÇELİMSİZ Kurmaca, ya da Mini Kurmaca : tek bir mekâna, çok kısa bir zaman aralığına ve konuşan birkaç tane karaktere (en fazla üç ya da dört) yer veren tek bölümlük bir anlatı; beyinde çakan bir ışık : bir fotoğraf makinesinin düğmesine basılması, bir pencerenin açılıp kapanması, bir anlık kavrayış.

James B. Hall

BU TÜRÜN kaynağı çok net değildir; ama doğuşunda, ticari kaygılar da her zaman işe karışmıştır : Reklam ilanlarının öncelik sahibi olduğu dergilerde, kısa kısa öyküleri o ilanların arasında bir yerlere sığdırmak diğer türlere oranla çok daha kolaydır. Editörlerin (ve de okurların) bu türe ilk zamanlardan beri özel ilgi göstermelerinin, on dokuzuncu yüzyılda özellikle Amerika'da döner matbaaların ve onlarla beraber yüksek tirajlı gazete ve dergilerin ortaya çıkmasıyla yakın ilişkisi vardır.

Kökleri halk kültürüne dayandığı için, kısa kısa öykülerin de çıkış amacı eğlendirmekti. Öykülerin dilinin büyük oranda gazetelerde kullanılan biçeme yakın olması, ilk başlarda bu türe özgü bir zayıflık olarak karşımıza çıkıyordu. Budanmış izlenimi veren dil ve çok kapsamlı olmayan bir içerik, insan hayatının doğası hakkında derin yorumlar yapma olanağını ortadan kaldırıyordu. Ama yine de, bu yorumlama biçimi düzyazı kurmaca için son derece değerli. O'Henry'nin kısa öyküleri, melodramatik beklenmedik sonlarıyla bu türün gelişmeye kapalı gelenekleri karşısında sanatsal bir zafer kazanabilen az sayıdaki örneklerdendi.

Bugün ise yazarlar bu türe daha sıcak bir yaklaşım gösteriyorlar; çünkü bu uç tür, bazı geleneklerini hâlâ sürdürmekle birlikte, birtakım değişiklikler de geçiriyor.

Örneğin, sözcük sayısının (1000-2000) editörler için hâlâ çekici yönleri var. Bununla birlikte, artık bu türü minimalist sanat yerine minyatürcü sanat olarak kabul ediyoruz; ve bu çekicilik füglerin, mine süslerin, fildişi oynamalarının ve beyitlerin sahip olduğu çekiciliği andırıyor bize. Kısa kısa öykü, diğer halk sanatları arasında, akıllıca düzenlenmiş bir vodvilin çekiciliğini yansıtıyor. Eğer sirk eğlenceleri de halk sanatlarından sayılırsa, kısa kısa öyküyü sirk cücesiyle benzeştirebiliriz. Sirk terimleriyle konuşacak olursak, cüceleri takdir ediyor ve ciddiye alıyoruz; onları güçlü dev adamlarla karşılaştırmaya da kalkmıyoruz. Yaratıcı bir biçimde yaklaşıldığında, bu türün artık uzmanlaşmış bir yazın okuru kitlesine sahip olduğunu ve hem yazarına, hem de okuruna doyum sağlamayı ba-

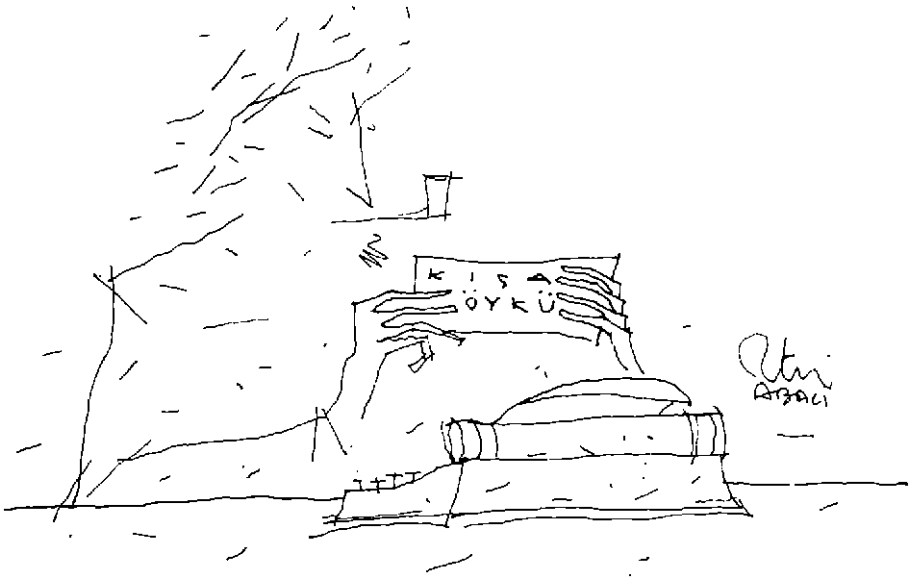

şardığını görüyoruz.

Kısa kısa öykünün kısa öykünün bir alt türü olduğu çok açık; öte yandan, özellikle derece açısından belirtilmesi gereken birtakım farklar da söz konusu. Örneğin, kısa öykü bütünlük gösteren sahneler içeren bir kompozisyonken, kısa kısa öykü tamamlanmamış sahneler sunar; ve kısa öyküye oranla, gerçek hayatta sahip olduğu ölçülerini öyküde bire bir koruyan imgeler çok daha azdır. Giriş cümleleri okuru uzaklara, kurmacanın gölgelerle kaplı alanlarına taşır – ve bu açıdan kısa öyküden daha güçlüdür –; bitiş cümleleri ise genellikle daha sezdirimci ve daha derin tınlamalara sahiptir.

Minyatürist bir tür olmanın gereklerinden dolayı, kısa kısa öykü cesurca hareketlere kalkışamaz; her ne kadar öykülerde her an bir şey olsa da, bu türün eğilimi iki kahraman arasındaki ilişkinin anahtar anlarını dile getirmek; olaydan çok tavırları yansıtmaktır; ve böylece, bizi modern söylencelerde, fabllarda veya korku tünellerinde dolaştıran bir araç haline gelir.

Bir yazar kısa kısa öyküde kullandığı imgeler üzerinde kesin ve aynı zamanda da hassas ve nazik bir hâkimiyete sahip olmalıdır; bu yüzden de kısa kısa öykülerde sanatsal başarısızlık oranı daha yüksektir. Cümleler, hayatla ilgili açıklığa kavuşturucu ipuçları sunmak ve okurda çağrışımlar yapmak yerine, yalnızca birer cümle olarak kalabilirler; yazar için kişisel önem taşıyan imgeler ve izlekler öyküyü özgürce şekillendirmek isteyen akışa karşı koyarlar; ve sonuçta, yoğunluğa ve hızlı bir akışa sahip olması aynı zamanda da tam bir kontrol altında tutulması gereken bu öykü 10.000 sözcüğe kadar uzar üstelik öykünün sonu hâlâ ufukta görünmemektedir. Okurun ilgisini çekmek, etki yaratmak ve sonra da çıkıp gitmek, kısa kısa öykü yazma savaşına girdiğiniz ilk anlarda tahmin edemediğiniz kadar derin bir yazınsal ve sanatsal birikim gerektirir.

Kısa bir süre önce bir yazın eleştirmeni, kısa öykü yazarlarının modern yazının "kahramanları" olduklarını altını çize çize söylemişti. Bu düşünce tartışılır; ama eğer gerçekten kısa öykü yazarları birer kahramansalar, o zaman kısa kısa öykü yazarlarının aynı panorama içinde boylarını fazlasıyla gösterdiklerini de söylemek gerekir.

Jack Matthews

KISA öykü birçok şey demektir, hatta hepsi birbirinden farklı birçok şey demektir; ama bana öyle geliyor ki, en etkili olduğu nokta, insanların gösterebilecekleri davranışların felsefi bir modelini oluşturması ve böylece anlamlar yaratması. Öykünün doğal biçimlerinden çoğu diyalektik gelişime göre şekil alıyorlar; Platon'un diyalogları gibi (ki bunların çoğu kısa öykü uzunluğunda diyaloglardır) belirli bir fikrin ya da bir olaylar dizisinin çağrışımlarını sürdürüyorlar.

Çok kısa öykünün bir de ince bir ayarla odaklanmış ve sezdirimler barındıran bir türü var; ve bu sezdirimler tek başlarına göze çarpacak kadar keskinler. Petronius'un "Efes'in Dulu" adlı öyküsü bunun klasik bir örneğidir; bu yöküye herhangi bir ekleme yapılsaydı ya da karakterlendirmede ve öyküde "zenginleştirme"ye gidilseydi, öykü bu halinden çok daha zayıf ve etkisiz olurdu. Bir kısa kısa öykünün işlevini yerine getirmesini sağlayacak birçok yol vardır tabii, ama bu işlevin biçimi ve ayrıntıları öykünün doğasına göre şekillenmelidir, nasıl bir doğaya sahip olursa olsun.

Stephen Minot

KISA KISA öykü gibi son derece basit bir tür hakkında neden bu kadar çok farklı ve çelişkili tanım var? Çünkü kısa kısa öykünün kökleri, birbirinden farklı en az beş tane geleneğe dayanıyor. Biz yazarlar ise en çok hoşumuza giden türün tarafını tutuyoruz. Kayırmacılık dediğim dedik insanlar için doğal bir davranıştır; ama ne var ki, bu davranışın alt türü zenginleştirmek açısından bir yararı dokunmuyor.

Örneğin bazı yazarlar kısa kısa öykülerinde gerçek *deneyimleri* dile getirdiklerini; ani, keskin ve kişisel öyküler yazdıklarını söylüyorlar. Biz, her an sözel değişkelerle doğaçlama yapıyoruz. "Hey, şunu bir dinle!" ya da "Hâlâ etkisinden kurtulamadım!" ve hatta "Hayatımı yazsam roman olur!" diyerek söze başlıyoruz. Ünlem işaretleri dikkat çeker; dolayısıyla başlar bizden yana dönüyor ve biz sahnede kendimizi gösteriyoruz. Konuşmanın homurdanmaktan daha eğlenceli olduğunu keşfettiğimizden beri hep bu şekilde davranıyoruz. Konuşmacıların hiç dikkat etmeden içgüdüsel olarak yaptıklarını yazarlar uzun uzun ölçüp tartarak karmaşıklaştırıyorlar; bu gelenekteki kısa kısa öyküler ise dramatik, canlı ve yoğun. Hatta, yazarlar bu öyküleri uydurdukları zaman bile kişiselmiş izlenimini veriyorlar, ne de olsa yazarlar çok yalan söylerler.

Öykümsü anlatı ise daha az kişisel ve daha düzenli bir yapısı var. Bazı eleştirmenler öykümsü kurmacadan pek hoşlanmıyorlar, çünkü biçim genellikle öykünün ilettiği duygudan daha önemli sayılıyor; romantikten çok klasik yanı ağır basıyor. Aklımıza gelen isim O'Henry, ama Saki daha zarif ve buğulu, Maupassant daha sofistikte, Brautigan daha çarpık ve dolayısıyla daha çağdaş. Güneyde büyüyen Amerikalıların ya da benim gibi New England'da yetişenlerin anılarında, yazar olmayan, fakat birer masal anlatma ustası olan kişilerin aktardıkları öykümsü anlatılar yer etmiştir mutlaka. Bizler bu öykümsü anlatıları dinlerken hiçbir zaman, "Hey, ben bunu daha önce duymuştum!" demezdik; giriş ve bitiş kısımlarının, tekrarlamaların ve biçimin tadına varmaya çalışır; ve hiçbir zaman şöyle bir soru sormazdık : "Peki sonra ne olmuş?"

Bizi şaşırtıp güldüren öykümsü anlatılar "şaka", ders verenler ise "mesel" adını alırlar; fakat tersinleme dozu yüksek olmayan meseller bugünlerde pek moda değiller. Hayvanları ele alan ve asırlardır ayakta kalmayı başarmış olan öykümsü masallara ise "fabl" deniyor. Ama sonuç olarak, bir öykümsü anlatı hangi ismi alırsa alsın, göze çarpan ilk özelliği

dikkatle ve ustalıkla oluşturulmuş yapısı oluyor.

Öykümsü anlatıdan daha analitik bir yapıya sahip olan tür ise kurgudur. "İçinde her bilgi zerreciğini barındıran bir kütüphane için ne tür bir bina inşa etmek uygun düşer?" diye soruyor Borges. Barht'ın merak ettiği, bir spermin çok çekişmeli bir yarışta akıntıya karşı boğuşurken yetersiz tanımlanmış bir amaca ulaşmaya çalışmasının nasıl bir duygu olduğu. Barthelme'nin sorusu ise şu : "Açık arazide, çocuk bakıcılığı yapan kızlardan oluşmuş bir sürüyü gütmeye çalışmak nasıl bir şeydir?" Sonuç olarak, fikrin her şey, yaratıcılığın da hükümdar olduğunu söyleyebiliriz; karakterler ve hatta konu ise izleğin uşaklarıdır. Anlatısal bir yapının ve hatta bazen de konunun hiç ortalarda görülmemesi de epey sık rastlanılan bir durumdur. Böyle bir ürünün bir öykü olabilmesi mümkün mü? Evet, kesinlikle mümkün, ama aynı zamanda bu ürün açıklayıcı makalelerin de yakın akrabası.

Kurgusal öyküler düşsel öykülere yakındırlar; ama tabii düşsel öyküler kolaylıkla tanımlanabilen kavramlar öne sürmezler her zaman. Öykünün duygu yükü izlekten daha fazla vurgulanır. Örneğin Joyce Carol Oates kesin izleksel çözümlemelere meydan okuyan kısa rüyalar aktarır sık sık. Onun için duygu sesi her şeydir, genellikle karanlık ve abasının altından sopa gösteren bir tavra sahip olan duygu yükü ise, Kafka'yı hatırlatır. Ama Brautigan bu geleneğe yumuşak ve hafif bir duygu sesi eklemiştir. Ortak oldukları nokta ise, analistlerimizin bile çözümleyemediği o rüyaların yoğunluğu ve canlılığıdır.

Ve son olarak, bir de, *şiirsel öykü* söz konusudur. Ama bu türü, görünürde bir sebep olmadığı halde kısa satırlarla yazılan ve çoğu zaman yavan parçalar olmaktan öteye gidemeyen düzyazı şiirinden ayırmak gerekir. Dylan Thomas'ın yazdığı "August Bank Holiday"e benzer şiirsel öyküler zengin ve etkili bir fonetiğe sahiptirler – ünsüz yinelemesi, ünlü benzerliği, sözdiziminin verdiği ritim ve yinelemeler. Bu şiirsel öyküler imgelere anlatısal yapıdan daha fazla önem verirler ve yüksek sesle okunduklarında okura çoğu düz şiirden çok daha zengin bir ezgi sunarlar. Ama yine de şiirsel öyküler hâlâ düzyazı sınıfına dahil edilmektedirler; çünkü satır uzunluğu sanatın biçimsel gereklerinden biri olarak düşünülmek yerine şansa bırakılmıştır.

Kurmaca uzadıkça – öykü, kısa roman, roman – vurgu farklı noktalara yönelmeye eğilimlidir : olay örgüsündeki karmaşıklıklar, karakterlendirmedeki belirsizlikler, toplumsal durumun portresinin çizilmesi gibi. Dolayısıyla kısa kısa öykü, doğası ve uzunluğu sebebiyle farklılıklar gösterir; o, tam bir alt türdür. ❖

İngilizceden çeviren : Almıla Özdek

YENİ BİR YAZINSAL TÜRE DOĞRU

❖

BU YAZARLARDAN bazılarının, geleneğe, bir önceki bölümdeki yazarlardan belki de daha fazla bağlı olmalarına karşın, çok kısa öykü açısından, şiir ve düzyazının yakınlığı konusunda görüş ayrılığına düşerler. Günümüz açısından bakıldığında, yeni bir türün oluşumuna izin vermek yerine, eskiyi yeniden biçimlendirmeye çalıştıkları gibi (Kelly, Bank, Bellamy, Oates) – gelenekler açısından bakıldığında bile gerekliliği göze çarpan, karakter ve betimlemelerdeki dil kullanımının genişlemesine, değişik boyutlar kazanmasına karşı çıkarlar (Stevick). Eğer çok kısa öykü, "silinti" kavramıyla iç içeyse, amacı da "güç ve kuvvet verip, bizi genç tutmaktır" (Strand). Biçimden ayrılmak (Dybek), kurmaca kavramının kendi içinde bir olgu olarak gösterilir ve tanıtılır (Gildner). Yeni bir yazınsal türe ulaşmak için önce, ona verilecek adın bulunması gerekir (Heller, O'Connor, Banks) .

Joe David Bellamy

YOĞUNLUK ve kısalık, her zaman için Amerikan yazınındaki kısa öykü türünün güzelduyusal yanını oluşturmuştur. Belki de günümüzün geniş bilgi olanaklarıyla yüreklenen bazı yazarlar, bu öyküleri, dramatik öğelerini kaybetmeden, daha yoğun ve daha kısa yazmayı denediler. Okuyucuların ilgisini çekebilmenin daha zorlaşmasına ve onların da bilgi çağından yararlanmasına karşın, okuyucular kısalığı ve yoğunluğuyla ilgi gören bu yeni türü coşkuyla karşıladılar.

Robert Kelly

1973'te Iowa'da Stone Wall yayınevi, editörlüğünü Robert Coover ve Kent Dixon'ın yaptığı *Stone Wall Kısa Kurmacalar Kitabı* adını taşıyan çok güzel bir seçki yayımladı. Bir iki yıl önce Coover bana yazdığı bir mektupta benden bu seçki için bir yazı göndermemi isteyince, ona "Opera" adını taşıyan bir öykümü yolladım. Yalnızca böyle bir seçkide basılma olasılığı olan bir öyküydü bu. Kısa kurmaca, (eğer gerçekten ayrı bir türse) değişik isteklere sahip ayrı yaradılışlı şair ve yazarların ilk kez bir araya gelip etkili yapıtlar ortaya koydukları verimli bir ovaya dönüşmüştür.

Stone Wall seçkisinde, kısa kurmaca ile ilgili görüşlerimizi etkilemeyi sürdürecek adlar var : Borges, Barthelme, Brautigan, Coover, Edson, Oates. Bu isimlere, bunlardan sonra gelenlere ve aynı düzlemdeki şairlere (Merwin, Andersen ve Beanedickt de seçkide yer aldılar) baktığımda kısa kurmacanın birbirini bütünleyen kavramlar olan Eylem ve Öyküleme'nin yeniden doğuşu olduğu sonucuna vardım.

Henry James'in psikolojik kurmacayla ilgilendiği ve egemenliğinin artmasına yol açan bütün bu yıllar boyunca, ustadan daha kurnaz olan yazar ve okuyucu kitlesinde, alışılmış kurmacadaki bir eylem ve olay örgüsü beklentisi yok olmuştur. En azından, şaşırtıcı bir biçimde çok şey elde edebilen Joyce ve Proust, insanların kafasında bu beklentiyi

yeniden canlandırmak için hiçbir şey yapmadılar. En güzel kısa romanı kendisinin yazmış olma olasılığına karşın, Conrad'ın meslektaşı ve yakın arkadaşı Ford da güvenilir bir öykücü değildi ve öykülerinde, kadife giysiler giyerek Franz Liszt'in kucağında oturan küçük bir çocuk gibi, özyaşamöyküsel yansımalar görürüz.

İnce işlenmiş bir düzyazıyla, sürekli, çocuklarla ilgili öyküler yazan ve anlamlı basmakalıp sözlere kafa yoran yazarlar da vardır. Öte yandan, güzelduyusal açıdan düşünenler, zor elde edilen güzelliği abartılı bir gösteriş içinde yakalamaya çalıştılar. Sonuçta çok şey söylediler, ama hiçbir şey anlatamadılar.

Günümüz kısa kurmacasında, ilk ve son kez olmak üzere eylem ve öyküleme aynı anda önem kazandı. Bugün bile, James gibi, Ed Dorn'un klasik yapıtı ve aynı zamanda en zengin kısa-kısalardan olan, "CB&Q"da olduğu gibi, Shakespeare türü gösterişli bir dile ve buruk sürgün yıllarından söz eden Kelt düşlemlerine karşı çıkan birkaç yazar var. Yüzyılın başında, mor sulara kendilerini olduğu gibi bırakmış su yılanlarıyla tanıdığımız düzyazının bu en kısa türünün, boş laflarla oluşturulması bizi şaşırtmaz. Michael Palmer'in, Mallerme'nin yapıtlarındaki dinginliği ve tek renkli bir menekşenin yalınlığını taşıyan yazılar yazdığı dönemleri olmuştur.

Yalnızca yaptıkları iş açısından değil, yaşadıkları toplum, ekonomik düzey, ve inançları açısından da bütünüyle farklı dünyaların insanları olan şair ve romancıların, bizim için bütünüyle yeni bir tür olan, ama aslında yeniden canlanmış bu kısa-kısalarda bir araya gelmesi beni heyecanlandırıyor. Ne şiirsel düzyazı ne de düzyazımsı koşuk olarak nitelendirebileceğimiz kısa-kısaların devinimleri ve anlatım güçleri, hem düzyazının erekleriyle hem de şiirin konusu ve ritmiyle uyum sağlar. Bu uyumlu konu ve metindeki deneyime odaklanma, söz ettiğimiz türü biçimlendiren öğelerdir aslında. Bu konuyu açıklamak, bundan sonra kısa kurmacayı tanımlamak isteyen her eleştirmenin görevi olmalıdır.

Bir bakıma, kısa kurmacayı olası ve gerekli kılan günümüz koşullarıdır. Televizyon ve sinemayla büyüyen bizler, betimleyici açıklamalara gittikçe daha az gereksinim duymaya başladık. Bir yerden başka bir yere, bir ruh halinden başka bir ruh haline, bir sah-

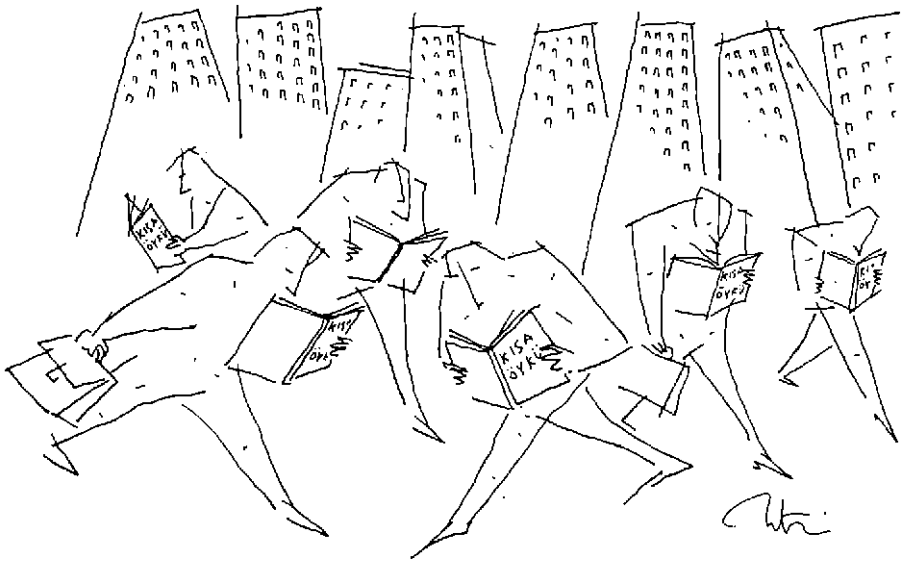

neden başka bir sahneye, bir atmosferden başka bir atmosfere anında gitmek için sürekli bir açlık duyduk. Kısa kurmaca, sinemadan, sinemanın bize sunduğu anlık görüntüleri (coup d'oeil) kullanmayı öğrendi. Sinemaya çizgi film izlemeye giden her zeki çocuğun farkına vardığı gibi, daha sonra gösterime girecek filmlerin kısa tanıtımları, doksan dakikalık filmin kendisinden daha ilgi çekicidir. İşte bu önemsizmiş gibi görünüp insanı sonradan şaşırtan anlık, kaygı verici, tüylerinizi diken diken eden ve sinirlerinizi geren bu tür kısa kurmaca kapsamındadır. Bütün bu özellikler gösteriyorki "kısa" sözcüğü bu kurmaca türü için yanlış bir tanımlamadır. Söz ettiğimiz "kurmaca" tıpkı bir sözcükteki vurgu, ya da hukuktaki bir yasa gibi ne uzundur ne de kısa; kendi kendine yeterlidir. Yaşanması, denenmesi gerekir. İyi yazmak okuyucu için yapılması öngörülen bir eylemdir.

Kurmacamızı oluşturmanın bir yolu da *silinti*'dir, yani okuyucunun beklentisi olduğu, ama anlatılması zorunlu olmayan parçaların öyküden ustaca atılmasıdır. Öyküler (özellikle kötü ün yapmış kısa öyküler) genellikle öykülenebilir bir eylemin coşkulu *anlatıbirim* tarafından salınmış uzun gölgelerdir. Eylem bütünüyle değil de küçük bir parçasıyla anlatıldığında anlatı incelik kazanır ve öykü ereğine ulaşır.

Bildiğim kadarıyla bu alandaki ilk adımlar, kısa ve öz yazan yazarlar tarafından atılmıştır – Gertrude Stein, Marry Butts, W. C. Williams ve Joyce'un altmışlı yılların başında kitap olarak yayımlanan sığ anıklıklar. Yine aynı alanda, anlamsız bir kurmaca kullanarak *multum in parvo* (azlıkta çokluk) olgusuna yeni zengin anlamlar yükleyen yazarlar da var : Lydia Davis, Spencer Holst, Mary Caponegro ve Lesli Scolopino (Caponegro'nun ilk seçkisinde kendi türü için "mikrokurmacalar" adı ortaya çıktı. Mikrokurmaca sözcüğünü severim.) Görüldüğü gibi bu alandaki yazarların çoğu kadındır, çünkü kadınlar yeni alanlarda deneme yapmakta her zaman için daha cesur davranırlar. Bu alanda daha eski örneklere de rastlayabiliriz : On yedinci yüzyılın "karakter" türü içinde ve Melville'in bölüm uzunluğundaki harika deneyleri gibi (*Billy Budd* belki de dünyanın en güzel kurgusuna sahiptir). Bütün bu saydıklarım söz ettiğimiz konunun öncüleri ve kısa-kısaların bir tür olarak karşımıza çıkmasını sağlayan kişilerdir.

Bu bende bir karşıtlığı çağrıştırıyor : kısa ve öz kurmaca, insanların olabildiğince yoğunlaşabileceği bir çağda olasıdır ancak. Haiku, Genji masalının klasikleştiği bir ortamda oluşmaktadır. Nitelikli mikrokurmaca yazmak istiyorsanız, işe üç ciltlik bir romanla başlamalısınız. Okuyucunun ilgisini bir hafta boyunca canlı tutabilirseniz, aynı ilgiyi bir dakikalığına da elde edebilirsiniz demektir.

Kısa kurmacamız, yeni okuyucusunu, bizi selamlıyor. Hızlı görüp hızlı duyuyoruz. Gün geçmiyor ki hayret verici şeyler keşfedip en ince ayrıntılarla uğraşmıyor olalım. Devamlı söylenip çattığımız medya umutlarımızı ve yeteneklerimizi artırdı ve odaklanma süremizi kısaltan medya değil. Kısayı da uzunu da savuran, hıza düşkün inatçı bir izleyici olduk. İnsanların bu kadar gelişmiş olduğu bir çağda yaşıyor olmamız ve yazabilmemiz gerçekten bir ayrıcalık.

Stuart Dybek

PATLANGIÇALAR, kısa-kısalar, düzyazımsı koşuklar, skeçler, American *haibumu*...

Bu kısa düzyazı parçalarına ne ad verileceği konusundaki tartışmaların süreceğini umuyor ve hiçbir zaman ortak bir görüşe ulaşılıp bunların sınıflandırılmasını gerçekleşmemesini diliyorum. Çünkü bunları çekici kılan öğenin, belirsizlikleri olduğunu düşü-

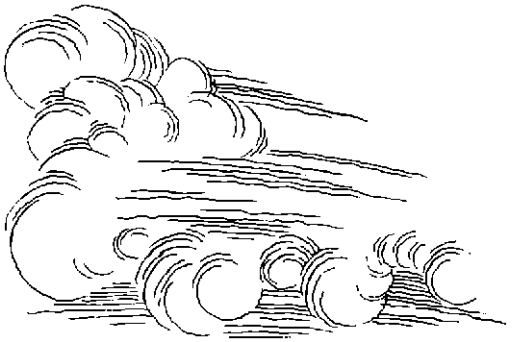

nüyorum. Bunlara ad veremiyorsak, neden yazıldıklarını nasıl anlayabiliriz.

Kendi içinde bütünlük kazanan türler, okuyucuda ve yazarda bazı beklentiler doğurur. Oysa düzyazı ve şiir, anlatı ve lirik şiir, öykü ve fabl, güldürü ve makale, parça ve bütün gibi ikilerin arasında kalan, hiçbirisine ait olmayan bu kısa düzyazı parçalarının en önemli ayırt edici özelliklerinden birisi çok yönlülükleri ve belirsizlikleridir.

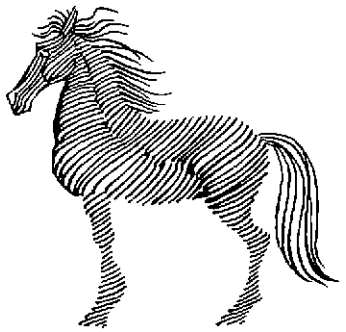

Bunları yazarken duyduğumuz en büyük zevklerden biri kalıpları aşarken duyumsadıklarımızdır. Büyük kısıtlamalar içeriyormuş gibi görünen bu türde, yazar geniş bir özgürlüğün tadını çıkarabilir. Gerçekte, uzunluk açısından ortaya koydukları ilkeler, yazardan, sıradışı çözüm yolları bekler. Bu parçaları değerlendirebileceğimiz, Poe'nun öyküde tek etki kuramı gibi bir kuram yok yazın dünyasında. Bunları karşılaştırabileceğimiz bir örnek de yok ortada.

Her yazar böyle bir parça yazdığında hep bir yenilik getirir. Her parça ayrı bir sapmadır ama sapılan nedir?

Philip F. O'Connor

1960. Philip F. O'Connor'ın yüksek lisans öğrencisi San Francisco Üniversitesi'nde Profesör Herbert Wilner bir gün sınıfta ders verirken çok kısa öykünün artık yazılmadığını söyler. Umulmadık bir biçimde noktalanması gereken kısa öykünün, katı kuralları vardır. Maupassant ve O'Henry çok kısa öyküde en tanınmış isimlerdi. Bu yazarların öykülerinde karakterler hakkında çok geniş bilgiler bulamayız, oysa günümüz kısa öykü anlayışı karakter gelişimine büyük önem vermektedir.

1963-1971. Eski üniversite mezunu şimdi profesördür ve devamlı birşeyler yazmaktadır. Yazdıklarının arasından, alışılmış öykülerin yanında, anlatı niteliklerinden çok, anlam yüklü olmalarıyla dikkat çeken sıradışı öyküler de çıkmaya başlamıştı. O'Connor, bu öykülere ne ad vereceğini bilmiyordu. Eşine ve arkadaşlarına bazen "insanın değişik

ruh hallerini yansıtan parçalar," bazen "deneysel öyküler", bazen de "geleneksel olmayan öyküler" olarak tanıttı öykülerini. Herbert Wilner, bu öykülerin, kısalıkları dışında, hiçbir özelliklerinin alışılmış çok kısa öykü anlayışıyla benzerlik göstermediklerini söylemiştir. Ama yine de O'Connor'ın öyküleri, tek tük de olsa, kendisinin sağda solda okuduğu kısa öykülerle benzerlik taşımaktadır.

1983. Yazar ve Profesör O'Connor'dan, kısa öykü yarışmalarında jüri olarak görev yapması istenir. Bu görevinin bitmesinden daha birkaç hafta geçmemiştir ki, O'Connor, kendisine gönderilen yüzlerce öyküyü okumakla geçirdiği günleri özlemeye başlamıştır bile. Okudukları, alışılmış çok kısa öykülerden olmadığı gibi, özet havası veren öyküler de değildi.

1984. Profesör, öyküler hakkında kafa yorar. Öyküler, akla yatkınlığı silahlarla tehdit edilen bir kültürde, mevki ve onur sahibi olma çabası içinde olan bireyler hakkındadır. Bu öykülerde dramatik kararlar çok azdır, çünkü düşman olarak nitelendirilen, insanların kendileri değil, koşullardır ve bu koşullar öykülerdeki kahramanları, bir kasırga gibi göz göre göre değil, tıpkı kanser gibi gizlice biçimlendirir. Bunlar sadece beceriksizlerin katlanmak zorunda olduğu koşullar olarak görülmemelidir. Oldukça güçsüz bireylerin bile olası gördüğü yollarla, azimle ve inatla, değişebilir olanı değiştirmeye çalışır bu koşullar.

1986. Bu konu üzerinde düşünmeye devam eden Profesör, yeni bir kurma türün doğduğunu görür. "Çok kısa öykü" tanımını, aynı adı taşıyan eski türle karıştırılması olasılığıyla, bu yeni türe vermez. O'Connor bu yeni türe isim olarak şunu önerir :

1. Öy (yeni tür)
2. Öykü
3. Uzun öykü
4. Kısa roman
5. Roman

Gary Gildner

KISA KISA öykü hakkında düşünürken, son zamanlarda yazdığım bir öykünün anlatıcısı olan Henry'nin, öykünün bir yerlerinde söylediklerini anımsadım :

"Bir sahil kasabasında yaşarken çok unutuyor, buna karşın çok şey anımsıyorsunuz. Kıyıda köşede unutulmuş parçaların sizi ne kadar şaşırtabildiğini görüyorsunuz. Suda yüzen bir tahta parçası, denizkabukları ve denizanaları gibi gözünüze güzel gözüken bu parçalar size bir şey söylemek istiyorlardır sanki. Çatıdaki aydınlığın altındaki yumuşak yatağında yatarken, gökteki yıldızların ışıltısıyla başı dönmüş Margaret, "Ben iyi bir kadınım," diye bağırmıştı bir keresinde. Bu düşüncenin erimine kim tam olarak ulaşabilirdi ki? Onu sıkıca tutup yatıştırmak istedim. Elbette ki iyi bir kadındı o, ama bu neyi ifade ederdi ki? Çok şeyi ifade ediyor biliyorum, ama sonuçta değişen ne olacaktı? Bunun ne önemi vardı? Amacım tatsız bir biçimde alay etmek değil. Fırında güzelce bir tavuk pişirdik, kumsalda şirin bir yürüyüş yaptık, bedenlerimizi birleştirip tutumsuzca birbirimizi kullandık. Şimdi, her şey bittikten sonra, hiçbir uyarıda bulunmadan, beni sıkıcı bir tarih dersinin içinden çıkmaya zorluyordu sanki. Ya ben? Üç yaşını yeni bitirdiğim ve eve dönmeye kararlı olduğum yılları anımsıyordum. Joyce Dudzek adında küçük bir kız merdivenlerde zıplıyordu. Uzun sarı saçları ve güzel dişleri vardı. Kilisede yer gösterici olarak çalışan babası, yasak yere adım attığımda trampetiyle boru gibi sesler çıkarırdı. Evet evet, aynen böyle olurdu. Eski zamanların bahçelerinde yere serilip domates yemelerim, beyaz ayın altında bezelye ve baklalarla oynadığım oyunlar da gerçekti."

Russel Banks

TÜR kapsamında, geleneksel kısa öykü hakkında konuşurken neleri göz önüne alacağımızı bilmiyoruz. "Kısa-kısa" denilen bir öykü türünden bahsederken akıllıca konuşmak olası gözükmemekte çoğu zaman. Ama bu anlatı biriminin hiçbir türün özetlenmiş hali olmadığını bilmek, "kısa-kısa" adlandırmasının saçmalık olarak görülmesine pek meydan vermemektedir. Aslında kısa öyküden farklı olan bu birim, kendi içinde bir türdür. Tıpkı birbirine koşut iki ayrı öğe olan sone ve gazelde olduğu gibi; okuyucu memnun edici bir biçimde huzursuz bırakan tartışmalardan sonra köklü bir karara yöneliş görürüz bu türde de. Bu türün kaynağı ve bu türe duyulan gereksinimin *İskandinav kennigleri*'ne, Zenlerin öğrencilerine gerçeği bulmaları için sordukları saçma sorulara ve süfi masallarına duyulan gereksinimle aynı olduğunu düşünüyorum. Yukarıda saydığım öğelerde, dil ve metafizik, tıpkı Yunanlı güreşçiler gibi, tutunacak bir yer ararlar. Romanda ve kısa öyküde ise durum farklıdır : bu iki türde dil ve sosyal bilimlerin birbirleriyle karışık bir biçimde, ama uyumla kaynaştığını görürüz. Fizikçiler yeni bir element bulduklarında ilk iş olarak ona bir ad verirler. Böylece o element üzerinde yaptıkları incelemelerde ve elementlerin birbirinden ayırt edilmesinde büyük bir kolaylık sağlamış (elde etmiş) olurlar. Dünyadaki tüm gelişmeler adlandırma yoluyla olmaktadır. Biz de aynı işi elimizdekiyle yapabiliriz ve bu yeni türü "şi" olarak adlandırabiliriz. "Ben 'şi' yazarım," diyebilmeli bir yazar.

Philip Stevick

ÇOK kısa öyküler elbette alışılmış anlatı biçimlerinin dışına çıkıyorlar. Örneğin, bir mesel ya da vaazlardaki kıssalar, kısa-kısa öyküler grubuna girer. Tıpkı bir anekdot, anlatılan bir düş ve bir fıkra gibi. Ama işin içine sanatsal güdüler girince durum değişir. Twain'in bir kurbağayla ilgili anlattığı fıkrayı düşünün. Dinledikçe onun bir fıkra ya da anekdot olmaktan çıkıp önemli boyutta gülünç bir monoloğa dönüştüğünü görürüz. En güzel özelliği olarak uzunluğu dikkatimizi çeker. Okurken, bize birisi tarafından anlatıldığını duyumsarız. Oysa bu kurnazca bir oyundan başka bir şey değildir. Bugüne dek kimse bu uzunlukta bir kurbağa öyküsü anlatmadı. Ama Twain bu öyküsünü yazıya dökerken işin içine sanatsal güdüler girmiş ve öykü gelişmiştir. James, bir gün bir akşam yemeğinde kısa bir öykü anlatıldığını duyar ve kafasından her şeyi silerek, sekiz bin sözcüklük bir öykü yazmak üzere eve gider. Yazarların, böyle kısacık öyküleri bile uzun uzadıya anlatma meraklarının nedeni ortadadır : yazarın bir okuyucu kitlesi vardır; yazdığı metne kendinden bir şeyler katmalıdır; belirli bir yeri vardır ve betimleyici bir yoğunluk yaratmak zorundadır. Yalnızca bir gün yaşayan bir kelebeğin inceliğini ve belirsizliğini taşıyan yazarlar, Aristoteles'in dediği gibi, "belirli bir yüceliğe" ulaşmak isterler. Bizim günlük yaşamımız, işitsel ve söze dayalı dünyamız gerçekte kısa-kısa öykülere çok uygundur ama aynı zamanda, her şey, bu kısalıkta öykülerin basılmasına karşı çıkar gibidir. Kısa yazmaya yeltenen bir yazar, gerçekte bir seçim yapmıyor, uzun yazma eğilimine karşı çıkıyor, ona karşı savaş açıyor.

Kuşkusuz kısa öyküyü daha rahat yazan yazarlar var. Bunlar her zaman için iki önemli kaynaktan esinlenir : birisi çağdaş kurmaca, diğeri de bütünüyle farklı bir geleneği temsil eden Hasidi masalları ve Latin Amerika halk yazınının harikalarıdır. Oysa bir süre için

kısa kurmaca yazarları, türün gelişimine karşı çıkmak için bir neden görmediler. Oylumluluğa karşı direnme ve bin beş yüz sözcükten bir bütün oluşturma olasılığına eskisinden daha fazla bir yönelme var. Bunun nedeni de geçmişin önemli ve parlak bir yapıt yaratma eğiliminin çekiciliğini yitirmesidir. Karakter gelişimi ve bir yere ait olma duygusu gibi unsurların peşinde fazla koşulmuyor artık. Bunun nedeni de gerçeğin ve düşlemin en uç noktalarının kaynaşmasından aldığımız keyiftir. Bütün bunlarda, eğlence ve oyuna olan düşkünlüğümüzün de payı büyük olsa gerek.

Kısa kurmacaya son noktayı Barth koydu. "Bir varmış, bir yokmuş, masal bu ya..." diye başlayan bir Moebius bandıydı bu. İşte bu küçük öyküden çok hoşlanıyorum. Ezbere bilmeme karşın defalarca okudum. Oysa otuz yıl önce ne ben ne de başka biri bu öykücükle ne yapacağını bilemezdi.

Steven Heller

ESKİ ya da yeni, herhangi bir nesneyi adlandırmak yazarların sırtında olan bir yüktür. Klavyesiyle ya da kalemiyle kendi adını taşımaya değer bir yapıt ortaya çıkarma ereğini taşıyan her yazarın da bildiği gibi, bir nesneye ona uygun olan adı vermeden, onu tam olarak kavrayamayız ve ona sahip olamayız.

Öyleyse bu *Anlık Kurmaca* seçkisindekiler ne?

Kitabın adından pek öykü gibi olmayan bir tür kurmaca okuyacağımızı sezinliyoruz. Gözle görülür bir fark olmadan bir ayrım mı bekleniyor bizden? Gerek dil kullanımıyla gerekse diğer özellikleriyle, ne tür yenilikler getirirse getirsin, içinde öykü olmayan bir kurmacadan, kişisel olarak keyif almam. Jack Matthew'ın *Rudolph Gordon İçin Bir Anket* adlı, aşırı derecede sıradışı öyküler anlatan parçaları beğeniyorum.

Yazarların milliyetleri dışında, bu seçkideki öykülerin seçiminde kullanılan tek belirgin ölçüt, anlatıların uzunluğudur. Oysa, bunun ötesinde *Anlık Kurmaca* başlığı ile düzeyde dramatik düzyazının kişisel bir eleştirisinden başka bir şey değildir. Seçkide bunu kanıtlayan birkaç öykü olsa da, kitabın bütünü okunduğunda bu düşüncenin yanlışlığı ortaya çıkar. Belki de anlık kısa kısa kurmacada ulaşılan en son nokta olan Raymond Carver'ın hızlı ve acıklı öyküsü *Popular Mechanics*'in yanında, bir baba ve oğlun sosyal yabancılaşmasının gülünç, alaycı ve gösterişli bir dille anlatıldığı John Cheever'ın *Reunion* adlı öyküsünü buluruz. Aynı şekilde *The Merry Chase* adlı öykünün anlatıcısı Gordon Lish'in, karmakarışık, heyecanlı ve yakınan sesinin Tennessee Williams'ın Tent Worms adlı iyi kurgulanmış öyküsünün anlatıcısının sakin ve dingin sesiyle dengelendiğini görürüz. Bütünüyle ele alındığında bu seçki, geniş bir erimde, türler ve biçimler topluluğudur. Kalıcı ve önemli bir etki uyandırdıktan ve kısa olduktan sonra her şey anlık kurmaca kapsamındaymış gibi görünüyor.

Kullanılan terim konusunda gene de rahat değilim, ama seçkinin baskısının ortaya koyduğu sorun merakımı çekmiyor değil : Yazarlardan çok okuyucular ve yayıncılar tarafından yönlendirilen gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan, kısa kısa kurmacaya duyulan ilgi, günün birinde daha iyi tanımlayabileceğimiz, görünürdeki sınırları aşan ve bu seçkidekilerden daha kötü olup aynı anda değerli olan bir türe ulaşmamızı sağlayacak mı acaba? Önümüzdeki yıllar bu sorunun yanıtını gösterecektir.

Joyce Carol Oates

Çok kısa kurmacalar hemen hemen her zaman deneyseldir. Hoş ve ölçülü olan bu tür, Frost'un şiir tanımını andırırcasına, tıpkı ocağın üzerinde eriyen buz gibi, açıldıkça kendi kendini tüketir. Biçim olarak bazen masalsı, bazen de sıradan küçük bir öyküyü andıran özellikler içerse de, asıl önemli yanı son tümcesi, çoğu zaman da son sözcüğüdür. Kurmacada düzyazıyı seven bizleri, kendi küçük sınırları içinde yoğun anlamlarla yüklü bu minyatür masalları hem okumayı hem de yazmayı seviyoruz. Gerilimin olduğu nokta ise Hagler'in Hearns'a karşı koyduğu sekiz dakikadır : Seyretmeye doyamayacağınız çok kısa bir epik buyrultu.

Bu tür günümüze ait olsa da, aynı anda zamansızdır. İnsanların konuşurken kısa ve öz olanı bir araya getirme güdüsü kadar eskidir. Tamamen farklı olan şu sözcüklere göz atalım :

Bunlar gecenin baştan çıkarıcı sesleridir. Sirenler de aynı böyle öterlerdi. Oysa sirenlerin baştan çıkarmak için öttüğünü düşünmek, onlara haksızlık olur. Pençeleri ve verimsiz rahimleri olduğunu biliyorlardı, bu yüzden bağıra bağıra ağıt yakıyorlardı. Ağıtların bu kadar güzel olmasında ise onların bir suçu yoktu.

Kafka, *Sirenler*

ve :

Gökyüzündeki yarışmalar
Aşınmamış katmanlar

Emily Dickinson

ve :

Ne zaman eseceksin Batı rüzgarı,
Küçük yağmuru tekrar yağdırmak için?
Yüce İsa adına, sevgilimin kollarında,
Benim de tekrar yatağımda olman için?

Anonim

Yukarıdaki alıntıların da gösterdiği gibi, kısa kısa öyküleri uyumlu biçimleri açısından şiire, geleneksel düzyazıdan daha yakındır. Kısa kısa öykülerin amacı en az ve en küçük bir yerde, dramatik deneyimleri yansıtmak ve insanlarda bazı duygular uyandırmaktır. Ocağın üzerindeki buzun erimesi ve kendi kendini tüketmesi gibi, ses her şeydir. Chopin'in parlak uvertürlerini, tekrar ve karşıtlık unsurlarını kullanan ünlü bestecilerin yarattığı uzun senfonilere yeğleyen insanlar az değildir.

Aynı anda bütün kısa kurmacaların, Hardy'nin *Tess*'i gibi, tek bir romana denk olmadığı da doğrudur. Ama ne mutlu ki sanat eserleri birbirleriyle yarış içinde değildir ve böyleymiş gibi değerlendirilmemelidir.

Mark Strand

KISA KISA öykü özetlenmiş ve yoğunlaştırılmıştır. Akıcı bir uyumu, hızlı bir dinginliği ve küçük bir büyüklüğü vardır. Eklemeleri kabul etmez, kısaltmaları onurlandırır ve başıboş gezmeye karşı çıkar. Kimliği bir ayrıcalık, iştahı kendine özeldir. Ufak ama dayanıklıdır. Her şeye karşı çıkıp tersine döndürebilir. Romanın iki yüz sayfada yaptığını tek bir sayfada yapar. Yılları çok az bir zamanda, zamanın kendisini de anında özümseyebilir. Bizi başladığımız yere tekrar götürmeyi amaçlar. Yapıcıdır ve bizi genç tutmak ister. Bireysel çekilmede başarılıdır ve kısa, kırpılmış betimleri kendi yararına oluşturur. Sonu ise "silintidir". ❖

İngilizceden çeviren : S. Gökçen Ezber

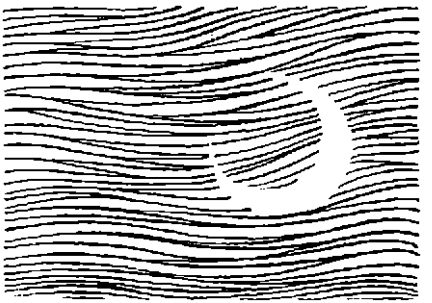

UYGULAMADAN ÖRNEKLER

❖

TARGAN, kısa kısa öykülerin yararlarını yaratıcı yazı öğrencileri ve profesyonel yazarlar için ayrıntılarıyla anlatıyor. Ayrıca, bazı uygulamaya yönelik istekler, karşılaşılabilecek zorluklar ve öykülerdeki boyutlardan burada kısaca söz ediliyor (Dixon, Vivante, Calisher, Curtis). Diğer bölümlerdeki yazarlar (Johnson, Gildner) kısa kısa öykülerin sık sık kullandığı, yaşamdaki küçük deneyimler üzerinde duruyorlar; Wolf onları güçlü bir kişisel anlatımla şekillendiriyor. Ve son olarak, bir yazarın gelişimi, çok kısa öykülerinden kazandığı deneyimlerinden izlenir (Fox).

Barry Targan

YAZIDA, daha fazla bilinen kısa öyküye göre, kısa kısa öykü klasik *ètude*'e daha yakındır ve bu yüzden yazar adaylarının ilk (ve daha uzun süren) gereksinimlerinden bazılarına daha uygundur. Özellikle, asıl kazanım; yazarın gerçek bir kurmaca biçime bağlı kalarak çeşitli elemanları kullanabileceği kendine özgü bir uygulama olanağı bulabilmesidir. Kişilerin yaratılması (characterization), duygu sesi (tone), ruh hali (mood) gibi teknik sorunları ortaya çıkararak bunları gerçek öyküler üzerinde çözebilecektir. Kısa kısa öyküyü kullanarak önceden belirlenmiş bir ödevi yapaylığından kurtarabilir ve aynı zamanda kısa öykünün beraberinde getireceği fazladan zaman ve çaba harcama yükümlülüğünden kendisini koruyabilir; çünkü kısa öykü açık uçludur, oysa kısa kısa öykü sınırlı boyutlardadır. İşte onun güzelliği de burada. Kısa kısa öykü Leonardo'nun desen ve boyut elverdiğince bir sayfa üzerine çizebildiğinden daha fazla doğal amacından sapma yapmaz.

Ve ètude, sanatçıya, bir sanatçının sahip olması gereken bitirilmiş bir işin rahatlatıcı deneyiminin getirdiği başarıyı sunar.

Gerçek bir öğretme durumunda kısa kısa öykü başka bir değer yüklenir. Yazarken karşılaşılacak sorunlar üzerine kuramsal olarak konuşmaktansa – ya da bunların öğrencilerin öykülerinde ortaya çıkmalarını beklemektense – öğretmen olası sorunlara yanıt veren kısa kısa öykü yazılmasını önerebilir. Yine de bunların bir yazarlık eğitimi dersinde, en azından doğrudan, öğretilmesi beceri olacaksa, bana öyle geliyor ki yapılması gereken şey ilkin bu beceriyi kazandırmaktır. Tabii ki başka hiçbir şey düşünülmeyecek demek değil bu. Fakat kısa kısa öykü, hem öykü hem de alıştırma olduğu için, genç bir yazara gereken beceriyi kazandırmasına karşın daha büyük oranda yaratıcılık ister. Ayrıca yazar daha zor olan kısa öyküde tökezleyebilir, ama daha rahat başa çıkabileceği kısa kısa öyküde ulaşacağı başarı onun kendine güveninin artmasını sağlar.

Öğrencilerin, yapıtları üzerine birbirleriyle tartıştıkları, birbirlerini dinledikleri toplu oturumlarda daha kısa işlerle uğraşmak gözle görülür bir yarar sağlar. Bazen üç ya da daha çok kısa kısa öyküyü geleneksel bir kısa öykü üzerinde durduğunuz saatlere sığdırabilirsiniz. Bir oturumda ne kadar fazla öykü işlenirse sınıf o kadar ilgili hale gelir. Çok öykü, sınıfın hızlı eleştirel kaydırmalar, yerinde karşılaştırmalar ve kusursuz bir alıştırma yapmasını sağlar, zaten iyi bir yazar (felsefi eleştiriden ayrı olarak) oldukça iyi bir kılgısal eleştiri yetisine sahip olmalıdır.

Son ve özet olarak, kısa kısa öykünün yeni mezunlar ya da profesyonel yazarlara ge-

tireceği yararlar vardır. Doğal olarak, bunlar daha çok kişisel yaklaşımlarla ilgilidir, fakat kısa kısa öykü yeni ve farklı bir düşünce üzerinde çalışabilmek için uzun bir çalışmanın ortasından daha uygun olacaktır. Bir düşünceyi kurmacasal hale sokmak her zaman için sadece bir gazeteye kaydeder gibi vermekten çok daha doyurucudur, fakat zaman bazen yeterli olmayabilir ve yazarların çoğu uzun bir çalışmayı bölme tehlikesiyle karşılaşmaktan hoşnut kalmazlar. Kısa kısa öykü kesin sınırlılığıyla bu ikileme kısmen bir çözüm getirebilir. Kısa kısa öykü, bir yazarın sahip olabileceği tüm düşünceleri ve kuramları bir deneme alanı olarak kullanılabilir. Fakat daha fazla haddimi aşmayarak burada dursam iyi olacak.

Stephen Dixon

HER öykü kendi biçemini ve uzunluğunu belirler. Bir defa, öncelikle taslak çıkarılır ve böylelikle bu öykünün biçeminin ve uzunluğunun ne olduğunu görürüm. Buna sadık kalmaya çalışırım. Uzunluğu ben belirlemem, kendiliğinden oluşur. Eğer öykünün istediği uzunluğu ve bir o kadar önemli olan anlatımı izlemezsem, o öyküyü, ekleyerek çıkararak, onun sesine kulak vermeyerek ve türlü nedenlerle mahvederim.

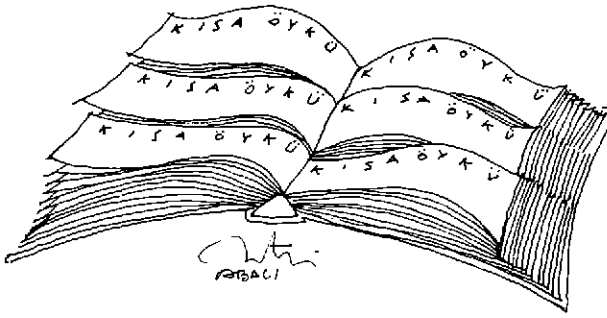

Arturo Vivante

PARLAK ve anlık. Shelley'nin söylediği gibi : "Yıldırımla yırtılır karanlık / O yıldırım ki parlak ve anlık". Bir çitin üzerinden atlayarak bir tarladan diğerine uçan serçelerle, New Foundland'dan Florida'ya göç eden yaban kazlarının karşılaştırılması gibi. Bir başka deyişle, fark sadece uzunlukta değil süratte de var.

Yaşayan herhangi bir diğer biçim gibi, parçalanmaya ve eklenmeye karşı dayanıklıdır ve bunlara içerler. Ona gelince, o her parçasına sadıktır, kendi kendini besler.

Özlülüğü onun ayrıcalığı; fakat başat niteliği sanatın diğer biçimleriyle paylaştığı bir şeydir, yaşamdır.

İkna edici ve önceden kestirilemez olmayı ister. Ve mutlaka o tinsel hafifliğe gereksinim duyar. Aşçılıktan ödünç terimlerle çırpılması, sertleşmesi, şekerlenmesi, pelteleşmesi, kabarması; ya da biracılıktan ödünç, mayalanması gerekir. Yaşamın bütün ayrıntılarıyla ilgilenemez, yaşamın içinde sanatın onlarsız da yapabilmekten hoşnut kaldığı şeyler vardır.

Hortense Calisher

HİÇBİR şeyin yöntemi ya da sınıflandırmasıyla ilgili sınırlandırıcı sözlerden yana değilim. Bunların tek yaptığı sınırlandırma, ve er ya da geç biri çıkıp karşı koyar buna, ya da bu hiç olmayacak şeyi siler geçer. Uzunluk elbette bununla ilgili; ama yalnızca eldeki

çalışmaların parçası olarak. Bana göre öykü kendi içindeki komutların onu yönlendirdiği uzunluktadır. Aynı biçimde roman ya da şiir de. Bir kez, daha yeni başladığımda topluluk tarafından sıkıştırıldım. – "Bir kısa öykü ne kadar uzun olmalı?" diye sordu dinleyicilerden biri. "Ben de yazıyorum ve zaman harcamadığımdan emin olmak isterim." Kısık sesle yanıtladım : "Bir tel uzunluğunda." Bu da işe yaramayınca ekledim : "Demek istediğim, bir kutuyu bağlayacak uzunlukta."

C. Michael Curtis

ÖYKÜ ne kadar kısa olursa, yazar da okur da zorlu buluş anlarına, diğer yazarların zorlanarak sayfalarca açıkladıklarını kendi anlamlılığı ve eğilimi içinde veren pırıltı anlarına o kadar bağlı kalmak zorunda olur. Çok kısa öyküler kararsızlıktan ya da yanlış başlangıçlardan, derin arayışlardan ya da sokak konuşmalarından uzak olmalıdır. Yazarın nereye gittiğini bilmesini ve çabucak oraya varmasını gerekli kılarlar. Tehlikeler pek çoktur ve pek çok kısa öykü, çoğu zaman kararlı bilinçlerden çok, yoksul olanların ürünü olarak ortaya çıkıyor. Başarılı olduklarında bence yetkinler. Olmadıklarındaysa okur en azından çabucak bir başkasına geçebilir.

Tobias Wolff

WASHİNGTON DC'ye giden otobüsteydim. İki gündür yoldaydım ve yorgundum, yorgundum, yorgundum. Yanımda oturan kadın, onu her yere götürebilecek bir bileti olan bir Alman, durmaksızın çene çalıyordu. Söylediklerinin azını anladım, ama anladıklarımdan kafayı üşütmüş olduğunu çıkardım.

Richmond'a vardığımızda ara verdi. Gece geç vakitti. Otobüs durağa doğru sıkıntılı sokaklardan yolunu buldu. Bir köşeden döndük ve orada bir sokak ışığının altında beyaz bir adam ve zenci bir kadın duruyordu. Kadın sarı bir elbise giymişti ve kucağında bir çocuk vardı. Başı kahkahalarla arkaya savruluyordu. Adam kızıl saçlı, sert görünümlüydü, beline kadar çıplaktı. Derisi ışıltılıydı. Kadına sırıtıyordu, o da adamı, gülerken bile yakından izliyordu. Kırık camlar ayaklarının altında parıldıyordu.

Beni oturup izlemeye zorlayan bir şey vardı aralarında, o anın kendisinde. Bu nedir? Burada neler oluyor? Neden onları hiç unutamıyorum? Anlat bana, tanrı aşkına, ama ilginç olsun. Yorgunum ve otobüs hız alıyor ve yanımdaki deli bir şey söylemeye hazırlanıyor.

Robert Fox

KISA KISALARI liseyi bitirdiğimde yazmaya başladım, yazar olmamda yaşamsal bir noktadır bu. William York Tyndall'ın Lawrence ve Joyce'undan Saroyan'ın *Daring Young Man on the Trapeze*'ine geçmek beni açtı, bana bir özgürlük duygusu verdi. Artık kahramanlara, uzama, karşıtlığa, çözüme ve fallik simgeciliğe gereksinimim kalmamıştı. Saroyan'ın çalışması beni ağırbaşlılıktan daha da uzaklaştırdı. Yeni bir biçimde, doğaçlama düşüncelerle, eğleniyordum. Öykülerim "A Fable" gibi düşlemlerden "She Wrote"a, Rock Hudson Fan Klübü üyelerinden birinin öyküsünden Saroyan'ın "Dear Greta Garbo"suna bir yeniden yazıma kadar çeşitleniyor. Saroyan'ın biçimle ilgilendiğini sanmıyo-

rum; ondan bir tek duygu sesini öğrendim. Kısa kısalar duygu sesi parçalarıdır, tıpkı şiirler gibi.

Yıllar sonra Borges, Cortázar ve Juan Jose Arreola beni bu biçime yeniden getirdi. Özellikle Borges olması benim için çok doğaldı. "O büyük bir yalancı," dedi bana ozan Sergio Mondragon. Mezun olduktan birkaç yıl sonra yine denemek istedim.

İlgim en çok düşleri betimlemeye ya da fiziksel gerçekliğe bir yorum olarak kullanmaya odaklanıyor. Taşlamalar, gülmeceler, söylencesel anılar, gerçekçi öykümsel anlatımlar da yazdım, ilk Frito öyküleri gibi. Bu biçimin tutumluluğu zorlu bir savaşım ve çabucak ulaşılan bir doyum duygusudur.

Kısa kısaları şiirler gibi değerlendiririm, çalışmanın yapısını bütünlüğü içinde görerek. Yine de parçanın, sözcükleri kâğıda dökene kadar işleyip işlemeyeceğini bilmiyorum. İşin esprisi gerginliğinde, kısa kısaya işlerlik kazandıran titizlikte. Çok kavram yıkıldı kafamda, gelişme gereksiniminde olan kahramanlar ya da ortalama bile olmayan düşünceler gibi.

Kimi zaman okurken, dinleyiciler kısa kısayla şiiri ayıramıyorlar. Ben farkı biliyorum; çünkü bu biçimi bile bile, içgüdüsel olarak seçtim. Yine de son zamanlarda dergilerde okuduğum düzyazısal şiirler ve biçimler arasındaki belirsiz ayırımlar kafamı karıştırıyor. ❖

İngilizceden çeviren : Filiz Kaynak

ATLAMBAÇLAR, KAPANLAR VE PATLANGAÇLAR

❖

SAĞDUYUNUN en iyi örnekleriyle başlıyor ve bitiriyoruz. Paley okuyucuları ikiye ayırıyor : atlayanlar ve atlamayanlar. Garrett ise son sözü yazınsal kuram üzerine söylüyor. Adlar düzeyinde Turner "kapanlar" diye adlandırılabilecek özel bir kısa kısalar türünü yeğliyor. Geriye kalan yazarlar ve yayıncılar (Henry, Busch, Lish, Camoin, Williams ve Penner) bu kitabın geçici başlığına tepkilerin örneklenmesini sağlıyorlar.

Grace Paley

GERÇEK şu ki insanlar çok çok kısa öykülerden – tıpkı uzun şiirlerden olduğu gibi – korkuyorlar.

Kısa öykü romandan daha çok şiire yakındır. (Bunu milyonlarca kez söyledim.) Çok çok kısa olduğunda ise – 1, 2 ya da 2,5 sayfa – şiir gibi okunmalıdır. Yani yavaş yavaş okunmalıdır. Atlaya atlaya okumayı seven kişiler üç sayfalık bir öyküde atlama yapamazlar.

Alice K. Turner

KISA KISALAR bizim "Playboy"da söylediğimiz, "miniminileri seviyoruz" tümcesindekiyle aynıdır.

Onları sevmemiz onları bulacağımız anlamına gelmiyor. Öğrenciler yazarlar ya da aylaklarla her konuştuğumda kısa kısalar için yer ayırırım. "Onları bize gönderin," diyorum, "onlara gereksinmemiz var. Onları becerikli, canlı ve gözalıcı kılın, karşılığında biz de size para verelim." Bu bir işe yarıyor mu? Güldürmeyin beni. Dünyada yalnızca yarım düzine insan kısa kısalar yazabilir.

Elbette kısa betimleme, düzyazı şiir ya da betimlenmesi olanaksız kurmacalardan değil (ne terim ama? Nasıl da koşup bir sürü okumak istemenize neden oluyor, değil mi?), bize ait olan kısa kısalar türünden söz ediyorum. Yayıncılar, "Good Housekeeping" adlı dergideki kısa kısaları da hor görmüşlerdi. İtiraf etmeliyimki bana kalırsa onlar gerçek kısa kısalardan çok sabun köpüklü kısa betimlemeler okuyorlar.

Kısa kısalarımızı betimlemeye çalıştığımda sık sık yazma sanatından çok öyküsel anlatı sanatıyla bağlantılı olduğunu söylüyorum. Her şey hıza ve sondaki kapana bağlı. Richard Pryor ve Lily Tomlin'in – kısa kısayı iç güdüleriyle anladılar – bana bir şeyler göndermelerini dilerim. Bir kısa kısanı sonuna geldiğimde, "İşte, kahretsin," diyorum. Yoksa kafa yormaya değecek kadar uzun bir şeyler okumamak niye?

Kapan – "büküm" ya da "güçlendirici" diye de adlandırabiliriz – O. Henry'nin öykülerinin sonuna yerleştirdiği beklenmedik sonuç biçimidir. Şu sıralarda süresi dolmuş ve basma kalıp olduğu düşünüldüğünden modası geçti. Hâlâ tatmin edici. Örneğin, John Updike'nin biçim açısından daha geleneksel olması olanaksız ama yazarın alışılmış seslenme yeteneği ile yürütülen "Pygmalion"u tutumluluk ve aklın göstergesidir. Bizimkiler daha oylumlu. Yine de bana kalırsa sonunda o kapana sahip olmayan bir öykü kısa kısa

değil, sadece çok kısa bir öyküdür. Büküm, komik, sarsıcı ya da dokunaklı olabilir ama mutlaka beklenmedik olmalı.

Daha önce de söylediğim gibi neredeyse hiç kimse bu küçük şekercikleri yazamaz. O ustalığa ya sahipsinizdir ya da değilsinizdir. Eğer sahip değilseniz hiç çabalamayın çünkü onlar için gereken pazar hiçbir yerde yok. Elbette bizim dışımızda – eh, tahmin edersiniz ki biz de tam anlamıyla bir halk pazarı değiliz.

DeWitt Henry

KISA KISA biçimi üzerine söyleyecek özel düşüncelerim var mı bilemiyorum. Kısa kısanın var olduğu bir gerçek. Kurmaca ama düz yazı şiir değil. Eski moda bir sözcük olan kısa betimlemeyi patlangaça yeğliyorum. Önemli olan şu ki biçimi nasıl adlandırırsanız adlandırın bir geçerliği var. Nasıl kısa öykü romandan alınmış bir fıkra ya da bir parça değilse, kısa betimleme de kısa öykünün küçük bir parçası değildir. Hepsinde bir bütünlük vardır. Ve bu bütünlük elde edildiğinde kendi kendini idare edebilen bir ilişki bütünlüğü ortaya çıkar.

Frederick Busch

PATLAMAYAN birçok kısa öykü biliyorum. Onlar daha çok vızıldar, biraz inler, ya da şarkı söyler, burnundan solur, kendi kendine güler, iç çeker ve yavaş yavaş söner – ama patlamak? Bu bana, o altın çocukların da dediği gibi "geçmişte büyük patlamalar yaratan" eski moda şarkıları – eski moda deniyor ama ben kısa süre öncesine kadar o şarkılarla dans ettiğimi anımsıyorum – çalan ve öven bir radyo istasyonunu anımsatıyor.

Gordon Lish

BU DERLEME için seçip topladıklarını mükemmel bir biçimde betimlediği için çok akıllıca buldukları "patlangaç" terimini yasallaştıracak vatandaş arayışı içindeyken akıllıca düşünen iki adamın bana ulaşmaları o kadar işlerine yaradı ki. Akıllıca düşünceler : (A) Gordon "yasallaştırıcı" Lish'e gelmek (gitmek ?) (B) Gordon "Patlangaç" Lish'in patlangaçlarını derlemeye katmak, (C) ki yaşlı yasallaştırıcının bu şeyleri yapma olasılığı artsın. Çünkü (D,E-F,G) öyle ki ben Gordon Lish tıpkı bir tansık gibi (ama kesinlikle inanılmaz bir biçimde) bu iki adamın uğruna deliye döndükleri bir bilgiye sahibim. 1982 ya da 1983 yılında Colombia Üniversitesi'ndeki atölyemde David Ordan adlı çocuk ("çocuk" diyorum çünkü on dokuz yaşın sinsi ve korkak ikiyüzlülüğüne dalmış on dokuz yaşında bir çocuktu)" Annem Her An Pat Diye İçeri Girebilir" adlı küçük bir öykü yazmıştı. Çocuklar, (Betimlemek amacıyla değil yalnız sıfat olarak 'çocuk' çünkü artık Ordan'a asla "çocuk" demeyeceğim) Süper bir şey. Yani bir patlangaç. Öykü, Ordan'ın yüksek sesle okuduğunu duyan bizlerin, "TriQuarterly"nin yayımcılarının ve yayımlandığında da "TriQuarterly" okuyucularının üzerinde korkunç bir biçimde patladı. Bu derlemenin... patlangaç derlemesinin cesur okuyucuları üzerinde patlamaya devam edecek, değil mi? Güzel. Umarım hiç kimse Ordan'ın patlangacının öğretmeninin patlangacından daha iyi olduğunu düşünmez. Yani, sadede gelelim (gidelim?), Elli bir yaşındayım, tamam mı? (Yayımcıların notu : Sayın Lish "Patlangaçlar" adının kaldırıldığını öğrendikten sonra aşağıdaki yazıyı gönderdi.)

Bu iki adam (derleyiciler) anlaşmamızı bütünüyle değiştireceklerini ve bu küçük şarkıları patlangaç olarak adlandırmayacaklarını bildirdiler. Bu nedenle yukarıdakilerin hiçbirinin kullanılmayacağını tahmin ediyorum. Didion'un işiymiş gibi görünüyor, değil mi? Şey, tamam, ben de yalnızca küçük şarkı terimini buldum, değil mi?

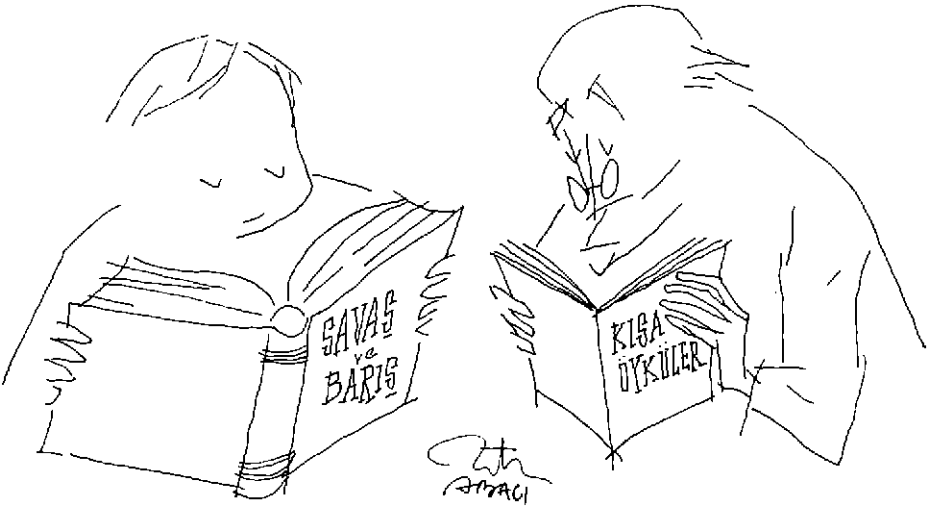

François Camoin

MİNİ Kurmacalar.

Bütün bu etiketleme ve adlandırma can sıkıcı bir girişim. Peki neden yapıyoruz? Aristo olsaydı, dünyayı, kurmaca dünyasını daha iyi tanımak için, diye yanıtlardı. Fakat bu arada yanlış adımlar atmak, birisinin de dediği gibi, yasal sistemde değişiklik olmamasına rağmen farklılık oluşturmak tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. Bir başka deyişle, bu bir kısacık kısacık öyküler derlemesi mi yoksa kısa kısa öykü derlemesi mi? Burada karşımıza çıkan şey birbirinden oldukça farklı olan bir katır mı yoksa at mı? Ayrıca bu sorun bir strateji okuma sorunu mu yoksa strateji yazma sorunu mu? Yazmaya oturduğumda kafamdaki değişik bir kıstas yüzünden bunu önceden mi kısa kısa diye etiketliyorum yoksa okuyucunun nasıl okuyacağını bilmesi için daha sonra mı yapıyorum? Her nedense okuyucuya ders verir gibi adlandırmak daha ilginç geliyor.

Peki, o zaman kurmaca üzerine konuşurken kullandığımız, oraya buraya atılmış sözcüklerle ne yapacağız? Öykümsel anlatı. Karakter taslağı. Olay. Burdan başka bir de, Tanrım yardım et, düzyazı şiir. Bence atalım bunları. Kurmaca için kullanabileceğimiz yeni sözcüklere gereksinmemiz var.

Her nasılsa bu şeylerden birini yazmaya başladığımız anda uygulamalı sorunlar uygunsuz bir biçimde işe karışıyor. Oranlara ne demeli? Alice Turner kısa öykülerin Fabergé yumurtaları gibi olmaları gerektiğini söylüyor. Peki ya kısa kısalar? Minimini Fabergé yumurtaları? Eğer her kısa öykünün bir giriş, gelişme ve sonuç bölümü varsa kısa kısada da bunların küçükleri mi olur? İstediğimiz kadar tekrar tekrar bölebilir miyiz? Yoksa burada, örneğin giriş bölümünün başkalaşım geçirmesinden önce küçülmesini sağlayan bir Kuantum Yasası mı geçerli? Belki de kısa kısalar yalnızca sonuç ya da giriş bölümünden

oluşmalı. Tıpkı mikroskopla görülebilen hayvanların bazen yalnızca ağızdan oluşmaları gibi.

Ya da bu konuda buyurgan olabiliriz. Bir mini kurmaca (onları mini diye adlandıralım – patlangaç kulağa bir tür müshil gibi geliyor ve kısa kısa da berbat bir biçimde türetilmiş bir sözcük –) bin sözcükten daha uzun olmamalı. Hiçbir şeyin, kısa öykü, roman ya da Fabergé yumurtasının minyatürü olmamalı. İyi kesilmiş ve iyi hazırlanmış bir elektron mikroskobunun lamı gibi (onlara lam mı diyorlar? Sanırım hayır.) bütünün mükemmel bir biçimde anlamlandırılmasını sağlayan bir parçası olmalı. Genişletilmiş bir eğretileme? Elbette. Küçük boyutu onun sınırlandırılması değil parlaklığı olmalıdır. Calvino'nun ormanda bir kabile üyesi tarafından yazılan şakacı tümcesi gibi, yazarı, kibar toplumla ilişkisini kesmesine neden olacak kadar rahatsız etmelidir.

Tanrım bana yardım et, ama bu – meli ve – melidirleri seviyorum, onlarsız uygarlık nerede olurdu? Biçimsiz ve boş olurdu. Bu, eleştirmenin, gizli yayıncının sesi neden kısa ya da uzun bir şey yazıp Alice Turner, Michael Curtis ve meslektaşlarının ona uygun bir ad bulmalarına izin vermiyoruz? Onlar esaslı bir terimler dizgisine sahipler. Bu onların işi. Ne de olsa birileri bunu yapmalı yoksa kurmacadan söz edemezdik. Onların önünden çekileceğim ve her ne kadar ne ad vereceğimi bilmesem de işimi yapmaya devam edeceğim.

Joy Williams

BU ADI ve kavramı çok seviyorum. Bütün öykülerinizin bunun hakkını verdiğini sanmıyorum. Her neyse, bu benim kanım.

Birgün Nadine Gordimer kısa öykü üzerine önemli bir şey söyledi. Dedi ki : "Kısa öykü imgelemsel anlamda ortaya çıkar. Bir kısa öykü yazmak iç ya da dış dünyadaki bir durumdan dolayı ortaya çıkan ter, gözyaşı, bel suyu, tükürük gibi, kâğıdın yoğunluğunu yapıp sağlamlaştıracak bir yaşam verici damlayı anlatmaktır."

Düşünüyorum da, belki de sağlamlaştırmak yerine sığlaştırmak dese daha iyi olurdu. Ya da yok, herhalde sağlamlaştırmak daha iyi.

Bir patlangacın kısa öyküden daha kolay yaşam verici damlayı sağlayabileceğini düşünebilirsiniz, ama durum böyle değil. Bu bembeyaz sayfaların üzerinde tanımlanması pek olası olmayan, genellikle önemsiz ama buna rağmen rahatsız edici şeyler yatıyor... benekler.

Jonathan Penner

BENCE son derece küçük öykülere ne ad verilmesi sorusunun yanıtı onlara kısaca öykü demektir. İkincil sınıflandırmanın gereksiz ve sanat ürünlerini türlere bölmek ve ayırmak yoluyla alçaltma eğiliminde olduğunu düşünüyorum. Herhangi bir şeyi adlandırmak onun üzerinde bir çeşit güç iddia etmektir. ("Ben onların ne olduğunu biliyorum.") Eğer elimden gelirse bu ufacık krallıkları o gücün insafsız yüküne karşı savunurum.

George Garrett

ÖYLE ya da böyle, sırf şans ya da tuhaf talih sayesinde öyle bir yaşa gelmeyi başardım ki hemen hemen tüm yazınsal kuramlar o kadar canımı sıkıyor ki ağlamak istiyorum. Elbette ötekilerin kuramsal demeçlerini büyük hevesle inceliyorum. Burada dostlarımınkileri okuyorum (kim olduğunuzu biliyorsunuz). Çünkü onları daha iyi tanımak ve verdikleri iyi örneklerden bir şeyler öğrenmek istiyorum. Dostlarımın çalışmalarını okuduğum gibi düşmanlarımınkini de (kim olduklarını tahmim edebilirsiniz) büyük bir ilgi ile okuyorum. Görüyorum ki her ne kadar akıl ve albeni ile ballandırılmış olsalar da özünde kibir yüklü ve kendine dönük çalışmalar yalnızca kendi kendilerine değer veriyorlar. Bu tavırları da onlara karşı olan bütün kötü düşüncelerimi haklı çıkarıyor. Ustalık, sıkılmış bir yumruk kadar kapalı olsa bile – ya da olması gerekse bile – sanat her zaman cömertçe açılmış bir avuç gibidir. Sanat geniş bir çevreye açılan kapılar ve pencerelerdir. Sanata ilişkin çoğu kuram, "Girilmez" işaretidir. Bu çiçekleri koparmayın diye de uyarırlar. Aslında bildiğimden ya da düşleyebileceğimden çok daha fazla kısa kısa öykü türü var. Harika! Şimdi hepsini deneyebileceğim kadar uzun yaşayabilmek isterim. Tıpkı yeni şapkalar gibi. Tüm bu seslerin, yolların ve anlamların varsıllığı ve çeşitliliği, hatta kurumların güvenilir ve önemsiz benzerlikleri bile beni neşelendiriyor. ❖

İngilizceden çeviren : F. Zeynep Bilge

ROBERT COOVER

Anlık Bir Öykü

BİR VARMIŞ bir yokmuş, birdenbire, böyle bir şey hâlâ olasıyken, öykü başlamış. Yola çıkan kahraman için bunun kuşkusuz hiçbir anlık özelliği yok, anlık bir şey değil yola çıkmak, hele bütün ömrünü bekleyerek geçirmişken, her zaman başka bir yerdeymiş gibi görünen ufuk çizgisi gibi akla yatkın sonların da anlık bir yanı yok. Oysa ejderha için her şey çok anlıktı. Birdenbire karnı acıktı, birdenbire bir şeyler yemeye koyuldu. Her zaman sanki ilk kez yapıyormuşçasına. Sonra, birdenbire, daha önce de böyle bir şeyler yediğini anımsadığı : tanıdık belirli bir ekşilik... Gene birdenbire hepsini unuttu. Kahraman, birdenbire ejderhayı karşısında bulunca (aslında yıllardır büyülü ormanları, uçsuz bucaksız çölleri ve ejderhanın nefesiyle yakıp yıktığı kentleri aşmıştı, bu nedenle aslında tam da birdenbire denemez), kılıcını çekerken (olası bir son gözlerinin önünde canlanmaya başladı bile, sanki ufuk çizgisi birdenbire ümitsiz bir yanılsamayla yok olmuştu) ejdarha'nın gerilimsiz özgürlüğüne imrendi. Ejderha, ağzında çiğnerken soluğundaki bu anlık bildik ekşilik (bir anı mı..?). Özgürlük mü? diye sorabilirdi ejderha, bu kadar aptal olmasaydı. Neden, kimden özgürlük? (Unuttu.)

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

H. E. FRANCIS

Oturmak

SABAHLEYİN adam ve kadın ön basamaklarda oturuyordu. Bütün gün oturdular. Hiç kıpırdamadan.

Metronom gibi düzenli bir biçimde ön kapının camından onlara baktı.

Karanlık çökünce gitmediler. Ne zaman yemek yiyip ne zaman uyuduklarını, işlerini ne zaman yaptıklarını merak etti.

Tan ağardığında hâlâ oradaydılar. Güneş açtı, yağmur yağdı, hâlâ oturuyorlardı.

İlk önce yalnızca bitişikteki komşular seslendi : Kim bunlar? Orada ne arıyorlar?

Bilmiyordu.

Daha sonra sokağın aşağılarında oturan komşular aradı. Yoldan geçerken çifti görenler aradı.

Kadınla adamın konuştuğunu hiç duymadı.

Kentin her yerinden, tanımadığı kişilerden ve aile babalarından, profesyonellerden ve veznedarlardan, çöpçülerden ve tesisatçılardan, mektupları bırakmak için yanlarından geçmek zorunda kalan postacıdan da şikâyetler almaya başladı. Artık bir şeyler yapmak zorundaydı.

Gitmelerini rica etti.

Bir şey demediler. Öyle oturdular. Boş boş baktılar.

Polis çağırabileceğini söyledi.

Polis de onlara bir nutuk çekti, haklarının sınırlarını açıkladı, arabalar aldı götürdü.

Sabah gene geldiler.

Polis, hapishaneler bu kadar dolu olmasa onları içeri tıkabileceğini söyledi, ama ısrar ederlerse onlar için bir yer bulmak zorunda olduğunu da kabul etti.

Bu sizin sorununuz, dedi.

Hayır, aslında sizin, dedi polis, ama gene de çifti uzaklaştırdı.

Ertesi sabah dışarı baktığında, adam ve kadın gene basamaklarda oturuyordu.

Yıllarca her gün orada öylece oturdular.

Kışın soğuktan ölmelerini bekledi.

Ama kendisi öldü.

Hiç akrabası yoktu, bu yüzden ev belediyeye geçti.

Kadın ve adam orada oturmaya devam etti.

Belediye, adamla kadını kovmakla tehdit edince, komşular ve vatandaşlar belediyeye karşı dava açtı : bu kadar uzun süre oturunca kadın ve adam evi haketmişti.

Davayı kazandılar. Adam ve kadın evi devraldı.

Sabah kentteki bütün ön basamaklarda tuhaf adamlar ve kadınlar oturuyordu.

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

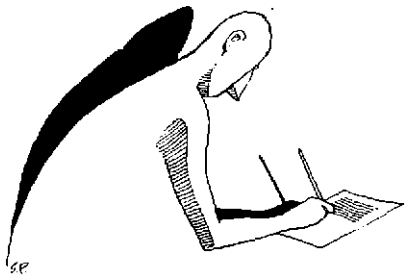

ROBERT KELLY

Kristal Hançer

GÖKTEKİ yarım ayın altında, bir yolda bir adam yürüyordu. Yapraklarla dolup taşmış uzun ağaçların arasından çok az bir ışık süzülüyordu. Adam sol eliyle, bazen bir yanında sallandırdığı, bazen de eliyle göğsünün üzerinde tuttuğu tespihin kristal tanelerini sayıyordu. Yürüdüğü karanlık yolda üç yüz metre daha ilerleyince, ne olduğu anlaşılması zor türden bir yapının önünden geçti. Yapının alt katındaki odalardan birinden güçlü bir ışık geliyordu. Pencerede, önündeki bazı kâğıtlarla uğraşan, parlak siyah saçlı bir kadın gördü. Adam kadının parlak siyah saçlarına ve oluşturduğu çalışkanlık havasına hayran kalmıştı. Çok çalışan insanları severdi. Penceresini ya da kapısını tıklatıp kadınla sohbet etme düşüncesini kafasından atmaya çalışarak adam yoluna devam etti. Bir kadın için, şehirden zaten uzakta olan bir kır evinde ve gecenin bu vaktinde yalnız olmak ürkütücü olmalıydı. Hele bir de çevrede ağaçlardan, elindeki tespihin kristal taneleriyle oynayan bir adamdan ve otlayan bir geyikten başka bir şey yoksa... Evet, evet, kapıyı çalarsa kadın korkabilirdi. Böyle düşünen adam yürümeye devam etti.

Ama, adam pencerenin önünden geçerken kadın onu görüp, karanlık bir odadaki pencereden bakarak, adamın ay ışığı altındaki yolda, duralaya duralaya yürüdüğünü görmüş olabilirdi. Adamın elindeki kristal tespihin pırıltısını, kadın, bir hançerin ayışığındaki ışıltısı olarak algılamış olabilirdi. Gizemli bir katil olarak gördüğü adamın, gelip kendisini öldürmesini arzulamış olabilirdi kadın. Böylece, çok çalışmaktan, yalnızlıktan ve parlak siyah saçlarından kurtulmayı düşlemişti belki de. Odada, özellikle ışık yakıp, pencerenin önüne oturan kadın, adamın dikkatini çekmek istemiş olabilirdi. Adamın bahçedeki gül ağaçlarının arasında, bir katil sinsiliğiyle gizlendiğini düşünmüş olabilirdi. Belki de on dakika daha bekledikten sonra, cesurca ve umarsızca, sürgülenmemiş kapıdan dışarı çıkan kadın, adamı göremeyince meyva ağaçlarının altında otlayan 'o' geyiği farketmişti. Belki de o geyik değildi dikkatini çeken : Bir hayvanı diğerinden kim ayırabilirdi ki...

İngilizceden çeviren : S. Gökçen Ezber

STUART DYBEK

Bir Pazar Günü Hayvanat Bahçesinde

İÇMEYE bir son verip, pazar gününü hayvanat bahçesinde geçirmeye karar verdik. Sinirli sinirli, hayvanların kafeslere kapatılmasının korkunç bir şey olduğunu söylediği ana kadar her şey yolundaydı.

"Fazla kafana takma," dedi. "Hayvanat bahçesine giden herkesin bu düşünceye kapıldığı olur."

"Ben herkes değilim, seni acımasız vahşi piç!" diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Kurtların bulunduğu kafese doğru dik dik yürüdü ve kendini demir parmaklıklara fırlattı.

Kafesin içinde daireler çizerek dolaşan üç kurt, onun demir parmaklıklara yapıştığını görür görmez, tüylerini kabartıp oldukları yerde donakaldı.

Kollarını omuzlarına kadar, yüzünü de sıkıştırabildiği kadar demir parmaklıkların arasına soktu ve kurtlara, "Beni yiyin, beni yiyin!" diye bağırdı.

Aynı hafta, gazeteler küçük bir kızın kolunun kurtlar tarafından nasıl koparıldığını anlatan haberle doluydu. Küçük kız kurtları okşamak için elini uzatınca, kurtlardan biri kolunu çekmiş, diğeri de yemişti. Aslında bizi amansızca kurtların kafesi önündeki kalabalığa çeken de bu haber olmuştu.

Kurtlar hala dimdik ayaktaydılar, hırlamalarını sürdürüyorlardı.

O kendini bütün gücüyle kafese iterken, kafesle parmaklıklar arasından koşarak gelen görevli onu saçından ve boğazından çekip kurtarmaya çalıştıkça o da çırpınmaya başladı. Kollarını demir parmaklıklara kenetleyince, görevli bir yandan eliyle yüzüne vuruyor öbür yandan da büyük bir olasılıkla hayvanların yemi olan, büyük kırmızı bir et parçasını kafasına kafasına vuruyordu.

"Ben sana, 'Ye beni, Ye beni' ne demekmiş gösteririm," diye sırıtan görevli vurmaya devam etti.

Tanı o sırada kurtların üçü de demir parmaklıklara doğru öyle bir sıçradı ki kafes sallandı ve ortalık kurtların demire çarpan dişlerinin çatırdama sesleriyle inledi. Kurtların burunları bile kana bulanmıştı ama yine de hırlamayı sürdürüyorlardı.

Kalabalığın arasından ,"O kadını rahatsız etmeyi bırak!" diye bağırdım.

İngilizceden çeviren : S. Gökçen Ezber

BARBARA L. GREENBERG

Önemli Şeyler

YILLARCA çocuklar, "Haydi anlat, haydi anlat," diye ağlayıp sızlandılar, sizi çekiştirip durdular.

İleride bir gün, yeterince büyüdükleri zaman anlatacağınıza söz verdiniz.

Şimdi çocuklarla göz gözesiniz ve size dişlerini gösteriyorlar, "Haydi anlat".

"Ne anlatayım?" diye sorarsınız masum masum.

"Önemli Şeyler'i anlat."

Çocuklarınıza altı kıta, beş okyanus olduğunu söylersiniz... ya da tam tersini.

Çocuklarınıza cinsellik hakkında bildiğiniz o azıcık şeyi de anlatırsınız. Çocuklarınız, seçtiğiniz Evlilik Kucaklaşması'ndan daha iyi sözcükler olduğunu söyler.

Çocuklarınıza kendilerine karşı dürüst olmalarını söylersiniz. Onlar da kendilerine karşı dürüst olduklarını söylerler. Onlara yalan söylediklerini ve yalan söyledikleri zaman bunu hep anladığınızı söylersiniz. Onlar da size çıldırdığınızı söylerler. Onlara tavırlarında dikkatli olmalarını söylersiniz. Onlar da bunun şaka olduğunu düşünür, gülerler.

Gözleriniz yaşarır. Onlara karanlıktan sonra şafağın sökeceğini zamanın geleceğini, çimlerin yenileneceğini ve bir gün şansın herkese güleceğini söylersiniz. Onlara Küçük Asker'in soylu bir amaç uğruna savaşırken yitirdiği kolunun nasıl yeniden çıktığını anlatırsınız.

Onlara eğer kötü olmasaydı iyiyi seçmenin bizi hoşnut kılmayacağını söylersiniz. Hatta acı olmasaydı en büyük hazzımızın acıdan kurtulmak olduğunu bilemeyeceğimizi de eklersiniz.

Onlara en çok sevdikleri çikolata kaplı pastayı yapmayı önerirsiniz.

"Haydi anlat," der çocuklar.

Çocuklarınıza, "Ben öleceğim," dersiniz.

"Ne zaman?"

"Bir gün."

"Aa!.."

Çocuklarınıza onların da öleceklerini söylersiniz. Onlar bunu zaten biliyorlar.

Çocuklarınıza anlatacak başka bir şey bulamazsınız. Üzgün olduğunuzu söylersiniz. Üzgünsünüz. Ama artık çocuklarınız mazeretlerinizden bıktı.

"Söz sözdür," der çocuklar.

Kendi isteğinizle anlatmanız için size bir şans daha verecekler. Yoksa işkenceye başvuracaklar.

İngilizceden çeviren : F. Zeynep Bilge

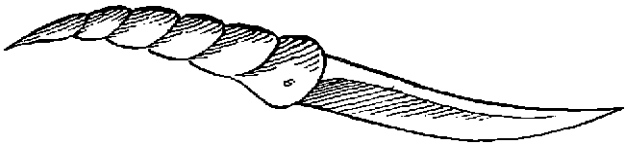

BRIAN ALDISS

Hasta Eşek Arılarıyla Oturmak

SALGIN elektrik arızasına benzer. Kişi kendini çok iyi hisseder; günün birinde, belki bir sohbetin ortasında, kendini birden iyi hissetmemeye başlayıncaya dek. Sağlığının elektrik akımı kesilmiştir.

Küçükken sık sık banyoya sığınırdım. Evimizde kilidi olan tek oda orasıydı. Oradayken ağabeyim bana ilişemezdi. "Nasır, Nasır," diye bağırırdı. "Erkeksen çık ortaya." Ben yanıt vermeyince sıkılır, giderdi. Annemler akşam eve dönünceye dek olduğum yerde kalırdım.

Banyoda büyük bir taş küvet vardı. İçine girip çömeldiğimde, bedenimi çevreleyen gri taşın varlığıyla kendimi güvende hissederdim. Bir fîlin içinde olduğumu varsayar, ağabeyimin bana ulaşamayacağına kendimi inandırırdım. O yıl eşekarıları bir salgına yakalandılar.

Eşekarıları her yıl çatıdaki saz dama yuva yaparlardı. Her şeye ve herkese sevecen davranan babam, bize eşekarılarını sevmeyi öğretmişti. Eşekarılarının bizden yana olduğunu söylerdi. Sineklerin larvalarını yiyerek bizi sineklerden koruyorlardı. Babam, küçük şık üniformaları içindeki eşekarılarının güzelliğine de dikkatimizi çekmişti.

Belki çocukça bir fanteziydi, ama eşekarılarının babama saygı duyduğunu bilirdim. Sık sık gelip babamın ellerine, ayaklarına konarlardı. Bizi hiç sokmadılar; kanatlarını koparmaya çalıştığında ağabeyimi sokmaları dışında.

Ben taş küvetin içinde büzülmüş otururken eşekarıları saz damdan banyonun zeminine düşüyorlardı. Artık ölüyorlardı.

Annemle babam eve geldiğinde ağabeyimin gazabından kurtulduğum zaman, dışarıya çıkar çatıda neler olup bittiğini gözlemeye koyulurdum. Her şey yolunda görünüyordu. Çalışkan eşekarıları gün ışığında bir ileri bir geri vızır vızır uçuşuyorlardı. Bazıları bir sonraki eşekarısı kuşağını beslemek için yuvalarına arılar, sinekler taşıyorlardı. Bazılarıysa sazlara konmuş, varolmaktan eksiksiz bir mutluluk duyuyormuşçasına kanatlarını çırpıyorlardı.

Dışarıdan bakıldığında durum böyleydi. İçerde, karanlıkta her şey kötüydü. Gizli salgın iş başındaydı; yayılıyor, yaşamın elektrik akımını kesiyordu.

Salgının kurbanları teker teker sarmallanarak soğuk taş zemini boyluyorlardı. Bir kez yere düştüler mi içlerinden pek azı yeniden havalanmayı becerebiliyordu. Daha hareketli olanları bir süre yan yan seğirtiyor ya da sağa sola

kaçışabiliyorlardı. Bazılarıysa düştükleri yerde öylece kalıp antenlerini titretiyorlardı. Bir saatten fazla dayanabilen pek yoktu. Salgın onları adamakıllı pençesine almıştı.

Bazen de eşekarıları banyoda benim üzerime düşüyorlardı. Zararsız olduklarını bildiğimden, onlara hiç dokunmuyordum. Sokmaya mecalleri yoktu zaten. Kalan enerjilerini de olabildiğince derli toplu bir biçimde ölmek için kullanıyorlardı.

Yerde yatarken, onları son bir tehlike bekliyordu. Su borularında bir tür büyük örümcek yaşıyordu. Bunlar ağ örmezlerdi. Annem bana bunlara 'kurt örümcekler' dendiğini söylemişti. Kurt örümcekler karanlık kovuklarından dışarı fırlar, ölmek üzere olan bir eşekarısını yakalar, kalan en son gücüyle hâlâ direnmekte olan arıyı kovuklarına taşırlardı.

Ben bu dehşet verici sürece hiç müdahale etmezdim. Dinim bana, örümceklerin de eşekarıları kadar yaşamaya hakkı olduğunu öğretmişti. Küvetin alçak duvarlarının üzerinden uzanıp olup bitenleri izlerken, çıkardığım sonuç varolmanın böylesi yollarla gerçekleşmesinden duyduğum büyük korku olurdu. Eşekarılarının bu son işkenceye katlanmak zorunda kalmaları bana haksızlık olarak göründü.

Belki de örümcekler salgını kurbanlarından kapmışlardı. Ölmek üzereyken su borusunun öbür ucundan dışarıya fırladıklarında, serçeler onları yiyordu. O zaman bu gizli ölüm, havadaki kuşlara bulaşıyordu. Peki, ya onların leşlerini kim yiyordu? Kasabalılar mı?

Öyle görünüyordu ki cereyanı kesmek, vermekten çok daha kolaydı.

Gözümün önünde yere düşenleri izlerken, nasıl da acı çektiklerini görüyordum. Vadeleri geldiğinde, bacakları çöküyordu, yana devriliyorlardı. Omuzlarındaki tüyler uyuzlaşıyor, o sarılı siyahlı şık üniformalarının ışıltısı sönüyordu. Bu hayal yaratıklara kendimi öylesine yakın hissediyordum ki, her ölümle ben de biraz daha azalıyordum sanki.

Artık yetişkin bir insan olduğum, zavallı, hasta ağabeyime bakabildiğim için, şimdi salgının ona da bulaşmış olduğunu görüyorum. Eşekarılarının tersine, kendini bekleyen yazgıyı fazlasıyla büyütüyor. Onu sık sık taş küvetin içinde der top olmuş ağlarken buluyorum.

İngilizceden çeviren : F. Ceren Necipoğlu

BOBBIE ANN MASON

Ayıklanmış Adlar

YILBAŞI gününde Carolyn Sisson yemekte annesine yardımcı olmak için erkenden ailesinin evine gitti. Carolyn iki yıl önce boşanmıştı, ve son yılbaşında eve yalnız geldiğinde kendini rahatsız hissetmişti. Bu yıl aile toplantısına sevgilisi Kent Ballard'ı da çağırdı. Onun için, ağacın altına koymak üzere, bir armağan bile getirdi, dışlanmış hissetmesin diye. Kent öğlen Kentucky Gölü'ne gitmeyi düşünmüştü. Hafta başındaki buz fırtınası yüzünden teknesinin ne durumda olduğunu araştırmaya gitti. Tatil günü teknesine bakmak zorunda hissetmiştir, diye düşündü Carolyn, o, huzurevindeki üzgün yaşlı bir akrabaymış gibi.

"Hindi yerine fırında domuz budu yiyoruz," dedi Anne. "Baban domuz budunu fırında sevmez hiç, ama yılbaşında kızarmış budu kim duymuş? Bütün yıl yiyoruz zaten, bıktım usandım bundan."

"Fırında domuz buduna bayılırım," dedi Carolyn.

"Kent fırında sever mi?"

"Eminim sever." Carolyn ağacın altına armağanları yerleştirdi. Kutuların sayısı hiç olmayacak kadar azdı.

"Ayıklanmış adlarla yılbaşı bir şeye benzemiyor." dedi Anne.

"Yıldızın kaymak üzere." Carolyn gümüş süsü ağacın tepesine doğru düzeltti.

"İstediğim kadar süsleyemedim. Yaşlanıyorum sanırım." Anne saçını taramamıştı ve üzerinde bir iş gömleğiyle tenis ayakkabıları vardı.

İngilizceden çeviren : Sinem Yazıcıoğlu

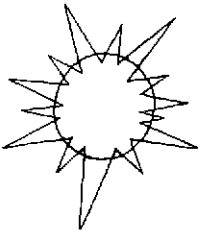

JAYNE ANNE PHILLIPS

Kör Kızlar

YALNIZCA oğlanlardı kırlardaki biliyordu, ilk kadehte sarhoş olduklarını görmek için gelen. Küçük kulübede bir radyo bayağı aşk ve dudak arzuları saçıyordu. Jesse, yapışkan sıvıyı omuzlarına saçarak saçını nar rengi boyayan Sally'yi izliyordu. Parti tepeden aşağıda, evden uzakta, kara yılanların kemerler gibi dümdüz serildiği yüksek çayırların yanında bir kulübedeydi. Ripple şişeleri boşalmıştı ve Jesse herkes gülerken çeşitli yetişkinlerle ilgili, elleri çukurlu ve terli ve hep bunlara dokunan ev ekonomisi öğretmeni Bayan Hicks'le ilgili pornografik öyküler anlatıyordu. Hava daha da kararda ve öyküler daha da korkunçlaştı. Sonunda Sally herkesin en beğendiği öyküyü anlattı; böyle bir gecede önce esintili sonra yağmurlu bir havada tüm gökyüzü patates suyu hıçkırıklarıyla ağlarken; şehir dışında bir yolda arabasını durdurmuş bir erkekle kız arkadaşıyla ilgili öyküyü. N'olur gidelim, diye yalvarıyor kız. Arabanın arkasında bir şey tırmıklıyor gibi. Aman Tanrım, diye homurdanıyor erkek arkadaşı ve arabayı son hızla kaldırıyor, vınlayıp gidiyor. Evde çıldırmış bir elsizin kancasını kapıda asılı buluyorlar. Jesse onun çürümüş sarı yüzünü ve lekeli kesik elini anlattı. Sally onun çayırda soluk soluğa, ağlayarak bir şey aramasını anlattı. Sally onun çiğ sebzeler koklayabileceğini düşündü, buğday saçlı dışlanmış yaralı kovboyun ve ilgisi dağıldı. Karanlıkta uğultu ve ipince sesler. Yapma yapma n'olur yapma. Sinirli kahkahalar. Sally kulübenin penceresinden dışarı baktı. Çayırlar oynuyor, dedi. İçinde bir şey sürünüyor. Hayır, bu bir şey değil. Evet, bir şey geliyor, ve sesi sonunda sustu. Yalnızca oğlanlar bizi korkutmak istiyorlar. Ama yine de Sally ağlamaya başladı ve kollarını savurdu. Dizlerinin üstüne çöküp Jesse'nin bacaklarına sarıldı ve uyluklarına kapanıp mırıldandı. Tamam geçti, seni eve götüreyim. Sally kaskatı kesildi, tırnakları derisini deliyordu. Hareket edemiyordu. Jesse onun gözlerine bir atkı bağladı ve onu ateşin arasından tepeden yukarı, penceresinden dingin bir ağulu ışık saçan eve doğru bir at gibi sürdü. Oğlanlar çayırdan bağırarak kaçıştılar.

İngilizceden çeviren : Sinem Yazıcıoğlu

TONI CADE BAMBANA

***

VELMA fırıl fırıl dönüyordu, müzikle birlikte. Buz pistinde yumuşak kabarık tüylü, beyaz tiftik içinde, Siyah-beyaz damalı paten etekliği ile bir yeni yetme. Fır fır dönüyordu fırıldak gibi yavan bir Laternacı ezgisi eşliğinde, hani atlıkarıncalarda rastladığımız. Tam da gereken şey, şakalaşıyordu patenciler, dengesiz bırakmak için zencileri. Fırıl fırıl her şey. Fotoğraflarla bezenmiş duvarlar, şeref tribünü, sıra sıra dolaplar, giriş yolu, org bölmesi hepsi uçuşuyor birbirine karışıyordu. Fotoğraflar dolaplara abanmış, belediye başkanı klavyeyle tokalaşıyor, orgcu, giriş yolunun bayanlar odasına bakan yazarkasayla notalar döktürüyor, dehliz ışıklarında asılı duran askılardan sarkan sosisli sandviçler ile hepsi fırıl fırıldı. Çamurlu anneler de buz üstünde ateş kurup bebekleri yelpazeliyor.

Haykırmaya çalıştı, ya da belki de sol el cebindeki ağırlıktı onu yana eğdiren, beyaz bir çocuğun otobüsten fırlattığı bir taş, Palma'nın en iyi arkadaşının 5&10'dan arakladığı bir bilezik ve anahtarlar. Ağırlık onu yana çekerken sol taraftaki çelik paten ağzı buza oturmakta zorlandı. Fakat Velma bunu düşünmekten, düzeltmekten korktu ayak bilekleri çarpışır da düşer ya da daha kötüsü çizgi filmlerdeki Türk şekerimsi figürler gibi fırdönüp yere serilir diye.

Her şey dönüp duruyor ve böylece sürüyor. Radyolar süzülüyor ve ardından slayt gösterileri sinemalar. Özel effekt kayıtları-çağlayanlar, buffalo kaçışmaları silah sesleri, yüksek tonlu feryat ve şarkılar ve her şey, fırıl fırıl dönüyordu. Sonra turnike başındaki kadınlar yaprak ve çamurla örtülüdür. Ve sonunda, hava bebekler için çok soğuk diye haykırası geldi acemi Velma'nın. Fakat sözcükler ağzının kenarındaki derin çatlaklarda köpürdü, yanağında, ense kökünde, kulaklarında şakladı ve nihayet ağzını damgalayıp kapattı.

İngilizceden çeviren : Yunus Dişkaya

MARILYN KRYSL

Enginar

...onun enginar, eldiven, çörek ya da makara
konusundaki çok kişisel görüşlerini alana kadar...
– Breton, *Nadja*

BANFF'a giden bir trende olacak, ikimiz de tatilde olduğumuzu sanacağız. Vagon restorantta olacağız, sigara içeceğiz ve Baudlaire'i tartışacağız ya da Körfez Petrolü'nü tartışacağız ya da enflasyonu tartışacağız; gözlerimiz garsonu arayacak bu arada. Gözlerimiz garsonu arayacak bu arada, acele etmeden ve pek de açlık hissetmeden. Ve bu tartışmada *gayri safi milli hasıla, piyasa değeri* ve *kötü düşüncesi* terimlerini kullanacağız. Ve senle ben olacağız, başka bir yerde başkası değil, kalkıp yazın tartışan yapmacık bir çift hiç değil.

Garson siparişimizi almaya geliyor. Beyaz ceketin içinde bir siyah. Bir siyah, çünkü Banff'a giden trenlerde böyledir garsonlar, işini bu biçimde yürütmek isteyen demiryolunun kararıdır bu. Onun garsonumuz olmamasını dileyeceğiz, ama oldu işte. Ve işte biz de burada olacağız, garsonun gözleri bu arada bizi arayacak parası ancak yeterince ödendiğinden ve daha fazlasına yetmeyeceğinden; ben de Baudlaire'le ilgili düşüncemi söyleyeceğim, ve siparişi vermek için tartışmayı keseceğiz.

Masa örtüsü sert beyaz ketenden olacak. Sert beyaz keten istediğimiz için değil; ama Banff'a giden bir trene binmişsen masa örtün sert beyaz ketendendir. Ve biz bu dağlardan geçen bu trene bindik. Dağlar bizim için burada olmayacaklar elbet, ama burada olacaklar işte.

Enginar ısmarlayacağız. Sevdiğimiz için. Onları severiz, ve mönüdeler işte.

Bazı şeyleri değiştirebileceğimizi biliyoruz, ama öbürlerini değil, hangilerini değiştirebileceğimizi de biliyoruz; taşa vurursan bileğini kırarsın, ve şimdi açız. Şu ana kadar garsonun siyahlığından, ketenin sertliğinden, dağlık dağlardan vazgeçmiştik; artık duygularımızı bu gerçeğe uygun olarak ayarladık. İşe yaramaz sıkıcı çocuklar gibi ortalıkta dolaşıp duran bu duygulardan da usandık, ama çoğunlukla açız. Ve elbet herkes acıkır, masada toplanıp bu konuyu konuşabiliriz. Bundan sonra havalı ahlak derslerinden kolay kolay vazgeçip Körfez Yönetim Kurulu Başkanı'yla birlikte oturamam, ikimiz de enginar ısmarladık çünkü.

İşte garson geliyor elinde beyaz bir tabakla. Enginarların sıra sıra mızraklı yapraklarını görüyorum, tüy gibi yapraklarını, şimdi daha da yakından, tüyler

gibi uçları yuvarlanmış, ve bu tüyler daha da yakınlaşıyorlar, bunlar gerçeken tüy, ve şimdi açlığım karnımdan ağzıma kadar yol alıp yükseliyor, uçup gitmek isteyen bir yürek gibi, tüyleri, tüylü başlığı, bu bir baş, ve garson önüme Azteklerin yılan tanrısı Quetzalcoatl'ın mor başını koydu.

Hayır, demek istedim, benim siparişimi başkasınınkiyle karıştırmışsınız, bunu ısmarlayan ben değilim, alın götürün şunu. Ama Madam, dedi garson, siz ısmarladınız. Ve içimden, "Bana Madam deme!" demek geliyor. Ama Quetzalcoatl'ın başı tabağımda işte.

Ismarladığımız istediğimiz değildi, bir aptal bile anlayabilir bunu. İnce amaçlarımızı görkemli yaşamımıza özür saydık hep. Ama yine de garsonun tabakta, başını ısmarladığımızı unuttuğumuz Quetzalcoatl'ı getirmesine alışamadık; ormanlı engebeli şaşırtıcı, ama yine de artık el değmemiş olmayan dağların arasından yaptığımız bu tatilde çocukları, bizi kim olduğumuzu unutmaya yönlendiren yöneticilerin Anonim Ortaklığı'nı nasıl yönetecekleri ni öğrensinler diye, okulda bıraktık.

İngilizceden çeviren : Sinem Yazıcıoğlu

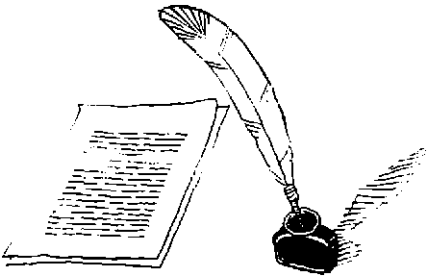

RENATA SELLER

***

QUANTA, dedi Amy, trende, o kar fırtınasında, soruma yanıt olarak, Quanta.

Burada değil, dedi Diana, içinden bir türlü atamadığı pişmanlık duygusuyla, ağlayarak, bütün bu insanların önünde ona doğru yaklaşan kendi kızına. Burada değil.

José diyin yeter, dedi genç adam, Newark Havaalanına giden yolda. Bi ambulansa ihtiyacınız olur, veya herhangi bi nedenle bi şoföre, aynı numarayı ararsınız. José diyin yeter. Aynı zamanda, Halk Ekspres garı yan yol ve üstgeçit dolambacının hemen ötesinde belli belirsiz seçilmeye başladığında : Onu buradan görebilirsiniz, ama gene de ulaşmaya çalışın ona.

Quanta. Burada değil. José diyin yeter.

İngilizceden çeviren : M. Onur Süner

LOUISE ERDRIEN

***

ARGUS'a gelişim işte böyle oldu. Mantosu üstünden dökülen kızdım ben.

Çılgınca bir koşunun ardından bir ara durakladım; arkamda Karl'ı bulamamanın şokuyla başımı kaldırıp etrafı aranmaya başladım ve trenin uzun, keskin ıslığını duydum. Karl'ın belki de gerisin geri aynı yük vagonuna atlamış olduğunu ve şimdi, açılmış kapıdan dışarıyı gözleyerek, samanların arasında çömelmiş duruyor olabileceğini işte o an farkettim. Aradaki tek farksa elinde çiçek açan hoş kokulu dal olacaktı. Trenin ufkun ötesine bir dizi siyah boncuk gibi çekilişini gördüm, daha önce de pek çok kez görmüş olduğum gibi. Tren görünürden yitince gözlerim ayaklarımda bakakaldım. Korkuyordum. Karl'ın gidişiyle beni koruyacak kimse kalmadığından değil, fakat tam tersi. Koruyacak ve gözetecek kimse olmaksızın ben güçsüzdüm. Karl benden uzundu, ama sırık gibiydi ve tabii ki benden daha büyük, fakat ödlek. Durmadan kapıldığı ateş nöbetleri onu uyuşuk bir düş aleminde tutardı hep ve yüksek seslere, parlak ışığa karşı duyarlılığı vardı. Annem onun narin olduğunu söylerdi, bense tam tersiydim. Babamın ölümünden sonraki kışı geçirdiğimiz Minneapolis'te bakkal dükkânından benekli elmalar dilenen, mandıranın arka taraçasından süt ekşisi çalan bendim.

Bu öykü o zamanlarda başlar, çünkü bundan önce ve 1929 senesi olmaksızın, ailemiz belki de Prairine Gölünün kıyısında yalnız ve gözlerden uzak beyaz bir evde huzur içinde yaşamayı sürdürüyor olacaktı.

Başkalarını nadiren görürdük. Sadece üçümüz vardık : Karl ve ben ve annemiz Adelaide. Daha o zamanlar bile bizde farklı olan bir şeyler vardı.

İngilizceden çeviren : M. Onur Süner

ANNE TYLER

***

EZRA'nın buna sevineceğini bildiği için, gece geç saatte restoranı ziyarete gitti. Yağmur durmuştu, ama hava hâlâ sisliydi. Kendini sualtında yürüyormuş gibi hissetti, kişinin açık havadaymışçasına rahatlıkla soluk alıp verebildiği o rüyalardan birinde. Dışarıda yalnızca birkaç kişi vardı – hepsi telaşlı, kendi içlerine kilitli, yağmurluk ve plastik eşarplarla örtülü. Trafik vızıldıyor, caddelerde farların yansımaları dalgalanıyordu.

Restoranın mutfağı fazlasıyla kalabalık gibiydi; buradan yenilebilir bir kap yemek çıkması âdeta mucizeydi. Ezra bir et suyu veya çorba köpüğünün alınışını denetler halde ocağın başında duruyordu. Genç bir kız kaynar sıvıyla dolu kepçeleri kaldırıyor, bir çanağın içine boşaltıyordu. "İşiniz bittiği zaman–" diyordu Ezra, ardından "Fakat, merhaba Jenny," diyerek Jenny'nin durduğu kapının oraya gitti. Kotunun üzerinde uzun, beyaz bir önlük bağlıydı; bu haliyle aşçılardan biri gibiydi. Diğerleriyle; doğrayan, süzen, karıştıran terli adamlarla tanıştırmak için Jenny'ye etrafı gezdirdi. "Bu kardeşim Jenny," diyecekti Ezra, fakat ardından birtakım ayrıntılara dalacak, orada durup yemekleri tartışmaya koyulacaktı. "Sana yiyecek bir şeyler ısmarlayabilir miyim?" diye sordu en sonunda.

"Hayır, yemeği evde yedim."

"Veya barda içecek bir şeyler?"

"Hayır, teşekkürler."

"Bu şef garsonumuz Oakes. Bu da Josiah Payson, hatırlarsın onu."

İngilizceden çeviren : M. Onur Süner

WILLIAM GADDIS

***

TEPEYİ tırmanırken bir ara soluklanmasından sonra tepenin başına yakın bir yerde mola verdi kadın, yaşlı köpek de onunla birlikte çökmüştü yere. Yanmış çitlerin tahtalarından birine dayandı eli, havayı hâlâ saran küllerin kokusu geliyordu derinlerden, asfalt aralığa adımını atmadan önce şöyle bir baktı eve doğru. Ön kapı sonuna kadar açıktı. Köpek hızla geçerken kadının dengesini bozdu, zar zor karşıya geçti kadın. Evin basamaklarında tökezleyince kendini toplamak için iç kapıya tutundu, içeriye baktı, yavaşladı, birdenbire boğulan bir sesle. – Kim...

– Defol! Kahrolası defol burdan! ve kovulan siyah köpek, kulakları arkaya yapışmış, kadının arkasına gitti bu taşkınlık karşısında. – Ne oldu burada.

– Bilmiyorum, ne...

– Orada... Adam tırabzanın başına kadar geldi dışarı, eli uzandı kadının önünden, yıpranmış kolluğuyla işaret ederek – Orada ne oldu.

– O, o, yandı, geçen hafta hani o gün burdaydın, tam o gece yandı ve, fakat ne... yerdeki kırık vazonun parçaları arasına dağılmış ipek çiçekleri görebilecek kadar yakındı şimdi içeriye kadın, – bu nasıl...

– Ben tam buraya geldiğimde, ön kapı ardına kadar açık, birisi zorla girmiş, birisi hızla, burada... Adam kadının kolunu tuttu, kadının elini sıkıca bir elinin içine aldı fakat kadın elini çekti, aşk salıncağının kenarına ilişti. – Ne zaman gittin? Bu sabah dedi kadın adama, bu sabah erken saatlerde Saks'tan Bay Gold adında biri kadına telefonda cüzdanı bulduklarını, kasabaya gelmesi ve avukat için bazı kâğıtları imzalaması gerektiğini söylemişti, kadın Saks'a gidip de cüzdanından söz ettiğinde kimsenin Bay Gold diye birinden haberi yoktu, Bay Gold diye biri yoktu, ve – Ah evet, ve tabii ki siz Bay Gold için oradayken, onlar da evi soymak için buradaydılar, ellerinde anahtarlarınız da vardı bir de şeyiniz, neydi ismi... Kadın keskin bir dönüşle mutfağa yöneldi, çekmecenin içinde duran peçetelerin, örtülerin altını karıştırıyordu. – Kaybolan bir şey mi var?

– Yok... Kadın çekmeceyi kapadı. – Şey, yok yok hiçbir şey.

İngilizceden çeviren : Filiz Kaynak

NİKOS HULYARAS

Yine Karanlığa

ELLİ beş yıl boyunca, Bafra ovalarından ta Arnavutluk sınırlarına kadar uzanan yörede yaşamış – yemek yemiş, yürümüş, âşık olmuş ve uyumuş – binlerce insan arasında, Yerasimos Gremos'un ruhu ya da vücuduyla en ufak bir akrabalık kuracak tek bir insan bile bulunmadı.

Takma adıyla Kaptan Kıskaç'ın hayatında kurduğu tek bağlantı Fotaki Drana'nın ineğiydi : efendisinin göl kenarındaki çayırında otlayan kahverengi benekli beyaz bir inek.

Ve cinsel organlarını savunmasız yakalayan tek bir tekmeyle Yerasimos Gremos'u yine karanlığa yollayan o aynı inekti. 1963 yazı, 17 Ağustos, ikindi vakti.

Yunancadan çeviren : Niki Stavridi

Nikos Hulyaras (1940) Yanya'da doğdu. Güzel Sanatlar Akademisi mezunu. Yazar, ressam ve müzisyendir. 1962'den bugüne dek yayımlanmış birçok roman, hikâye, şiir ve desen kitabı var.

REA GALANAKİ

Bu ve Öteki Ölçü

AVCI eski bir mesleği sürdürmekte; antik mitleri öldürüp bir çengelden tersyüz asmakta. Avcının, senin yanında yaşayabilmesi için, avdan başka yolu yok, keskin kılıçla karınlarını açıyor. Tavşanı tavşan yapan nedir bilmeyi çok isterdi : parmakları ciğerler içinde, donmuş koyu kan, barsaklar, karaciğer, yürek ve var olmayan çürüme noktası ve akmaya hazır son damlada hayat sıcaklığı. Avcı ellerini çekiyor, açılmış vücudu parçalıyorlar. Elektrikli ocağı yakıyorlar. Büyük tencere içinde, tavşan için, bir sürü soğan kıyıyorlar. Defne yaprağı ekliyorlar. Avcı yemek yemek için mutfak masasına tabak koyuyor. Yaşamayı çok isterdi, hikâyesiz ve özgür yaşamayı. Başka türlü yaşayamıyor; senin yanında avlayarak yaşayabilir, ama bütün tavşanları öldüremez, çünkü kalacak olan iki tavşan bir üçüncüyü doğuracak ve sanki seni, hatırladığı kadarıyla kendisi taşıyıp dölleyecek. Özgürlüksüz hatırlıyor.

Yatakta

Sen avcıya "iyi geceler" diyeceksin, avcı sana "iyi geceler" diyecek. O zaman yenik düşen dönüp uyuyacak. Yenik düşen sönüyor; uyumak için komodinin üstündeki ışığı söndürüyor. Üstün gelen dikkatle biraz daha okuyacak, ötekini uyandırmamak için, patırtı etmeden. Biraz sonra uyumak için kendi komodini üstündeki ışığı söndürecek. Artık uyuyor. Yenik düşen uyumuyor, çift yatağın kenarına çekilmiş, gözüne uyku girmiyor, deniz kenarında sabahlıyor; o yazlık kahvenin orada; rakı içerek sabahlıyor denizde. Deniz, büyük ve gri bir tepsi; gri ve koyu mavinin akıcı dengesi deniz. Kırmızı nokta hareketsiz ve küçük; tenis topu gibi bir nokta, ama kanda kutsanmış bir kek parçası da olabilir. Hiç kimse yok, yalnız sulara egemen birisi omzunda peştemalla büyük gri tepsiyi geçiyor ve küçük bir tabakta meze diye (üstüne) bir

kürdan saplanmış kırmızı noktayı getiriyor. Sallana sallana yürüyerek devekuşu o filmde bir yatak odasının yarı aydınlık çölünü geçti. Oyun bitince, bugün kim kimi öldürdü, hiç kimse anımsamıyor. Anı, vücutların bulunduğu odaların ve eşyaların acımasız erdemi. Oyuna ara verildiğinde iki vücudun orgazmına gebe olmuş her şeyin anısı.

Ölüm ve Cenaze

ÖYLEYSE intihar mı yoksa cinayet mi sayılacak? Gün ışığında asla – kış günü olsa bile. Ne de herhangi bir günbatımı saatinde. Tavanda yüz mumluk bir lamba. Alçıdan bebek meleklerle süslü salon tavanında asılı bir doğum günü kekinde yüz tane mum. Pembe kadife kanepede kadın yatıyor. İntihar az önce olmuş bitmiş. Üzerinde solgun teni var. Lambanın ışığı ellerinde odaklanıyor. Ölü kadının bir eli avcının elidir. Sağ eli. Geri kalan beden kendisinin. Ya da pembe kadife kanepe üzerinde kadının bedeni yatıyor. Cinayet henüz işlenmiş. Her eşyanın ve her kapının arkasında yegâne katil saklanmakta. Siyah kostüm ve kravat, siyah şapka ve beyaz gömlek giyiyor. Önüne bakıyor. Ayakta. Lambanın ışığı ellerinde odaklanıyor. Katilin bir eli kadının eli. Sağ eli. Geri kalan beden kendisinin.

Kadın eli olan kadının eli, erkek eli olan erkeğin eli, uzanıp ışık düğmesini çeviriyor. Kekin mumlarını söndürüyor. Sonra keki parçalara bölüp gelenlere dağıtacak.

Yunancadan çeviren : Niki Stavridi

Rea Galanaki (1947) Kandiye'de (Girit) doğdu. Tarih ve Arkeoloji öğretimi gördü. 1975'te ilk hikâye kitabı çıktı. 1989'da çıkan *İsmail Fevik Paşa'nın Yaşamı* adlı romanı İngilizce ve Fransızcaya çevrildi. Başka hikâye ve roman kitapları da var.

NİKİ-REVEKA PAPAYORGİU

Kıskançlık

K'nin evinde İran halıları var. İlkbaharda çiçek açarlar. Bazen kışın bile açarlar. Kız kardeşi, anası geceleri elleri ve saçlarında gizemli çiçeklerle dışarı çıkarlar. Çulun üzerinde oturmuş bunları düşündükçe kıskançlık kemiriyor içimi. Yüzüm üçgen oluyor, saçlarım elektrikleniyor. O zaman çulun içinden bir şey yeşeriyor. Yeşil, daha güzel, dört yapraklı bir yonca. Koparıp çiğniyorum, düşünceli.

Deniz Dibi

SÜREKLİ düşüyordum, beni kimin attığını bilmeden. Çevremde kız arkadaşlarım, düşen bir taşla etekleri balık yüzgeçleri gibi havalanarak kaybolmaktaydı. Elimde, ben aşağılara indikçe kızıllaşan ve düşüş içinde hızla olgunlaşan yeşil bir elma vardı. Olamaz diyordum içimden. Neredeyse ters yöne doğru bir itiş gelecek ve bir sürü zafer kabarcığı eşliğinde, beni doğru yukarılara yollayacaktı.

Soğuk bir zemin beni karşıladı ve alıkoydu. Elimdeki elma koyu kırmızıydı. Kimsecikler gelmiyordu.

Oyun

KADIN, bir zamanlar Normandiyalı korsanların yolculuk yaptığı eski bir gemidir. Kuzey denizlerinin dibine batmış, içinde kırmızı balıklar konaklamakta. Başında gizemli bir yüz çizili. Ambarda kesinkes bir hazine bulunmakta. Erkek yüzüyor. Çıplak kadının varlığını sezip, ara sıra ona doğru dalıyor. Korkan balıklar sağa sola dağılıyorlar. Ambarı açmaya yetişemeden nefesi tükeniyor. Bir köpük girdabı içinde yeniden yüzeye çıkıyor. Aşağıda derinlerde kadın saçlarını taramakta. Garip bir biçimde üzgün görünüyor. Gözleri öylesine mavileşiyor ki sudan ayırt edilemiyor.

Tilki

DAĞDAKİ yalnızlığında tilki tavukları düşündüğünde kürkceğizi titriyor. Dükkânlarda buzluklarda ambalajlı sayısız tavuk yer insanlar, diye düşünüyor. Neden sanki o da bir tanecik yemesin, sımsıcak, capcanlı bir tavşanın tadına varmasın? Masalları doğrulamasın? Bunları düşünüyor ve aklı boy atıyor. Kanlı ve tüylü bir humma oluşuyor sanki boş mağarasında. Ben de ona arkadaşlık etmek için yalnız kalmasın diye, her seferinde onunla birlikte köye doğru yola çıkıyorum ki aniden gece içinde adımlar duyulup köpekler uyanıveriyor.

Yunancadan çeviren : Niki Stavridi

Niki-Reveka Papayorgiu (1950) Atina'da doğdu. Arkeoloji öğrenimi gördü. 1986'da ilk kitabı çıktı. Üç kitabı var.

ADAM öykü

Geçen sayının (temmuz ağustos 11) içindekiler

öykü Zeytinlik ***Yaşar Kemal*** • Sular Ne Güzelse ***Erdal Öz*** • Kapanmış Dükkân ***Somerset Maugham*** • Özümseme ***İnci Aral*** • Keman Solo ***Nihat Ziyalan*** • Son Yörük Çadırı ***Erendiz Atasü*** • Bir Avuç Hurma ***Tayyib Salih*** • Sıkıntılar ve Sırlar ***David Malouf*** • İhsan Bey Ne Zaman Öldü? ***Melih Ergen*** • Tanınmayan Ateşkes ***Faruk Ulay*** • Onun, Yalnızca Eleni İçin Çarpan Bir Yüreği Vardı ***Leyla Ruhan Okyay*** • Tahta Kuşlar ***Aslı Erdoğan*** • Ocakçının Röportajı ***Hürriyet Yaşar*** • Doğum Günün Kutlu Olsun ***Müge İplikçi*** • Kumkuma ***Murat Yalçın*** • Kâğıt Gemiler Sayfası ***Faruk Duman*** • Hayal Meyal ***Şule Tankut*** **bu sayının konuşması** İnci Aral ile Dünden Bugüne **yazılar** Sarı Defterler Arasından Çıkan "Zeytinlik" Öyküsü ***Alpay Kabacalı*** • İnci Aral'ın "Özümseme" Öyküsü Üzerine ***Perihan Önder-Ritter*** • Yanık Öyküler ***M. Sadık Aslankara*** • Zafer Şenocak'ın "Uçmak" Öyküsündeki İstanbul ***Gültekin Emre*** • Dönence / Öykünmek, Öykülemek ***Feridun Andaç, Feyza Hepçilingirler, Buket Uzuner*** **bir kitap bir yazı** Düşüş Efsaneleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Gemi Adamları ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Hamal'ın Uşakları ***Hürriyet Yaşar***

600.000 LİRA (KDV dahil

ISSN 1300-7556